

**JÁVOR
BENEDEK**

Csak a Zöld!

BEVEZETÉS

Magyar és európai polgárként égető kérdésekkel nézünk szembe.

Olyan világban élünk, amelyben a tőke és az áruk könnyen mozognak, és a világgazdaságot domináló nemzetközi nagyvállalatok oda viszik a termelést, ahol a legolcsóbban jutnak hozzá a szükséges munkaerőhöz és a legkevesebbet kell adózni. Hogyan szabhatunk így gátat a munkavállalók kizsákmányolásának és az állam bevételeiből fenntartott létfontosságú közszolgáltatások, az oktatás, az egészségügy és a szegénységgel szembeni védelem leromlásának?

Életünkben egyre több a szorongás, a bizonytalanság, és egyre kevesebb figyelem jut a közös ügyeink nyugodt megbeszélésének. Az átalakuló médiapiacra egyre szűkül a hagyományos, minőségi újságírás tere, miközben rengeteg az uszító dezinformáció a közösségi médiában, és azokban a médiумokban, amelyeket a populista politika bekebelezett. Ilyen környezetben mi őrizhető meg demokrácia józanságon, emberségen és méltányosan megszervezett intézményeken alapuló világából?

Mit kezdünk az egész emberiség jövőjét fenyegető ökológiai és klímaválsággal, ami nem egy távoli és bizonytalan eshetőség, hanem alapjaiban forgathatja fel már a mostanában születők életét is, és százmilliókat indíthat útnak, ha hazájuk lakhatatlanná válik?

A hidegháború évei óta nem látott nemzetközi konfliktusok közepette meg tudjuk-e őrizni hazánk helyét a nyugati demokráciák együttműködési és szövetségi rendszerében, vagy egy régi-új függőségi rendszerbe sodródunk bele a putyini Oroszországgal?

És ki lehet-e szabadítani Magyarországot a demokrácia kulisszáit fenntartó, de a tartalmát kiüresítő jelenlegi rezsim csapdájából, amely az alkotmányosság felszámolásával, a hatalom ellenőrzésére hivatott intézmények megszállásával, a politikai verseny eltorzítá-

sával, a független sajtó elfojtásával, és az ország javainak kisajátításával elmozdíthatatlanná igyekszik tenni magát.

Ezek között a kérdések között vannak olyanok, amelyeket döntően mi, magyarok, itthon tudunk megválaszolni. Vannak azokban olyanok is, amelyeknek a megoldása csak az Európai Unió félmilliárdnyi polgárára kiterjedő gazdasági, társadalmi és politikai integráció tehet képessé bennünket. Működése bírálható és javítandó, de összességében az Európai Unió a béke és a biztonság hatékony őrének bizonyult a kontinensen, és a globalizáció körülményei között a legjobb esélyünk a szabadság és egy méltányos, emberséges társadalmi-gazdasági berendezkedés hosszú távú fenntartására – ha képesek vagyunk erre használni.

Az Unió komoly válságot él át, amit egyaránt jelez a Brexit, az Unió újratervezéséről szóló, időről-időre nyilvánosságra kerülő, útkereső tervek, valamint a másfél évtizede csatlakozott volt szocialista országok felzárkózásának részleges kudarca is. Válságban van az Unió és Magyarország viszonya is. Lassan egy évtizede keresik az uniós intézmények, hogy mit kezdjenek az alapszerződésbe foglalt demokratikus értékeket semmibe véve autokráciát építő magyar kormányzattal, ami oligarchiájának magánbevételeként tekint az országra ömlő uniós fejlesztési forrásokra, és sorra vétőz meg az Unió számára kulcsfontosságú, már végigtárgyalt nemzetközi megállapodásokat. Ennek Magyarország számára szomorú vége is lehet. Nemzedékek álmát és erőfeszítéseit teheti tönkre, ha a válság megoldására a magországiak a “kétsebességes Európa” modelljét választják, maguk között szorosabbra vonva az együttműködést, amiből a problémás tagországok kimaradnak, vagy ha Orbán, politikájának eddigi irányát folytatva, teljesen kiszakítja Magyarországot az Unióból. A következő években sok minden el fog

dőlni. Nagy tétje van, hogy kiket küldünk az Unió parlamentjébe.

A választók szavazatiért versenybe szálló jelöltek pártjai az európai parlamenti választás előtt gyakran olyan programot, vagy inkább vágy- és ígérethalmazt készítenek, amelyben mintha azt akarnák elmondani, mit tennének, ha varázsütésre megkapnák az egész európai politikai rendszer irányítását, amelynek része a jogszabályok kezdeményezésének jogával felruházott és az európai szakpolitikák végrehajtásával megbízott Európai Bizottság, amit a biztosok kollégiuma irányít, és a Tanács, amely a tagországok kormányainak küldötteiből áll, és közösen dönt az Európai Parlamenttel a Bizottság által javasolt jogszabálytervezetekről. Valójában arra kérnek megbízást a választóktól, hogy a Parlament 751 tagja közül egy maroknyi, vagy akár csak egy, az ő jelöltjeik közül kerüljön ki. Ez a dokumentum ennek a realitásnak megfelelően készült. Két részből áll. Az első részében elmondjuk, hogy szerintünk mik azok a legfontosabb, alapvető kérdések,

amelyekre most vagy a közeli jövőben az európai politikának választ kell találnia. A második részben pedig arról van szó, hogy konkrétan mit tehet egy európai parlamenti képviselő – természetesen nem egyedül, hanem a frakciójával együttműködve, azon túl alkalmi vagy tartós koalíciókat építve a Parlamentben és a civil társadalom szereplőivel, és a parlamenti és más nyilvánosságbeli eszközöket használva nyomást gyakorolva a többi politikai intézményre –, ami hozzájárulhat ezeknek a kérdéseknek a megoldásához. Az olvasó azt fogja találni, hogy meglepően sokat. A dokumentumban vannak félkövér betűtípussal szedett, sorszámozott, röviden kifejtett állítások, amelyeket ezek részletesebb kifejtése követ, konkrétumokkal és indoklással alátámasztva. Az előbbieket összeolvasva kiadódik egy szikár cselekvési terv, amelynek pontos tartalmát a bővebb kifejtések adják meg. A cselekvési terv erősen épít jelenlegi európai parlamenti képviselőnk, Jávor Benedek eddigi munkájára, amelynek folytatására kérünk lehetőséget a választóktól.

A) MI VAN EURÓPÁVAL? HAT ALAPPROBLÉMA

Az európai integráció féloldalas, az egyoldalúan hangsúlyozott gazdasági integráció mellett a társadalmi integráció lemaradt. Európa így nem lesz képes tartósan megvédeni polgárai jólétét és biztonságát. Csak közös uniós fellépéssel lehet a tőke és a társadalom viszonyában az európai társadalmak alkukhelyzetén tartósan javítani. Az Uniót a társadalmi integráció erősítésével kell továbbfejleszteni.

Bővebben:

Az európai integráció víziója a második világháború után maradt romokból való újjáépítés során született, és eredeti célja az volt, hogy szorosra fűzze a gazdasági együttműködést Európa országai között, hogy újabb fegyveres konfliktussal fenyegető érdeellentétek többé ne alakulhassanak ki. A vámunió, a belülről akadály nélkül hozzáférhető, egységes és egyre nagyobb piac jó hatással volt az európai cégek globális versenyképességére.

Mára ez a világ egyik legerősebb gazdaságává tette az Uniót, amelyhez több mint félmilliárd, globális összevetésben kiemelkedő vásárlóerővel rendelkező polgár tartozik.

Nyugat- és Észak-Európa társadalmi magas szintű szociális garanciák – minimálbér, társadalombiztosítás, munkavállalói jogok, állami közszolgáltatások, szociális védelem – fejében elfogadták a szabályozott ke-

reték között érvényesülő profitérdekre alapuló kapitalista piacgazdaságot. A kialakuló európai jóléti modell a világon egyedülállóan jó egyensúlynak mutatkozott a versenyképesség és a sokak számára elérhető biztonság és magas életminőség között. Az elmélyülő és felgyorsuló globalizáció, a világ egészen más társadalmi elvek szerint működő régióival folytatott verseny és az automatizáció azonban fokozatosan megváltoztatta a tőke és a társadalom egymáshoz viszonyított alkuerejét az előbbi javára. A nyolcvanas évek óta a bérek növekedésének üteme a legtöbb országban elmarad a munkahatékonyság növekedésétől, ennek megfelelően a megtermelt javakból a munkajövedelmek részesedése csökken, a tőkejövedelmeké nő.

Ezek között az általános tendenciák között speciális a 89-90-es fordulat előtti államszocialista rendszerből a piacgazdaságra áttérő országok helyzete. Ezekben az országokban az átmenetnek hatalmas társadalmi költsége volt, és a nemzetközi gazdasági munkamegosztásba is egészen másképp sikerült csak bekapcsolódniuk ezeknek az országoknak, mint az Unió régebbi tagországainak. A gazdaságuk globális piacra termelő, tőkével és technológiával jól ellátott része jellemzően külföldi kézben van, nagy arányban járul hozzá a nemzeti össztermékhez, de sokkal kevésbé a foglalkoztatáshoz,

az állam adóbevételeihez és a helyi tőkefelhalmozáshoz, és a gazdaság másik, döntően hazai tulajdonú és a hazai piacon értékesítő, a foglalkoztatás és az állam bevételei szempontjából döntő jelentőségű részével való kapcsolódása csekély. Gyakori, hogy az állam a nemzetközi tőkének adott egyedi kedvezményekkel és támogatással, a munkavállalói jogok és a foglalkoztatási szabályok visszafejlesztésével törekszik a foglalkoztatás javítására, a szűkülő adóbevételekből finanszírozandó közszolgáltatások és a szociális védelem egyidejű elhanyagolásával. Ez a gazdasági növekedésnek a társadalmi jóléttől való elszakadásához, és az emberi tőke további leértékelődéséhez vezet. Ebben az Unióhoz való csatlakozás nem hozott lényeges változást.

A globalizáció és automatizáció korában az európai országok ezeknek a tendenciáknak egyenként aligha állhatnak tartósan ellen. Nem fenntartható, hogy az Unió tagországai egymással lefelé tartó jóléti versenyt folytassanak a tőkéért, és erre az egységes és hatalmas európai piacon nincs is szükség. Meg kell kezdeni a társadalmi integráció összhangba hozását a gazdasági integrációval. A tagországok közti adóverseny hatékony korlátozására, bérkonvergenciára, a munkaügyi szabályozás egységesítésére és közös szociális minimumok meghatározására van szükség.

---

1. A 2004-BEN ÉS KÉSŐBB CSATLAKOZOTT ORSZÁGOK FELZÁRKÓZÁSA CSAK RÉSZBEN SIKERÜLT. EZT TOVÁBBRA IS AZ UNIÓ EGYIK LEGFONTOSABB CÉLJÁUL KELL KITŰZNI, A FELZÁRKÓZTATÁST AZ EDDIGIEKHEZ HASONLÓ NAGYSÁGRENDŰ FORRÁSOKKAL, DE MÁSKÉPP KELL FOLYTATNI.

Bővebben:

Tizenöt évvel ezelőtt azzal a reménnyel csatlakoztunk az Európai Unióhoz, hogy a magyar emberek életminősége, életkilátásai, gazdaságunk teljesítménye és szerkezete, a szociális biztonság, az egészségügyi ellátás, az iskola minősége, egyszóval a mindennapi életvilág idővel egyre hasonlóbb lesz a sikeres

nyugat-európai országokéhoz. Az Unió költségvetésének mintegy egyharmadát teszik ki a felzárkózás elősegítésére szánt fejlesztési források, amelyekből egyes országoknak, köztük Magyarországnak az elmúlt időszakban tartósan a bruttó nemzeti összter-

mék 2-4%-ának megfelelő, egyes időszakokban ennél is több támogatás jutott, ami hatalmas összeg.

A 2004-ben és később csatlakozott országok társadalmi-gazdasági közeledése a régebbi tagállamokhoz egyszerű számszerű mutatókkal nehezen mérhető. Ha a 11 volt szocialista országot nézzük, a politikai-gazdasági rendszerváltás éveire jellemző visszaesés után, a vásárlóerő-paritáson számított egy főre jutó GDP-t tekintve mindegyikük közelebb került az Unió 2004 előtti 15 tagországának átlagához. A felzárkózásuk ütemének időbeli alakulása azonban nem mutat szoros összefüggést Unióhoz való csatlakozásukkal és a kohéziós forrásokból való részesedéssel. A felzárkózás üteme a 2000-2007-es időszakban volt a leggyorsabb, amelynek épp a közepére esett a visegrádi és a balti országok csatlakozása. Ekkorra értek ezek az országok a gazdasági átalakulásuknak abba az időszakába, amikor maguk mögött hagyták az átalakulási válságot, kereskedelmi kapcsolataik nyugati orientációra való átállása befejeződött, és jelentős mennyiségű külföldi működőtőke-befektetést fogadtak. Egyes országokban ebben az időszakban a növekedést az eladósodás is fűtötte. Emellett mindegyik országban voltak olyan időszakok, az uniós csatlakozást követően is, amikor az egy főre jutó GDP-t tekintve az Unió magországaitól való távolságuk nem csökkent, hanem nőtt. A kohéziós politikának elvileg az egyes országokon belüli egyenlőtlenségek, köztük a területi egyenlőtlenségek csökkentése is célja lenne, de a legtöbb uniós támogatást fogadó országok erről szóló statisztikái szerint ebben sem sikerült változást elérni. Az átlagbérek konvergenciája az egy főre jutó gazdasági teljesítmény konvergenciájától is elmarad, és ugyanez igaz a háztartások fogyasztásra is. Ez azzal függ össze, hogy a gazdasági teljesítmény gyümölcsein való osztozkodásban a munkajövedelmekre jutó rész visszaszorulása a tőkejövedelmekhez képest ezekben az országokban erősebb, mint a magországokban, illetve azzal, hogy a tőketulajdonosok nagyobb arányban külföldiek. Az olyan népegészségi mutatókat tekintve, mint a

várható élettartam vagy az egészségben töltött évek születéskor várható száma, szintén nagyon szerény mértékű a közeledés a magországokhoz.

Általában egyetértés van abban, hogy a felzárkózó gazdaságokra jellemző működőtőkeimport-alapú növekedés, amit a nemzetközi nagyvállalatoknak döntően a munkaerő alacsony ára által motivált, összeszerelő üzemeket létrehozó beruházásai visznek előre, csak egy határig lehet motorja a felzárkózásnak. A továbblépéshez strukturális változásra, hazai innovációra, a gyártás mellett a fejlesztőkapacitások létrehozására, több magas szintű tudást igénylő munkahelyre, a nemzetközi termékláncokba magasabb fajlagos hozzáadott értékkel történő bekapcsolódásra lenne szükség. A GDP-arányos kutatás-fejlesztési ráfordítást és a felsőoktatási végzettséget szerzők arányát általában olyan mérőszámoknak tekintik, amelyek jelzik, hogy egy gazdaság mennyire lehet képes egy ilyen átalakulás végrehajtására. Ezek közül az előbbit tekintve nagyon nagy a szakadék az unió régebbi és újabb tagországai között, a konvergencia minimális. Az utóbbit illetően is átlagosan nagy a különbség a régi és az újabb tagországok között, de a két országcsoporton belül is nagy a szórás, és nincs egyértelmű felzárkózási trend, különösen a legutóbbi éveket tekintve. Az jelenleg futó uniós tervezési időszakban a gazdasága méretéhez viszonyítva legtöbb forrást fogadó Magyarország a versenyképességét, innovációs teljesítményét és az oktatási rendszer eredményességét mérő nemzetközi mérőszámokat tekintve kifejezetten visszasett 2010-es években.

Az uniós fejlesztési források mindeddig elsősorban a fizikai infrastruktúra fejlesztésére, mindenekeelőtt út- és vasútépítésre, emellett a vállalkozásoknak juttatott egyedi támogatásokra mentek el. Egyértelműnek tűnik, hogy a felzárkózó országoknak elsősorban a humán tőke és a helyi innovációs kapacitások fejlesztése lenne a kulcs a továbblépéshez. Emellett világos, hogy a nagyléptékű infrastrukturális beruházások korrupciós kockázata is rendkívül magas. Ma-

gyarországon az uniós források felhasználása elképesztő mértékben koncentrálódik olyan projektekben, amelyekben a rezsim oligarcháihoz, köztük a miniszterelnök legszűkebb személyes környezetéhez köthető cégek a projektnyertesek. Nem biztos, hogy a felzárkózással hosszú ideje küzdő országoknak még több aszfaltra, vasbetonra, főtéri

szökőkútra és az uniós adófizetők pénzén kitömött oligarchára van szükségük. A felzárkózásnak azonban továbbra is az Unió legfontosabb célkitűzései közé kell tartoznia. Nem maradhatunk a periférián. Az eddigiekhez hasonló nagyságrendű források rászánásával, de másként kell segíteni a jelenleg periférikus helyzetű országok felzárkózását, mint eddig.

---

2. A DEMOKRÁCIA KITELJESEDÉSE HELYETT VÁLSÁGIDŐSZAKOT, EGYES ORSZÁGOKBAN, KÖZTÜK MAGYARORSZÁGON, ANTIDEMOKRATIKUS FORDULATOT ÉLÜNK ÁT. AZ UNIÓNAK FONTOS FELADATAI VANNAK EZZEL, ÉS NEMCSAK A DEMOKRATIKUS NORMÁK JOGI ÉS PÉNZÜGYI ESZKÖZÖKKEL VALÓ KIKÉNYSZERÍTÉSÉBEN, HANEM A DEMOKRÁCIÁT ALÁÁSO TÁRSADALMI TENDENCIÁK MEGFORDÍTÁSÁBAN IS.

Bővebben:

Az uniós csatlakozástól sokan azt is remélték másfél évtizede, hogy stabilan le fogja horgonyozni a diktatúrából nemrég kiszabadult közép- és kelet-európai országokat a demokráciák közösségében. Nem így történt. A demokráciával szembeni populista támadás világjelenség, amelynek a legjobban azok az újabb demokráciák vannak kitéve, ahol a demokratikus átmenetet társadalmi kudarcok kísérték. Az antidemokratikus fordulat különösen messzire jutott két uniós tagországban, Magyarországon és Lengyelországban.

Az Európai Unió egyelőre nem sok eredményt ért el abban, hogy érvényt szerezzen

az alapszerződésekben elvileg garantált demokratikus normáknak. Az erre irányuló erőfeszítések azonban önmagukban nem is vezethetnének tartós eredményre. Az Unió akkor segíthet érdemben az antidemokratikus folyamatot visszafordítani, ha hozzájárul az okok felszámolásához. Ehhez a társadalmi kudarcok megoldását kell a középpontba állítani az Unió szociális dimenziójának fejlesztésével, érdemben kell támogatni a független nyilvánosság és a minőségi újságírás fennmaradását, és az átláthatóság fejlesztésével, a korrupció visszaszorításával kell segíteni a demokrácia erkölcsi hitelének helyreállítását.

3. A KLÍMA ÉS AZ ÖKOSZISZTÉMA VÉDELMÉN AZ EMBERISÉG ALAPVETŐ ÉLETFELTÉTELEI MÚLNAK. A VÁLSÁG NEM VALAMIKOR A TÁVOLI JÖVŐBEN VÁR RÁNK, HANEM ITT VAN. A KÖZELJÖVŐ KONFLIKTUSGÓCAIRA ÉS MIGRÁCIÓS VÁLSÁGAIRA IS DÖNTŐ HATÁSSAL LESZ, HOGY MENNYIRE SIKERÜL KORLÁTOK KÖZÖTT TARTANI A FELMELEGEDÉST. AZ UNIÓNAK MUTATNIA KELL AZ UTAT.

Bővebben:

Az egész létezésünk, az emberi társadalom, gazdaság és kultúra egésze a bolygónk fizikai adottságain és a bioszférán, a bolygót étellel megtöltő globális ökológiai rendszeren alapszik. Ezeket az alapokat tönkre lehet tenni, és az emberiség öles léptekkel halad efelé. A belélegezhető levegő, az iható víz, a növényi élethez szükséges talaj, a táplálékláncok olyan érzékeny és bonyolult ökológiai rendszerek termékei, amelyekben minden fajnak és helyi populációnak megvan a szerepe. Hogy milyen hatással vagyunk ezekre a rendszerekre, azt érzékletesen jelzi, hogy az emberi civilizáció kezdetei óta a vadon élő emlősfajok 83%-a, a növényfajok fele kipusztult, és hogy a ma élő emlősegyedek csupán 4%-a vadállat, a többi ember, vagy az ember által tartott haszonállat. Ma 60%-kal kevesebb gerinces állat, azaz emlős, madár, két-éltű, hüllő és hal, él a bolygón, mint 1970-ben. Az édesvízi állatok száma ennél is nagyobb mértékben, több mint 80%-kal csökkent. Az utóbbi 25 évben a repülő rovarok háromnegyede eltűnt Németországból, és valószínűleg máshonnan is Európából. Ezek az állatok egyrészt kulcsfontosságúak a beporzás és a szerves anyagok lebontása szempontjából, másrészt táplálékláncok alapjául szolgálnak. Az életünket fenntartó rendszerek túlzás nélkül óriási bajban vannak.

Mindez számos ponton összefügg a klímaváltozással. Bő egy fokkal melegebb ma a bolygó felszíne átlagosan, mint az ipari forradalom előtt volt. Ez lehet, hogy nem tűnik soknak, de nagyon közel vagyunk ahhoz, hogy alapjaiban és visszafordíthatatlanul megváltoztassa az életfeltételeinket. Az eddigi légkörbe juttatott üvegházhatású gázok miatt, ha az emberiség holnap felhagyna a légkör

fűtésével, akkor is biztosra vehetnénk még további néhány tized fokos felmelegedést. Ahhoz, hogy összesen másfél fokon belül maradjon a felmelegedés, 2030-ig 45%-kal kellene csökkenteni az emberi eredetű széndioxid-kibocsátást, 2050-re pedig el kellene érni a zéró nettó kibocsátást. Ezen nagyon sok múlik. A felmelegedésnek sok olyan hatása van, ami nagyon érzékenyen érint minket is és a tágabb élővilágot is, és ezek mértéke erősen függ a felmelegedés mértékétől. Lesznek, vannak helyek, ahol a felmelegedés sokkal extrémebb, mint máshol. Szélsőségesebbé válik az időjárás, ezen belül a csapadék eloszlása. Extrém szárazságokra és hatalmas áradásokra kell számítani. Gyakoribbak az emberéletre közvetlen veszélyt jelentő és az infrastruktúrát pusztító viharok. A tengerek szintje emelkedik, és a felmelegedés mértékétől függ, hogy ez a folyamat hol fog megállni. A gazdagabb országok valószínűleg nagyszót meg tudják majd védeni a tengerszint alá kerülő területeiket, de lesznek olyan országok is, amelyeket egyszerűen elnyel a víz. Az óceánok savasodnak, az oxigéntartalmuk csökken. A tengeri és parti ökoszisztémák drasztikusan megváltoznak, fajok sokasága fog emiatt kipusztulni. A trópusi fertőző betegségek elterjedési területe növekszik. Egyre több ember életét fogja meghatározni az ivóvízhiány, ami már ma is egymilliárd embert érint, és a gyermekhalandóság egyik leggyakoribb oka. Globálisan a terméshozamok csökkenni fognak, és az állattenyésztés számára is sok helyen nehézségeket fog okozni a romló minőségű takarmány, a több betegség és a nehezebben hozzáférhető víz. Már most évente 12 millió hektár termőföld válik használhatatlanná a

szárazságok és az elsivatagosodás miatt, miközben 2050-ig 70%-kal kellene növelni az élelmiszertermelést ahhoz, hogy a bolygó növekvő népességének legyen mit enni.

Az emberi életfeltételekre gyakorolt negatív hatások térben nem egyenletesen elosztva fognak jelentkezni. A változások a már most is száraz területeken, és a kevésbé fejlett, a mezőgazdaságtól és általában a klímaérzékeny természeti erőforrásoktól erősen függő országokban lesznek a legsúlyosabbak. Könnyű kikövetkeztetni, hogy ez ahhoz vezet, hogy rengeteg embernek útra kell kelnie, ha életben akar maradni. Az ENSZ szerint csak az elsivatagosodás 140 millió embert fog az otthona elhagyására kényszeríteni a következő harminc évben. Összességében ennél sokkal több embert indíthat útnak a klímaérzékeny természeti erőforrások leépülése, és az ezek nyomában fellángoló konfliktusok. A klímamenekültek várható száma nagyon érzékenyen függ attól, hogy sikerül-e elviselhető korlátok között tartani a

klímaváltozást. A párizsi klímaegyezmény keretében meghatározott országokénti vállalások ehhez nem elégségesek, és Trump már bejelentette az Egyesült Államok kilépését az egyezményből, ami alááshatja a problémához mérten szerény célkitűzéseket is. Rendkívül jellemző napjaink jobboldali populista politikájára, hogy miközben népszerűségét jelentős részben a migrációval kapcsolatos pánikkeltésre alapozza, elutasítja az ökoszisztéma és a klíma védelmét, pedig ez az egyik legfontosabb dolog, amit tehetünk a közeljövő migrációs válságainak megelőzésért.

Az Európai Unió a világ egyik legnagyobb és legfejlettebb gazdasága, globális összehasonításban a legszerencsésebbek közé tartozó, a bolygó erőforrásaiból arányosan nagyon sokat használó, a polgárainak viszonylag nagy jólétet biztosító országok a szövetsége. Nélkülözhetetlen, hogy vezető szerepet vállaljon a bolygó megmentésében, és mutassa az utat.

4. EGYELŐRE NINCS VONZÓ ÉS POLITIKAILAG MEGVALÓSÍTHATÓ JÖVŐKÉPE AZ EURÓPAI UNIÓNAK. A FÖDERÁLIS EURÓPA MA A TAGÁLLAMI POLITIKAI AKARAT HIÁNYA MIATT UTÓPIA, DE A KÉTSEBES EURÓPA FELÉ VALÓ SODRÓDÁST MEG KELL ÁLLÍTANI, KÜLÖNBEN HAZÁNK VÉGLEGESEN A PERIFÉRIÁRA SZORUL. EBBŐL A HELYZETBŐL KIUTAT CSAK A NACIONALISTA POPULIZMUS VISSZASZORULÁSA NYITHAT.

Bővebben:

Két évvel ezelőtt mutatta be az Európai Bizottság azt a fehér könyvet, amelyben az Unió számára a jövőbeli fejlődés több elképzelhető pályáját is felvázolta, azzal a céllal, hogy erről vitát kezdeményezzen. A Bizottság akkor arra számított, hogy a vita a következő európai parlamenti választásig, azaz most májusig befejeződik. Egyelőre nagyon távol vagyunk azonban a konklúzió megtalálásától.

Az öt felvázolt lehetséges jövőkép közül az első, hogy minden megy tovább, ahogy eddig. Ennek ellene szól, hogy fontos területeken az Unió a jelenlegi működésével nem éri el azokat az eredményeket, amelyekre a polgárai elvárnának tőle, és amelyekre képes is lehetne az integráció szorosabbra fűzésével, viszont az integráció jelenlegi szintje is feszültségekkel, a tagországok közötti rendszeres nézeteltérésekkel terhes. A második lehetőség az Unió leegyszerűsítése

az egységes, közös piacra, a gazdasági együttműködésre, a többi politikai területen az uniós szintű együttműködés fokozatos visszafejlesztésével, illetve bilaterális, kormányközi együttműködésekkel való kiváltásával. A harmadik lehetőség, hogy az integrációt tovább mélyítik azok a tagországok, amelyek ezt akarják, többek között védelmi, belbiztonsági, adóügyi és szociális együttműködéssel. A többi tagország státusza az Unióban formálisan nem változik, a szorosabb együttműködéshez való csatlakozás lehetősége számukra is nyitva áll, ha később így döntenek, de az integráció de facto két-fokozatúvá válik. A negyedik lehetőség, hogy nem a résztvevő országok körét tekintve, hanem szakpolitikai területenként differenciálódik az Unió működése. Azokon a szakterületeken halad tovább az együttműködés, amelyekben az Uniónak megvannak az eszközei ahhoz, hogy a vele szemben támasztott elvárásokat teljesíteni tudja, és a tagországok részéről is megvan az akarat a mélyebb együttműködéshez. A többi szakpolitikai területet pedig, többek között a regionális fejlesztési politikát, a népegészségügy, a foglalkoztatáspolitikát és szociálpolitika minden olyan aspektusát, ami nem tartozik a legszorosabban az egységes piac működéséhez, elengedi az Unió. Végül az ötödik lehetőség, hogy minden olyan területen, ahol sem a tagországok magukban, sem az Unió a jelen állapotában nem képes sikerrel megbirkózni

azokkal a nehézségekkel és feladatokkal, amik a világ jelenlegi állapotából következnek, tovább mélyül az együttműködés. Ez azt jelentené, hogy a tagországok még több területen választják a kompetencia és a felelősség megosztását egymással, adnak nagyobb és gyorsabb cselekvési lehetőséget, és hozzá forrásokat az Uniónak, tehát nagyot lépünk előre a politikai egységesülés, végső soron a föderális Európa megteremtése felé.

A probléma az, hogy mindez egyelőre nem több az elvileg elképzelhető lehetőségek katalógusánál, mert nincs olyan opció, ami vonzó is lenne, megfelelő választ is adna azokra a problémákra, amiket az európai integrációnak meg kellene oldania, és meg is lenne hozzá a tagországok részéről a politikai akarat. Objektív szempontból az ötödik alternatíva, a politikai integráció lényegesen szorosabbra fűzése, a föderális Európa lenne a legkedvezőbb, ez azonban ma, a nacionalista populizmus felívelésének idején, utópia. A szükséges politikai akaratot a legkönnyebben a két-, esetleg többsebességű modellhez lehet megteremteni, amelyben az Unió magját alkotó országok továbblépnek a szorosabb integráció felé, a többi ország pedig a perifériára szorul. Magyarország és az itt élő emberek hosszú távú kilátásai szempontjából ez tragikus lenne. A nacionalista populizmus visszaszorítása nélkül jó megoldás aligha képzelhető el erre a problémára.

5. AZ ORBÁN-REZSIM VISZONYA A DEMOKRÁCIÁHOZ ÉS A JOGÁLLAMHOZ ÉLES ELLENTÉTBEN ÁLL AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPÉRTÉKEI-VEL. AZ UTÓBBI IDŐBEN VILÁGOSSÁ VÁLT, HOGY EBBEN A KÉRDÉSBEN MOSTANTÓL HATÁROZOTTABB FELLÉPÉSRE KELL SZÁMÍTANI AZ UNIÓS INTÉZMÉNYEK RÉSZÉRŐL, MINT KORÁBBAN. MEG KELL AKADÁLYOZNI, HOGY MAGYARORSZÁG AZ UNIÓN KÍVÜLRE SODRÓDJON, ÉS EBBEN NAGY JELENTŐSÉGE VAN ANNAK, HOGY MÁJUS VÉGÉN A MAGYAR VÁLASZTÓK MI MELLETT TESZIK LE A VOKSUKAT.

Bővebben:

A magyar kormánnyal szemben jelenleg a legszigorúbb eljárás zajlik, ami csak szerepel az Európai Unió eszköztárában. A "hetes cikkely szerinti eljárást", amelynek neve az Unió alapszerződésére utal, arra az esetre hozták létre, ha valamelyik tagország megsérti az Unió alapértékeit, amelyek tiszteletben tartására a szerződés aláírásával korábban kötelezettséget vállalt. Ezek az alapjogokkal, a demokráciával és a jogállamisággal kapcsolatos követelmények. Az eljárás az Európai Parlament minősített többséggel elfogadott határozata alapján indult 2018 szeptemberében, amely tizenkét területen, köztük az alkotmányosságot és a választási rendszer működését, az igazságszolgáltatás függetlenségét, a korrupciót és a tudományos élet szabadságát illető területeken állapítja meg az alapértékek sérelmét. Az erről szóló jelentést Judith Sargentini, Jávor Benedek holland frakciótársa készítette, azonban korántsem pártos dokumentumról van szó. A Fidesz saját pártcsaládjából, az Európai Néppártból is kétszer annyian szavaztak mellette, mint ellene. Az eljárás lehetséges kimenetele, hogy a Tanács határozatban intézkedéseket ír elő Magyarország számára a jogállamiság helyreállítása és az uniós alapértékeket sértő állapot felszámolása céljából, amelyeket ha a magyar kormány és törvényhozás nem teljesít, a Tanács felfüggesztheti Magyarország szavazati jogát.

Emellett az Európai Bizottság jelenleg mintegy ötven ügyben folytat kötelezettség-szegési eljárást Magyarországgal szemben

az uniós jog különböző fejezeteinek megsértése miatt. Az Uniós törvényhozás most tárgyalja azt a jogszabálytervezetet, amely lehetővé fogja tenni az uniós források megvonását azoktól a tagországoktól, amelyekben a jogállamisággal rendszerszintű problémák vannak – például a hatóságok nem üldözik, ha, mint Magyarországon, az uralkodó párt oligarchiája ellopja az uniós fejlesztési forrásokat, hiába tárja ezt fel az Unió csalás elleni hivatala. Orbánt az Unióval és a többi tagországgal való szolidaritást felmondó szélsőséges bajkeverőnek tartja minden józan tényező Európában. A jobbközép pártokat tömörítő Európai Néppártban néhány hete felfüggesztették a Fidesz tagságát, és vizsgálat indult, amelynek a célja eldönteni, hogy a Fidesz továbbra is tagja maradhat-e a pártcsaládnak.

Nyilvánvaló, hogy ez így sokáig nem mehet tovább, ez az út csak az Európai Unióból való kiválásunkhoz vezethet, ami tragédia lenne az ország számára. De az Unió és Magyarország közötti viszony normalizálásának alapja nem lehet a valóság tagadása. Látszik, hogy az Uniós intézmények felhagytak azzal, hogy a homokba dugják a fejüket a nyilvánvaló igazság láttán, hogy az Unió szívében új pártállam, putyini mintára szerveződő önkényuralom épül. Azoknak az ellenzéki képviselőknél, akiket a választók az Európai Parlamentbe küldenek, meg kell mutatniuk, hogy Magyarország nemcsak ebből áll. Élnék itt a demokrácia iránt elkötelezett emberek, akik

az Unió polgáraiként elvárják az alapvető jogaikért való kiállást. Ameddig Orbán nem az Unióval való nyílt szakítást választja, az Unió felől érkező nyomás hozzásegíthet ahhoz,

hogy demokratikus intézményrendszer maradványai megmaradjanak egy olyan állapotban, ami az Orbán-rezsim választáson való legyőzését nem teszi lehetetlenné.

B) MIT TEHET EGY EURÓPAI PARLAMENTI KÉPVISELŐ?

1. KÖRNYEZETVÉDELEM

A rövid távú és rosszul felfogott önérdek maximalizálására épülő gazdasági és politikai logika könnyen tönkretelheti azokat az alapokat, amelyeken minden élet és az emberi civilizáció is nyugszik. A most élőkön múlik, hogy évtizedek múlva milyen minőségű életet lehet élni a Földön, lesz-e egészséges és biztonságos környezet, lakható lesz-e még a bolygó az unokáink unokái számára is. A hazai szemétkaosz mások mellett annak a tünete is, hogy milyen távol vagyunk a nyersanyagokkal és a környezettel egyaránt felelősen bántó körforgásos gazdaság megteremtésétől. A közelmúltbeli dízelbotrány és az európai autóiipar újra és újra megmutatkozó lobbijereje az uniós kibocsátási szabályozás alakításában, vagy az uniós finanszírozású, elcsalt hazai vízközmű-beruházások, amiktől nem lett iható az ivóvíz, sok minden más mellett ráirányítják a figyelmet arra is, hogy Magyarországon és Európában még sokak életét rövidíti meg évekkel a szennyezett levegő és az ivóvíz nem megfelelő minősége. A környezetvédelem a gyakorlatban sokszor azt jelenti, hogy a politika az adófizetők pénzéből olyan károkat próbál elhárítani, amelyeket részben ugyancsak politikai döntések hagytak megtörténni, sőt, időnként

ugyancsak az adófizetők pénzéből finanszírozott más szakpolitikák idéznek elő, ahelyett, hogy minden területen érvényesítenénk a hosszú távú felelősség, a kímélet és a fenntarthatóság szempontjait. Az Egyesült Államoktól Magyarorszáig, a jelenleg virágzó jobboldali populizmus ellenségként tekint a környezetvédelemre, ami megmutatkozik a környezetvédelmi szabályozásnak érvényt szerezni hivatott hatóságok drasztikus leépítésében is. Számunkra, és európai parlamenti képviselőnk, Jávor Benedek számára is, a természet megóvása, a tiszta és biztonságos környezet, a gazdaság és a társadalom fenntartható működése a legfontosabb politikai kérdések egyike. Képviselőnk ezért már a 2014–2019-es ciklusban is ezt választotta parlamenti tevékenysége egyik legfontosabb területének. Szerteágazó munkája elismeréséül a The Parliament Magazine 2019-ben Jávornak ítélte oda az európai parlamenti képviselők nagy presztízsű környezetvédelmi díját, és az Európai Adófizetők Szövetsége is őt választotta a környezetvédelmi díja nyerteséül. Környezeti szakpolitikai munkáját képviselőnk a következő ciklusban is változatlan intenzitással tervezi folytatni.

1.1. A magyar kormányt a környezettudatos cselekvés, a hosszú távú gondolkodás és a felelős döntéshozatal irányába kell terelni, ki kell kényszeríteni a fenntarthatóság szempontjainak figyelembe vételét és az őszinte együttműködést. Ebben az Európai Unió intézményeinek és az uniós jog hatékonyabb érvényesítésének kulcsszerepe van. Nagy szükség van azonban arra is, hogy ezek a szempontok az európai jogalkotásban és az uniós intézmények működésében is sokkal hangsúlyosabban érvényesüljenek, amihez meg kell erősíteni a fenntarthatóság és a jövő nemzedékek jogainak intézményes képviselét az Unióban.

Bővebben:

Nagyon sürgős lenne, hogy a közjónak a társadalom egészét és a jövő nemzedékeket is figyelembe vevő felfogása, a tisztább és biztonságosabb környezet megteremtése, a természet megóvása és egy fenntarthatóbb világ kialakítása Magyarországon is vezérfonallá váljon a politikai döntések számára, minden területen. Ettől ma nagyon messze vagyunk. Magyarország mai kormánya láthatóan kifejezetten ellenséges ezekkel a gondolatokkal szemben. Ezért nagy jelentősége van minden olyan külső tényezőnek, ami rászoríthatja a kormányzatot, hogy vegye figyelembe ezeket a szempontokat.

Ebben az uniós jognak és az Unió intézményeinek kulcsszerepe van. Elengedhetetlen azonban, hogy az uniós szinten is megerősödjön ezeknek a szempontoknak az érvényesülése. A politikusok jellemzően olyan eredményeket hajszolnak, amelyek a következő választáson jó színben tüntetik fel őket a választók előtt, akik az azonnal jelentkező előnyökre mindig érzékenyek, de a hosszú távú szempontokról sokszor alulinformáltak. Emellett hatalmas lobbinyomás is nehezedik a politikai döntéshozókra olyan gazdasági szereplők részéről, akiknek a rövidtávú profitérdek érvényesítése a céljuk. A politikának emiatt erős hajlama van a rövidlátásra. Az utánunk jövő nemzedékeknek is vannak jogaik és érdekeik. Kulcskérdés, hogy vannak-e intézményes biztosítékok arra, hogy ezek is hatással tudjanak lenni a politikai döntéshozatalra. Jávor Benedeknek, még civil környezetvédőként, már abban is kulcsszerepe volt, hogy 2008-ban Magyarországon létrejött a jövő nemzedékek országgyűlési biztosának azóta a Fidesz által lefokozott

intézménye. Képviselőnk az Európai Parlament tagjaként is készített javaslatokat a jövő nemzedékek jogainak és a nemzedékek közti igazságosságnak az uniós politikai döntéshozatalban való érvényesítésére. Többek között képviselőnk egy többpárti koalíciójának az élén parlamenti írásbeli deklarációban hívta fel a Bizottságot arra, hogy készítsen javaslatot ezeknek a szempontoknak az intézményes megjelenítésére, amit több mint ötven képviselő aláírt. A megnyugtató megoldás egyelőre várat magára, de a jövőben is mindent megteszünk a megszületéséért.

A másik kulcskérdés az uniós jog érvényesülése. Az uniós környezetvédelmi jogra általában az erős tartalom és gyenge, hiányos és tagországokként rendkívül különböző színvonalú végrehajtás kontrasztja jellemző. Magyarország például a közelmúltban előbb a környezetvédelmi hatósági intézményrendszer függetlenségét számolta fel, majd nagyrészt a cselekvőképességét is, a környezetvédelmi felügyelőségi rendszer szétverésével és a szakembergárda létszámának drasztikus csökkentésével, így nincs, aki érvényt szerezzen a környezetvédelmi szabályozásnak. Ez természetesen az uniós környezetvédelmi jog gyakorlati érvényesülését is megkérdőjelezi. Jávor az Európai Bizottsághoz fordult az ügyben, ahonnan azt a választ kapta, hogy a Bizottság a környezetvédelmi politikák végrehajtásának 2017-ben megkezdett kétévenkénti értékelése keretében fogja vizsgálni ezt a problémát. Nem mindegy tehát, hogy mi a tartalma, és mik a következményei ennek az értékelésnek. Jávor a környezetvédelmi bizottság első alelnökéként az egyik legaktívabb szereplője volt

az értékelési rendszer tartalmáról és gyakorlati következményeiről a Parlament és Bizottság között folyó párbeszédnek, és a tárgyban parlamenti határozatot is kezdeményezett. A probléma azonban továbbra sem megoldott, az uniós környezetvédelmi jog érvényesülését biztosító mechanizmusokat tovább kell erősíteni. Ugyanez a parlamenti határozat sürgeti a környezeti ügyekben a társadalmi részvétel és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megerősítését. Ezek a kérdések a jövőben is munkánk homlokterében lesznek.

Szintén segíteni fogja a környezeti jog érvényesülését a közérdekű bejelentők védelméről megszületett uniós direktíva, hiszen, ahogy több fontos közelmúltbeli példa is jelzi, a környezetkárosítás sokszor megelőzhető lenne, ha a hozzá vezető folyamatokat, a környezeti jogot sértő okokat valaki időben a hatóságok vagy a nyilvánosság tudomására hozná. Jávornak döntő szerepe volt abban, hogy a bejelentők uniós szintű védelme meg tudott valósulni (erről bővebben az 5. szakaszban).

1.2. Tiszta levegőre mindenkinek szüksége van. Az uniós szabályozásnak a légszennyezés visszaszorításában döntő a jelentősége. A valóság jelenleg távol van a kitűzött európai céloktól. A légszennyezés legalább négyszázezer ember korai haláláért felelős az Európai Unióban, és Magyarország azok között a tagországok között van, ahol a helyzet a legrosszabb. A szabályozás tartalmát és a betartatását is sürgősen meg kell erősíteni. Jávor Benedek az Európai Parlament környezetvédelmi bizottságának alelnökeként folyamatos küzdelmet folytatott a tisztább levegőért a szabályozás felpuhítására törekvő tagországok, ipari lobbik, és sajnos néha a lobbiknak engedő Európai Bizottság ellenében is. Erre a következő ciklusban is szükség lesz.

Bővebben:

Európai parlamenti képviselőnk, Jávor Benedek révén az elmúlt öt évben lényegi befolyással voltunk azoknak az uniós jogszabályoknak a megújítására, amelyek az európai emberek egészségének, jó életminőségének és biztonságának környezeti feltételein hivatottak javítani. Nagyon sok teendő maradt azonban a következő ciklusra is, többek között az egyik legalapvetőbb ilyen környezeti feltétel, a levegőminőség területén.

Az Európai Unió céljával tűzte ki, hogy a légszennyezésnek ne legyenek számottevő negatív hatásai az Unió polgárainak egészségére és a környezetre. Ehhez képest jelenleg az Unióban évente összesen több mint négyszázezer ember korai haláláért felelős a szállópor-, nitrogéndioxid- és ózonszennyezés. Ezen belül, lakosságarányosan, Bulgária után Magyarországon veszítjük el a legtöbb élet-

évet a légszennyezés miatt. A magyar emberek egészségben töltött éveinek számát nagyobb mértékben csökkenti a légszennyezés, mint például a kínaiakét. Az Unió városi népességének 98%-a az Egészségügyi Világszervezet (WHO) által megállapított határértékeknél nagyobb légszennyezésnek van kitéve. A légszennyezés által okozott egészségügyi kiadások és egyéb károk nagyságrendjét az Unió GDP-jének 3-9%-ára becsülik. Az európai ökoszisztémák mintegy kétharmada jelentős károkat szenved el a légszennyezés miatt. A kitűzött céltól tehát nagyon messze vagyunk.

A légszennyezéssel szemben az unió három legfontosabb szabályozási eszköze a környezeti levegő minőségéről szóló irányelv, a nemzeti kibocsátási határértékekről szóló direktíva, és a leglényegesebb szennyezőkre

(járművekre, energetikai és ipari létesítményekre) megállapított kibocsátási normák. Ezek nyomán bizonyos típusú szennyezéseket valóban sikerült jelentősen csökkenteni, más szennyezések kibocsátása azonban továbbra is nő.

Ennek egyik oka, hogy a levegőminőségre megállapított uniós követelmények részben elavultak, egyes szennyezéstípusokra vonatkozóan húsz évvel ezelőtt kerültek megállapításra, és a legtöbb esetben elmaradnak a WHO által javasolt és a frissebb tudományos eredmények által alátámasztott standardoktól. Van olyan szennyezéstípus, amelyre nézve az uniós határérték a WHO-ajánlás hatszorosa. Az Európai Parlament most márciusban határozatban hívta fel az Európai Bizottságot, hogy készítsen javaslatot a környezeti levegő minőségéről szóló direktíva frissítésére. A szokásos szereposztás szerint Jávor és frakciója a jelenlegi szabályozás gyengeségeit és a szükséges változtatások irányát pontosan meghatározó megfogalmazásokért, míg a jobboldali frakciók a határozat szövegének felpuhításáért szálltak síkra. Végül a Parlament többsége, többek között a fideszes képviselők szavazatai ellenében, olyan határozatot fogadott el, ami megfelelően határozza meg a szükséges szabályozási reform irányait. A direktíva felülvizsgálatára várhatóan a következő ciklusban fog sor kerülni.

A másik ok, ami miatt a szabályozás nem éri el a célját, hogy a tagországok nagy része a túlságosan megengedő normákat sem tartja be. Pedig pusztán makrogazdasági szempontból is megérné a határértékek betartása. A Bizottság éves szinten 5 és 8 milliárd euró között becsli az előírások betartásának költségét az Unióban, amivel szemben 37 és 119 milliárd euró közötti megtakarítás állna egészségügyi kiadásokból. Tehát nemcsak a szabályozás tartalmának felülvizsgálata kulcskérdés, hanem a betartását kikényszerítő mechanizmusok hatékonyságának javítása is.

Esetenként az Európai Bizottság is enged rá nehezedő lobbinyomásnak a kibocsátási normák alkalmazásában, ami, ahogy a közismert dízelbotrány is megmutatta, ahhoz vezet, hogy ezek a valóságban egész másként érvényesülnek, mint papíron. Jávor frakciója sikerrel kezdeményezte parlamenti vizsgálóbizottság felállítását a dízelbotrány ügyében, amely feltárta azokat a hiányosságokat, köztük az Európai Bizottság mulasztásait, amelyek lehetővé tették, hogy az autógyártók sokáig csaljanak a kibocsátási értékekkel. Mindezek ellenére a Bizottság, az autóiipari lobbinyomására, az érvényes kibocsátási szabályozás alkalmazásában olyan "megfelelési tényezőket" vezetett be, amelyek az autógyártók számára megengednék, hogy 2021-ig jelentősen túllépjék az immár realiztikusabb, a csalás lehetőségét jobban kiszűrő körülmények között tesztelt kibocsátási normákat. 2016-ban a Zöldek kezdeményezték ennek a rendelkezésnek a parlamenti vétóját, de a szükséges minősített többséget nem sikerült megszerezniük. Párizs, Madrid és Brüsszel önkormányzatának kérésére azonban az Európai Unió Bírósága tavaly decemberben megsemmisítette ezt a rendelkezést.

A közvetlen szabályozási kérdéseken túl fontos tényező, hogy a pénzügyi ösztönzők még mindig a közúti és légi szállításnak kedveznek, ahelyett, hogy a vasúti szállítást ösztönöznék, a városi légszennyezésben pedig döntő szerepe van a tömegközlekedést, a biciklizést és a gyalogos közlekedést előtérbe helyező városszervezési lépések elmaradásának. Miközben az uniós fejlesztési forrásokat lehetne használni ezekre a célokra is, az Európai Számvevőszék megállapítása szerint a kohéziós forrásoknak kevesebb, mint egy százalékát fordítják célzottan a levegőminőséget javító fejlesztésekre.

Ezen a területen tehát jelentős a baj, és rengeteg még a teendő.

1.3. Az egészséges ivóvízhez való hozzáférésre alapvető, mindenkit megillető jogként kell tekinteni. Tarthatatlan, hogy ez a jog nem érvényesül egyetemesen az Európai Unióban. A környezeti igazságosság egyik legalapvetőbb kérdése, hogy az egészséges ivóvíz eljut-e a társadalom szegényebb rétegeihez is. Ezek a kérdések Magyarországon is milliókat érintenek. Ezen a területen ért célba az első sikeres európai polgári kezdeményezés, amelynek nyomán előbb az Európai Parlament, majd az Európai Bizottság is lépett, és a hamarosan megszülető új uniós szabályozás jobb lesz, mint a régi. Az, hogy a gyakorlatban jut-e egészséges ivóvíz minden háztartásba, Magyarországon a rezsimmel és oligarcháival szembeni fellépés sikerén is múlik. Az Orbán-kormányt nem érdekli, hogy a legszegényebbek hozzájutnak-e minőségi ivóvízhez, az ivóvízhálózat fejlesztésére szolgáló uniós forrásokat pedig rendre lenyúlják a baráti oligarchák, anélkül, hogy javulna a vízminőség. Jávor Benedek a most befejeződő ciklus során a minőségi ivóvízhez való hozzáférés kérdésének minden vonatkozásával nagyon sokat foglalkozott, az uniós szabályozás javításától a fejlesztési pénzek eredmény nélküli elköltésének problémájáig, és így lesz ez a jövőben is.

Bővebben:

A légszennyezéshez hasonlóan a vízminőség kérdése is rengeteg ember egészségét és biztonságát érinti közvetlenül. Csak Magyarországon milliók háztartásába nem jut megfelelő minőségű ivóvíz. A statisztikák szerint ugyan a magyarok döntő többsége megfelelő minőségű vizet iszik, a minőséget azonban a szolgáltatónál mérik, így az adatokon nem látszik, hogy a lakosság jelentős részéhez a már betiltott, egészségre ártalmas ólomcsöveken át jut el a víz, a külterületeken élők és a legszegényebb rétegek pedig sokszor egyáltalán nem kapnak vezetékes vizet, így az ő fogyasztásuk nem is szerepel a statisztikákban.

Ebben a ciklusban történt meg először, hogy egy európai polgári kezdeményezés sikerre vezetett, és éppen ebben a tárgyban. A Right2Water (jog a vízhez) kezdeményezést, amelynek célja, hogy az egészséges ivóvízhez való hozzáférést az Európai Unió tekintse alapvető és egyetemesen érvényesítendő jognak, több mint egymillió európai polgár támogatta. Az Európai Parlamentben Jávor Benedek volt az egyik motorja a polgári kezdeményezés mellé álló parlamenti állásfoglalásnak, amely többek között az ivóvízben lévő mikroműanyag-szennyezés csökkentése, a nyilvános helyeken felszerelt ivókutak elterjesztése, az éttermekben kérhető

csapvíz biztosítása, és a tiszta ivóvízhez történő egyetemes hozzáférés érdekében szorítaná rá a tagállamokat intézkedésekre. Az Európai Parlament állásfoglalása nyomán az Európai Bizottság elkészítette javaslatát az európai ivóvíz-direktíva felülvizsgálatára. Eszerint a vízszolgáltatási hálózat mindent pontján vizsgálni fogják a kockázatforrásokat, szigorítják a szolgáltatók tájékoztatási kötelezettségeit, és előírják a tagországok számára, hogy a hátrányos helyzetű és marginalizált csoportok számára is biztosítsanak egyenlő hozzáférést az egészséges ivóvízhez. Ez utóbbi Magyarországon ma óriási probléma. A szegregátumok jelentős részében ugyanis egyáltalán nincs vezetékes vízszolgáltatás, és gyakran a nyomós kutakból való vízvételt is korlátozzák, illetve sok helyen leszereltették ezeket a kutakat. Hasonló probléma, hogy az elszegényedő emberek az utóbbi években tömegesen költöztek városszéli zártkerti övezetekbe, ahol a jelenlegi szabályozás szerint sem az államnak, sem az önkormányzatnak nem kötelezettsége megfelelő minőségű ivóvízellátásról gondoskodni. Noha százazrek élnek ilyen területeken, a kormánytöbbség lesöpörte a Párbeszéd törvénytervezetét, ami ezeken a területeken is kötelezővé tette volna a lakosság vezetékes ivóvízzel való ellátását. Az új

uniós jogszabály tartalma a következő ciklusban fog véglegesen eldőlni, ezért kulcskérdés, hogy az európai polgárok olyan képviselőket küldjenek az uniós törvényhozásába, akik a tiszta ivóvízhez való hozzáférés ügyét megalkuvás nélkül képviselik.

A gyakorlatban nagyon sok múlik az vízminőség javítását és az egészséges ivóvízhez való hozzáférés kiterjesztését szolgáló fejlesztések sikerén, amelyeket Magyarországon jelentős részben az Unió finanszíroz. Ahogy arra Jávor ráirányította a figyelmet, Budapesten az ivóvízellátás és a szennyvízkezelés is krízishelyzetbe kerül az Unió finanszírozási segítségével nélkül, mivel a kormány – bár a költségvetésből fizetendő alapfeladatról van szó – egyiket sem hajlandó támogatni. Az egyik projekt, amely ellehetetlenülne az EU segítségével nélkül, az előregedett, rendszeres csőtöréseket, meghibásodásokat produkáló, az egészségre is veszélyes elemeket (ólom- és azbesztoement-csőveket) is tartalmazó ivóvízhálózat karbantartása, felújítása, cseréje, amelyből, hiába veszélyeztetni a probléma milliók egészségét, semmi sem lesz, ha Brüsszel nem ad rá pénzt. Ugyanígy megoldatlan a csepeli szennyvíztisztítóban képződő szennyvíziszap kezelése is, amelyre szintén nincs remény több tízmilliárdos uniós segítség nélkül – miközben egyik projekt sem

felel meg az EU támogatási szabályzatának (kormányzati feladatokat nem lehet az európai adófizetőkkel megfizettetni). Könnyebben ad pénzt az EU az uniós minimumkövetelményeket sem teljesítő ivóvíz minőségének javítására Békésben, Csongrádban és Hajdú-Biharban. Ezzel azonban rendre az történik, hogy a támogatást a kormány – Mézáros Lőrinc és más baráti oligarchák közreműködésével – elkölti, a vízminőség mégsem javul. Jávor ismételt közbeavatkozása nyomán immár kötelezettségszegési eljárással és OLAF-vizsgálattal próbálja elérni az Unió, hogy a vízminőség-javításra szánt pénzek hasznosuljanak. Képviselőnk eddig többek között Makó környéke, a Hortobágy és Baja ivóvíz-anomáliáira hívta fel az Európai Bizottság figyelmét. Az Unió számvevőszéke is megállapította, hogy az eddig elköltött, százmilliárdos nagyságrendű támogatások ellenére még mindig ihatatlan a víz Magyarország 66 vízellátási körzetében.

Az egészséges, tiszta ivóvízhez való hozzáférés javításához tehát mind a szabályozás javítására, mind az előírtak gyakorlati megvalósítását szolgáló források felhasználásának szoros ellenőrzésére szükség van. Ebben Jávor Benedekre eddig is maximálisan lehetett számítani, és ez így lesz ezután is.

1.4. Tovább kell erősíteni az élelmiszerbiztonságot és az élelmiszer-önrendelkezést, aminek a kulcsa az átláthatóság. Ahhoz, hogy biztonságban érezhessük magunkat, tudnunk kell, hogy ami az ételünkbe kerül, nem teszi tönkre sem az egészségünket, sem a környezetünket. A ciklus során jelentős sikereket értünk el az egészségre nézve kockázatos növényvédőszeres és az erdőket károsító, a klímaváltozásban fontos szerepet játszó pálmaolaj használatának kivezetése terén. Precedens értékű pert nyertünk az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatósággal szemben, aminek az lesz a következménye, hogy az élelmiszerbiztonság szempontjából fontos engedélyezési eljárások a jövőben lényegesen átláthatóbbak lesznek, mint eddig.

Bővebben:

Nélkülözhetetlen, hogy bízhassunk azokban a hatóságokban, amelyek feladata garantálni, hogy ne mérgezzon meg minket, amit nap mint nap megeszünk. A bizalomhoz elengedhetetlen, hogy átlátható legyen, hogy

ezek a hatóságok mire alapozzák a döntéseiket.

Jellemző példa a glifozát esete. A glifozát a világon a legszélesebb körben használt

gyomirtó szer. A WHO és az amerikai rákszövetség szerint van okunk azt gondolni, hogy rákkeltő hatású. Az Egyesült Államokban a közelmúltban több tízmillió dolláros kártérítésre kötelezte a bíróság a Monsanto nevű vegyipari óriáscéget azért, mert glifozáttartalmú gyomirtója, a bíróság megítélése szerint, részben felelős rákbetegségek kialakulásáért. A kanadai hatóságok és a Nemzetközi Rákkutatási Ügynökség (IARC) szerint is sok élelmiszer tartalmaz glifozát-maradványokat, többek között gabonatermékek, tészták, sütemények és sörök, így egy átlagos napon egy európai polgár szervezetébe számos különböző forrásból juthat be glifozát, ami halmozott hatást gyakorol. Ezzel szemben az Európai Bizottság, az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság javaslata alapján, 2017-ben meghosszabbította a szóban forgó szer engedélyét. A hatóság az állásfoglalását olyan tanulmányokra hivatkozva hozta meg, amelyek állítólag cáfolják, hogy a szer rákkeltő hatású lenne, ezek kiadását azonban a hatóság a gyártó cég üzleti érdekeire hivatkozva megtagadta. Jávor Benedek, három frakciótársával közösen, ezt követően pert indított az Európai Bíróságon az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatósággal és a Monsantoval szemben a döntésben hivatkozott tanulmányok nyilvánosságáért, és a pert néhány hete meg is nyerte. Az Európai Bíróság esetjoga irányadó az Unióban, így számítani lehet rá, hogy ez a győzelem általában is hatással lesz a hasonló szabályozási döntések átláthatóságára.

Hasonló kérdés a hormonháztartást megzavarni képes anyagok jelenléte a növényvédőszerekben és más élelmiszerekkel kapcsolatba kerülő anyagokban, például csomagolóanyagokban, haszonállatok gyógyszeriben és élelmiszer-adalékokban. A WHO és az ENSZ Környezetvédelmi Ügynöksége szerint tudományos bizonyíték van az

ilyen anyagok reprodukciós rendszerünket károsító hatására, a pajzsmirigy károsítására, illetve az elhízásban, cukorbetegségben betöltött szerepére. 2015-ben az Európai Bíróság elmarasztalta az Európai Bizottságot amiatt, hogy nem készítette el az ilyen anyagok azonosítására szolgáló kritériumokról szóló tervezetet, amit több európai parlamenti határozat is sürgetett. 2017-ben aztán a Parlament kénytelen volt megvétózni a Bizottság időközben elkészült tervezetét, mert az a vegyipari lobbij nyomására bizonyos növényvédőszer-gyártási alapanyagokat, amelyek kifejezetten azt a célt szolgálják, hogy bizonyos kártevők hormonháztartását megzavarják, kivett a listáról. A parlamenti vétóban kulcsszerepük volt a zöldeknek. Ezután a Parlament maga készítetett jelentést ezekről az anyagokról, ami néhány hete jelent meg. Ezeknek az anyagoknak a szabályozása fontos témája lesz a következő ciklusnak.

Képviselőnk ezekben és a hasonló szabályozási kérdésekben a maximális biztonságért és átláthatóságért fog küzdeni, és – ahogy a most záruló ciklusban is számos esetben tette – a rendelkezésére álló eszközökkel rendszeres nyomást gyakoroljon a Bizottságra a szabályozás betartatása érdekében.

Sikereket értünk el az erdők pusztításában és a klímaváltozásban jelentős szerepet játszó pálmaolaj használatának visszaszorítása terén is. A pálmaolajat nem csak az élelmiszeripar használja, hanem bioüzemanyagok alapanyagául is szolgál. Érdemben hozzájárultunk ahhoz, hogy 2023-tól ez a gyakorlat fokozatosan kivezetésre kerüljön az Európai Unióban, 2030-tól életbe lépő teljes tiltással.

1.5. A környezeti biztonság egyik alapvető kérdése, hogy a gazdasági szereplőknek számolniuk kell-e azzal, hogy ha környezeti kárt okoznak, a kártérítési és helyreállítási költségek őket fogják terhelni, nem az adófizetőket, ahogy az, különösen a nagyobb károk esetén, jelenleg a legtöbb esetben történik. A kárfelelősségi szabályozás a felelős magatartás kikényszerítésének egyik legfontosabb eszköze, amit európai szinten kell megoldani, hiszen a környezeti károk nem állnak meg az országhatároknál. Jávor Benedek volt a jelentéstevője a környezetvédelmi bizottságban annak a parlamenti határozatnak, ami felhívta a figyelmet a jelenlegi európai kárfelelősségi szabályozás hiányosságaira, felhívta a Bizottságot a felülvizsgálatára, és számos javaslatot fogalmazott meg arra nézve, hogy "a szennyező fizet" elvnek, amit az Unió alapszerződése is elismer, a gyakorlatban hogyan lehetne jobban érvényt szerezni. Jávor javaslatainak kulcseleme a pénzügyi biztosítékok háromszintű rendszere, amellyel megakadályozható lenne, hogy a károkozók egyszerűen fizetéképtelenségbe meneküljenek a kárfelelősség elől. A következő ciklusban fog eldőlni, hogy ezek a javaslatok megvalósulnak-e.

Bővebben:

Ahogy a kolontári vörösiszap-katasztrófa, a tiszai ciánszennyezés, vagy az Illatos úti vegyianyag-szennyezés is ráirányította a figyelmet, a gazdasági szereplők felelős magatartása, vagy annak hiánya, a környezeti biztonság egyik meghatározó tényezője. A környezeti kockázattal járó gazdasági tevékenységek biztonságos működtetése pénzbe kerül, a biztonságba való befektetés és a biztonsági rezsimek folyamatos működtetése költség a vállalkozásoknak, és ahogy az imént említett tragédiák példája és sok hasonló eset mutatja, megfelelő és hatékonyan érvényesített szabályozás hiányában a profitérdek ezek elhanyagolásához vezet. A kár helyreállítását pedig, már ami helyreállítható belőle, az adófizetők állják. A szabályozás értelme azonban nem elsősorban az, hogy el lehessen érni, hogy ezekben az esetekben a károkozó fizessen, ez csupán eszköz, ami végső soron azt szolgálja, hogy a puszta gazdasági racionalitás is a felelős magatartásra motiváljon.

Másfél évtizeddel ezelőtt meg is született is az erről szóló uniós jogszabály, a környezeti felelősségről szóló irányelv. Az irányelv eddigi alkalmazásának értékelése azonban számos fontos hiányosságra mutatott rá, amelyek megakadályozzák, hogy a szabályozás elérje a célját. Az irányelvnek a tagországok nemzeti jogába való átültetésében, és ezeknek a

jogszabályoknak a gyakorlati alkalmazásában mutatkozó jelentős különbségek jelzik, hogy a direktíva definíciói és rendelkezései nem elég egyértelműek. Túlságosan leszűkítő azoknak a gazdasági tevékenységeknek a lehatárolása, amelyek végzői objektív kárfelelősséggel tartoznak, vagyis akkor is viselni tartoznak a tevékenységük által okozott környezeti károk megelőzésének vagy felszámolásának költségeit, ha vétkességük vagy gondatlanságuk nem kerül megállapításra. Leszűkítő azoknak a környezeti károknak a meghatározása is, amelyekre az irányelv hatálya kiterjed.

Az egyik legnagyobb probléma, hogy az érintett gazdasági szereplők sok esetben nem rendelkeznek azokkal a forrásokkal, amelyeknek a terhére a kárfelelősségüket érvényesíteni lehetne. Különösen, ha nagy a kár, gyakori, hogy a felelős cégek képtelenek helytállni az okozott kárért, fizetéképtelenné válnak, felszámolják vagy forrásokkal nem rendelkező strómanok kezébe játsszák át őket, így a szennyező végső soron az adófizetőkre tolja át az általa okozott kár költségeit. Erre a kötelező pénzügyi biztosítékok rendszere jelentene megoldást. Ezt egyesek ellenzik, mondván, többletterhet és versenyképességi hátrányt jelentene az európai vállalkozásoknak, és különben is, a biztosítótársaságok most is kínálnak környezeti biztosításokat, amelyeket sok gazdasági szereplő

önkéntesen igénybe vesz. Ezek az érvek azonban sem nem őszinték, sem nem felelősek. Érzékletes példa a kolontári vörösiszap-katasztrófa esete, amely után a magyar állam 40 milliárd forintot költött kárfelszámolásra és helyreállításra, miközben a tragédiát okozó MAL Zrt. 10 millió forintra volt biztosítva.

Jávor háromszintű megoldást javasolt erre a problémára. Az első szint a környezeti kockázattal járó tevékenységet folytató a gazdasági szereplőktől megkövetelt kötelező pénzügyi biztosíték lenne, amelynek formája bankgarancia vagy kötelező környezeti felelősségbiztosítás lehet. Ennek nyilván lenne egy felső határértéke, amelynek tükröznie kell a gazdasági tevékenység környezeti kockázatát. Ilyen megoldásokra vannak működő példák uniós országokban, és vannak olyan tevékenységek, amelyekre nézve az uniós jog ma is kötelezően előír ilyen biztosítéki rendszert. A javaslat szerint ilyen biztosítékok nélkül nem lehetne engedélyt kiadni a kockázatos ipari tevékenységekre. Szenyvezés esetén a biztosíték lenne a kárelhárítás

fedezete. Ha a bekövetkezett kár meghaladja a pénzügyi garancia vagy a biztosítás összegét, akkor lépne működésbe a második szint, egy uniós környezeti kármentesítési alap. Ez az iparág kötelező befizetéseiből töltené, és a kárelhárítás költségeinek a szennyező cég saját biztosítékai által nem fedezett részét fedezné. Ilyen alapra is van példa, az Egyesült Államokban, és hasonló európai alap is van már, a természeti katasztrófákra vonatkozóan. Harmadik szinten, az extrém és valóban kivételes esetekre, maradna az állami felelősségvállalás.

Igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy egy ilyen rendszer többletköltségeket róna a vállalkozásokra – elsősorban azokra, amelyek kockázatos technológiákat alkalmaznak, és emiatt nagyobb biztosítékokat követelnének meg tőlük. Ez azonban nem baj, hanem előny, mert a biztonságosabb alternatív technológiák versenyképességét javítaná. Nem látszik, hogy egy ilyen rendszer hiányában mi módon lehetne érvényt szerezni “a szennyező fizet” elvnek. A következő ciklus fogja eldönteni, hogy ezekből a javaslatokból lesz-e valami.

1.6. A természet, a természetes élőhelyek és a biológiai sokféleség védelmét tovább kell erősíteni. Ez a feltétele annak, hogy a természet alapvető szolgáltatásait – a friss levegőtől és az egészséges élelemtől az időjárás szélsőségeik kiküszöbölésén át az aktív pihenésig – maradéktalanul és fenntarthatóan élvezhessük. Ehhez a legnagyobb szükség arra lenne, hogy a létező uniós jognak hatékonyabban érvényt szerezzünk, és felhagyjunk azzal a gyakorlattal, hogy más szakpolitikák ellenében próbáljuk a természetvédelmi szakpolitikát érvényesíteni.

Bővebben:

A védett természeti értékek és védett területek megóvása elemi érdekünk. A most záruló ciklus során folyamatosan küzdöttünk a természetvédelmet szolgáló uniós szabályok jobb érvényesítéséért, beleértve az erdők és a Natura 2000 területek, a beporzó rovarok és a biológiai sokféleség minden szintjének védelmét. Sokat dolgoztunk azért, hogy a természetvédelemre fordítható uniós források növekedjenek, a felhasználásuk szabályai egyértelműbbek legyenek, a civil szféra

hozzáférése biztosított legyen. Az MEPs4Wildlife (képviselők az élővilágért) csoporttal együttműködve az orvvadászat és védett fajok illegális kereskedelme ellen is felléptünk – ennek mind a gazdasági, mind az ökológiai jelentősége óriási.

Az Európai Parlamentben Jávor Benedek volt a fő felelőse az uniós természetvédelmi szabályozás “megfelelőségi felülvizsgálatához” kapcsolódóan a zöld álláspont kialakításának. A megfelelelőségi felülvizsgálat

nyilvános konzultáció is tartozott, amelyben több mint félmillió uniós állampolgár részt vett. Mint sok más területen, itt is az a helyzet, hogy, amennyiben sikerülne maradéktalanul érvényt lehetne szerezni neki, a létező uniós jog alkalmas lenne a természet megfelelő védelmének biztosítására, az alkalmazással és a végrehajtással azonban nagyon sok gond van. A Zöldek ezért azt javasolták a Bizottságnak, hogy ne a szabályozás felülvizsgálatában, hanem a meglévő szabályozás érvényesítésében gondolkodjon. Az egyik alapvető probléma, hogy - mivel az uniós tagországok egy része ezt nem tekinti prioritásnak, amire valószínűleg Magyarország a legszélsőségesebb példa - a tagállami és regionális hatóságok sok esetben egyszerűen nem rendelkeznek megfelelő eszközökkel és erőforrásokkal az ellenőrzési feladatok ellátásához. Ennek orvossága az lenne, ha kötelező uniós jogi előírás határozná meg a környezetvédelmi ellenőrzés minimumkövetelményeit. Emellett a Bizottságnak is szélesebb ellenőrzési jogosítványokat kellene biztosítani, hogy kötelezettségszegés esetén maga is képes legyen ellenőrzések lefolytatására. Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést is szélesebb körben kell biztosítani, hogy az uniós állampolgárai és szerveződései, például a természetvédelemmel foglalkozó civilszervezetek, akadálytalanul élhessenek a bírósági jogérvényesítés eszközével. Erre az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés követelményeit egyetemlegesen szabályozó uniós irányelv megalkotása lenne a megoldás.

A biodiverzitás védelmére vonatkozóan 2010-ig kitűzött célokat nem érte el az Unió, és a jelenlegi tendenciák arra mutatnak, hogy valószínűleg a 2020-ra kitűzött célokat sem fogja. Ezen önmagában az uniós természetvédelmi jog hatékonyabb érvényesítése sem segítene. Ennek az oka nem a zöld szakpolitikákban van. A más területeken, többek között a mezőgazdasági politika, az energia-politika, a földhasználat és az infrastrukturális fejlesztések terén alkalmazott gyakorlatok döntő hatással vannak a biológiai sokféleségre. A természetvédelmi szakpolitika a

más területeken folytatott szakpolitikák ellenében nem lehet képes megvédeni az élőhelyeket és az ökoszisztémákat. A legminimálisabban a káros támogatások felszámolására és a releváns szakpolitikák természetvédelmi és környezetvédelmi biztosítékokkal való ellátására van szükség. Nagy jelentősége van a környezeti felelősség érvényesítésének is, amiről az előző pontban szóltunk. A természetvédelemnek prioritásnak kell lennie a következő, 2021-ben kezdődő hét éves költségvetési időszak tervezése során is.

Természetesen sok múlik azon, hogy milyen források állnak rendelkezésre a természetvédelmi célok támogatására. Amellett, hogy munkálkodtunk a 2020 utáni időszak uniós költségvetésének általános zöldítésért, behatóan foglalkoztunk a LIFE programra vonatkozó tervvel. Ez az egyetlen olyan uniós alap, amely teljes egészében környezet- és éghajlatvédelmi célokat szolgál, és a bevált gyakorlatok terjesztése, kapacitásépítés, az új, kisléptékű megoldások felkarolása révén fontos szerepe van a fenntartható termelés és fogyasztás előmozdításában, a környezet- és természetvédelmi szempontok más ágazatokban való jobb érvényesítésben. Jávör aktivitásának is köszönhető, hogy az Európai Parlament olyan állásfoglalást fogadott el, amely a LIFE program teljes költségvetésének megduplázását, az uniós stratégiákkal, programokkal való nagyobb koherenciát, a minőségi követelmények megerősítését, a felhasználás és a társfinanszírozás szabályainak átláthatóbbá tételét szorgalmazza, és nem engedi, hogy a program természetvédelmi fókuszja vagy a civil szervezetek forrásokhoz való hozzáférése gyengüljön. Ezeket a fontos pontokat az uniós intézmények közötti tárgyalások során is sikerült megőrizni. Jávornak köszönhető az indikátorok és értékelés megerősítése is. Mint minden következő időszaki uniós költségvetési elem, a végleges döntés a következő parlamenti ciklusban esedékes, így különösen fontos, hogy Jávör és a természetvédelem iránt hasonlóan elkötelezett parlamenti képviselők a folyamat későbbi fázisában is aktívan részt vehessenek.

1.7. Ma azon az elven működik a gazdaság, hogy kitermeljük a nyersanyagokat, legyártjuk a termékeket, használjuk, aztán eldobjuk őket. Mindezt a lehető legolcsóbban. Minél gyorsabban kell újat venni a régi helyett, a gazdaság annál jobban “pörög”. Ezzel egyrészt az a baj, hogy több személlyel árasztjuk el a földet és a tengereket, mint amivel az ökológiai rendszerek meg tudnak birkózni, másrészt pedig az, hogy a természeti erőforrásokat a megújulóképeségüknél intenzívebben használunk. A “körforgásos gazdaság” ideálja azt jelenti, hogy ehelyett tervezzük a termékeket a lehető legtakarékosabb anyaghasználat-tal, amennyire csak lehet, tartózkodva azoknak az anyagoknak a használatától, amelyek az egészségnek és a környezetnek a legnagyobb terhet jelentik, gyártjuk őket úgy, hogy a lehető legtovább lehessen őket használni, ha elromlanak, ne kelljen kidobni őket, hanem ésszerű költséggel meg lehessen őket javítani, legyen hozzájuk pótalkatrész, és ha az így meghosszabbított életciklusuk is véget ér, minél több elemük legyen újrahasznosítható vagy újrafeldolgozható. Sokkal többről van szó tehát, mint hulladékgazdálkodásról. Meg kell szabadulni az eldobhatóság és a tervezett elavulás kultúrájától. Nekünk az a célunk, hogy ebbe az irányba toljuk a gazdaságot. Ez olyan cél, ami felé az európai országok külön-külön nagyon keveset tudnának lépni, az Unió együttesen azonban sokat elérhet. Fontos előrelépések történtek a most záruló ciklusban, de rengeteg teendő maradt a következőre is.

Bővebben:

Jelenleg az Európai Unióban átlagosan évente 5 tonna hulladékot termelünk fejenként. A természeti erőforrások végesek, és véges a természeti rendszerek képessége is arra, hogy megbirkózzanak a hulladékterheléssel. A probléma részben már az európai közvélemény számára is szembeűnő. Egyrészt látjuk, hogy a háztartásainkban mi történik. Csak műanyagzacskóból fejenként átlagosan kétszázat használunk egy évben, és szinte mindegyiket csak egyszer. Csak a megvásárolt áruk csomagolásából 160 kiló hulladékot termel egy évben egy átlagos uniós polgár. Másrészt egyre nagyobb közfigyelmet kap a természetre rázúdított hulladék, talán a leginkább az óceánokon és tengereken hatalmas tömegben úszó, az élővilágot fojtogató műanyagszemétről szóló híradások miatt.

Ez nem egyszerűen hulladékgazdálkodási kérdés. A hulladék keletkezését, és ezzel együtt a véges mennyiségben és korlátozott megújulóképeséggel rendelkezésre álló nyersanyagok pazarló használatát kell visszafogni, ez pedig a gazdaság jelenlegi működési logikáját érinti. Az európai polgárok gyakran szembesülnek az eldobhatóság üzleti kultúrájával. Több mint háromnegyedük

mondja, hogy szívesen megjavíttatná elromlott használati tárgyait, de az olyan sokba kerülne, hogy egyszerűbb újat venni helyettük. Sok áruval kapcsolatban az a fogyasztók érzése, hogy szándékosan úgy konstruálták, hogy a garanciaidő lejártá után nem sokkal tönkremenjen, vagy olyan kellemetlenné váljon a használata, hogy újat kelljen venni belőle. Ezzel a gyakorlattal sürgősen szakítani kell. Sokkal jobb lenne a helyzet, ha a gyártók tartós, strapabíró termékeket gyártanának, amelyeknek a várható élettartamáról a vásárláskor egyszerűen tájékozódni lehet. Olyanokat, amelyekbe a fogyasztó alkatrészek, amelyek nyilvánvalóan tönkremennek egy idő után, például egy led vagy egy elem, úgy vannak beépítve, hogy egyszerűen ki lehessen cserélni őket. Olyanokat, amelyeket az új áruknál lényegesen kisebb költséggel meg lehet javíttatni, ha elromlanak, mert a felépítésük ezt megengedi és van hozzájuk pótalkatrész. Olyanokat, amelyeket egyes alkatrészeik cseréjével fejleszteni lehet, hogy ne menjen el mellettük olyan gyorsan az idő.

A gyártók azért nem ilyen termékeket készítenek, mert üzleti szempontból nem ez az

optimális. Ezen azonban szabályozási eszközökkel változtatni lehet. Esélytelen, hogy az ehhez szükséges szabályozási lépéseket az európai országok külön, egyenként meg tudják tenni. Az Unió egésze viszont elég nagy piac ahhoz, hogy a gazdasági szereplők kénytelenek legyenek alkalmazkodni a követelményekhez. Jelenleg nincs átfogó uniós szabályozás, ami ilyen követelményeket támasztana. A Zöldek kezdeményezésére azonban az Európai Parlament 2017-ben elfogadott egy határozatot, amely felhívja a Bizottságot, hogy vizsgálja meg egy ilyen szabályozás bevezetésének, és ehhez kapcsolódóan egy, a termékek várható élettartamát és javíthatóságát tanúsító európai címke-rendszer kialakításának a lehetőségét, valamint javasoljon olyan intézkedéseket, amelyek eltántorítják a gyártókat a tervezett elavulás alkalmazásától. Ez egy olyan cél, ami felé a következő ciklus hozhat előrelépést.

A hulladékmegelőzésre és hulladékgazdálkodásra azonban világviszonylatban előremutató szabályozás vonatkozik az Európai Unióban, amelyben ráadásul sikerült fontos előrelépéseket is elérni a most véget érő ciklusban. A csomagolásról és a csomagolási hulladékról szóló irányelv 2015-ös módosítása konkrét kötelezettségeket állapít meg a tagországok számára a műanyagszatyrok visszaszorítására vonatkozóan. 2018-ban, a tengeri műanyagszennyezésről szóló ismételt drámai hírek után, végre nagy többséggel megszületett a döntés az egyszer használatos műanyagok, többek között a műanyag fülpiszkálók, evőeszközök, tányérok és szívószálak betiltásáról 2021-től. A Parlament 751 tagjából 571-en szavaztak a döntés mellett – természetesen a fideszes képviselők nem voltak közöttük. Sikerült fontos előrelépést elérni többek között a műanyagokban levő toxikus anyagok visszaszorítása és a hulladékolajok kezelésére vonatkozó szabályok területén is. Sikerült új célszámokat meghatározni az élelmiszerhulladék csökkentésére vonatkozóan. Magasabb újrafeldolgozási arányszámok kerültek megállapításra minden hulladékfajtára nézve. A

háztartások veszélyes hulladékát 2022-től, biohulladékát 2023-tól, textilhulladékát pedig 2025-től külön kell majd gyűjteni, 2035-re pedig 10% alá kell szorítani a hulladéklerakóba kerülő települési hulladék arányát. Serepet kapott a szabályozásban a kiterjesztett gyártói felelősségi rendszer is, ami azt jelenti, hogy a gyártók a termékeikért (és a csomagolásukért) a termék egész életciklusán keresztül felelősek maradnak, tehát akkor is, amikor már hulladék lesz belőlük. Ez azt jelenti, hogy hozzá kell járulniuk a megfelelő gyűjtés, újrafeldolgozás és ártalmatlanítás költségeihez, ösztönzést adva hozzá, hogy már a tervezés során olyan megoldásokat válasszanak, ami csökkenteni fogja ezeket a költségeket. Ezeknek az előrelépésekben az elérésében fontos, sokszor meghatározó szerepük volt a Zöldeknek, köztük képviselőinknek, Jávor Benedeknek.

A szabályozás azonban csak annyit ér, amennyit sikerül betartatni belőle. Ahogy arra Jávor is többször fölhevítette a figyelmet, a tagországok gyakran csak nagy késéssel ültetik át a nemzeti jogukba a bonyolult és magas követelményeket támogató irányelveket, és ez már a korábbi hulladékkezelési szabályozás esetében is ahhoz vezetett, hogy a Bizottságnak kötelezettségszegési eljárásokat kellett indítania emiatt. Az is sokszor előfordul, hogy a törvény betűjébe bekerülnek az uniós irányelvek rendelkezései, de ténylegesen közel sem teljesülnek az előírások. A bírósági eljárások lassú, költséges és kevésbé hatékony eszközök a szabályozási célok érvényesítésére. Új monitoring eszközökre és eljárásokra van szükség, amelyek időben láthatóvá teszik, ha egy tagország nem a kitűzött szabályozási célok felé halad, és lehetőséget adnak a problémák elhárítására. A szabályozáshoz forrásokat is kell rendelni, amelyek könnyítenek a végrehajtás és alkalmazkodás terhein, így a kohéziós politikában is prioritás kell, hogy legyen a körforgásos gazdaság felé történő elmozdulás támogatása. Ezzel sok teendő lesz a következő ciklusban.

2. KLÍMA- ÉS ENERGIAPOLITIKA

Különösen a korábbi kudarcok fényében óriási eredmény volt 2015-ben a párizsi klímaegyezmény, amelyhez kettő kivételével a világ összes országa csatlakozott. A világ országai megegyeztek abban, hogy az ipari forradalom előtti állapothoz képest "jóval két fokon belül" tarják a földfelszín átlaghőmérsékletének emelkedését, hozzátevé, hogy arra fognak törekedni, hogy ez ne legyen több másfél foknál. Az aláíró felek vállalatokat tettek az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére, és létrehoztak mechanizmusokat, amelyekkel egymás számára átláthatóvá teszik, hogy teljesítik-e a vállalásaikat. Az ENSZ Éghajlatváltozási Kormányközi Testületének (IPCC) 2018 októberében publikált jelentése szerint azonban a jelenlegi vállalásokkal, célkitűzésekkel, politikai gyakorlatokkal a három fokos hőmérsékletemelkedés felé tartó úton haladunk, ami tragikus és megbocsáthatatlan. A jelentés másik fő mondanivalója, hogy az egyre pontosabb klímamodellek alapján hatalmas a Párizsban kitűzött másfél és a mostani út végének látszó három fok között minden fél foknak. Végül soron emberek százmillióinak az élete. Európában a klímaváltozás korlátok között tartásáért folytatott küzdelem legfontosabb tényezője az uniós szabályozás, amely állandó küzdelmek terepe, az Európai Parlamentben a Zöldek és a jobboldali frakciók, a Bizottságban a hosszú távú közérdek és a nagyhatalmú európai ipari lobbik, a Tanácsban pedig sokszor az északi országok és a rövidlátó érdekérvényesítésben és nemzeti önzésben utazó kelet-európai tömb kö-

zött. A legnagyobb áttörést a megtakarításra, energiahatékonyságra és a megújuló energiaforrásokra alapozott zöld energetikai fordulat jelentené, amihez minden technológiai feltétel adott, túlzás nélkül a túlélésünk múlik rajta, mégis rengeteg ellenfele van. Ezek egyike sajnós a magyar kormány, amely elégedett azzal, hogy az ország a jelentős részben illegálisan kitermelt rengeteg fa eltüzelésével teljesíti papíron a megújulók részarányára vonatkozó uniós célkitűzést, a zöld átmenetre fordítható forrásokat pedig elkölti a paksi atomerőmű további blokkjainak csillagászati költséggel történő, és nyilvánvalóan soha meg nem térülő megépítésére, évtizedekre elkötelezve Magyarországot egy zsákutca és az energiaellátásunk további orosz függése mellett. Pedig Magyarország azok közé az országok közé tartozik az Unióban, amelyeket a legsúlyosabban fog érinteni az elszabaduló klímaváltozás. A zöld energiafordulatban azonban nem csak a klímaválságból adódó kényszerűséget, hanem egy sokoldalú lehetőséget is kellene látni a tragikus légszennyezés leküzdésére, az egészségünk és az életminőségünk javítására, az energiaszegénység enyhítésére, és új, minőségi munkahelyek és vállalkozások létrejöttére, technológiailag globálisan eljáró szektorokban. Képviselőnk, Jávor Benedek eddigi tevékenységének egyik leghangsúlyosabb területe volt a küzdelem az európai klíma- és energiapolitika ambíciószintjének a helyzet komolyságához való hozzáigazításáért és a paksi óriásberuházás értelmetlenségének és szabálytalanságainak leleplezéséért.

2.1. A klímaváltozás ügyében fel kell rázni Európát. Öngyilkos úton járunk. Az Európai Unió vezetői szavakban sokszor elkötelezték már magukat amellett, hogy az Unió a klímaváltozás elviselhető keretek közé szorításáért fogytatott harc élére áll, de nem fogjuk teljesíteni a párizsi klímaegyezményben tett vállalásainkat sem, ha a jelenlegi úton haladunk tovább. Ez döntően azért van így, mert a tagországok kormányainak többsége rövidlátó gazdasági érdekek miatt rendszeresen a célkitűzések felpuhításáért lép fel. A magyar külügyminiszter nyíltan elmondta, hogy kormánya számára a klímacéloknál fontosabb a Magyarországon is gyártóüzemeket fenntartó német autógyártók érdeke. Végso soron csak a választók tudják ráébreszteni a politikusokat, hogy nem “nemzeti érdek” katasztrófába kormányozni a világot.

Bővebben:

Az Európai Unió 40%-os kibocsátáscsökkentést vállalt 2030-ig az 1990-es állapothoz képest, és kilátásba helyezte, hogy 2050-ig ez 80-95%-ra fog nőni. A vállalást az Unió részben szabályozási, részben az átállást segítő finanszírozási eszközökkel igyekszik elérni. A szabályozási eszközök közé tartozik többek között a kibocsátás-kereskedelmi rendszer, amelyben bizonyos iparágak szereplőinek kötelező részt venniük, az energiafelhasználásban a megújulók részaránya vonatkozó, országonként megállapított célertékek, az energiahatékonysági célkitűzések és a járművekre vonatkozó széndioxid-kibocsátási normák. Ami pedig a finanszírozást illeti, az Unió vállalta, hogy a 2014-2020-as költségvetési tervezési időszakában a teljes kiadásainak legalább egyötödét klímavédelemre fordítja. Ez azon felül értendő, amit a tagországok a saját költségvetésükből költenek ugyanerre a célra.

A most záruló ciklusban számos szabályozási eszközzel döntött az Unió törvényhozása. Ezekben rendre az a tendencia érvényesült, hogy az Európai Parlament szeretett volna határozottabb, az Unió klímacéljainak teljesítéséhez közelebb vivő célkitűzéseket, míg a jogszabálytervezetetről a Parlamenttel közösen döntő Tanács, amelyben a tagállami kormányok vesznek részt, ezeknél sokkal szerényebb vállalásokra volt csak hajlandó. Jellemző az energiahatékonysági irányelv példája. A Parlament korábban határozatban foglalt állást a kötelező, az Unió egészére nézve, 2030-ig, 40%-os megtakarítási

cél mellett, amit aztán, látva a Bizottság ennél sokkal szerényebb ambíciójú előterjesztését, 35%-ra módosított. A Tanács kezdeti tárgyalási pozíciója ezzel szemben előbb 27, majd 30%-os, nem kötelező megtakarítási cél kitűzése volt. Hosszas alkudozás után 32,5%-os, kötelező megtakarítási célban sikerült megállapodni, ami a szakemberek szerint nincs összhangban az Unió kibocsátáscsökkentési vállalásával. Az ambiciózusabb célkitűzéseket ellenző kormányok és iparági lobbik rendre veszélybe kerülő munkahelyekre és vállalkozások romló versenyképességére hivatkoznak. Elkerülhetetlen, hogy az alacsony kibocsátású gazdaságra való átmenet munkahelyeket szüntessen meg, de legalább annyit keletkeztet is a klímabarát ágazatokban. Tény az is, hogy az átállásnak vannak a vállalkozásokat terhelő költségei, az átállás úttörői azonban technológiai előnyre tesznek szert a globális gazdaságban. Nincs értelme a halogatásnak. Az azonnali érdeksérelmek jellemzően nagyobb súlytal esnek latba a politikában, mint a hosszabb távú előnyök, ebben az esetben azonban az előbbiek eltörpülnek ahhoz képest, hogy a tét az, hogy az utánunk jövők, sőt a most fiatalok számára milyen életlehetőségeket és életminőséget tud majd biztosítani a bolygónk.

Végso soron a választókon múlik, hogy olyan pártokra és politikusokra bízzák-e a mindannyiunk nevében meghozandó döntéseket, akik ezt belátják, vagy olyanokra, akik szerint a nemzeti érdek az, hogy véletlenül se tegyünk többet a bolygó megmentéséért,

mint mások. Képviselőnk, Jávor Benedek, aki a most záruló ciklusban is az egyik főszerp-

lője az erről szóló európai csatáknak, a jövőben is a leghatározottabban fog kiállni a klímavédelem mellett.

2.2. A klímának és a környezetnek is az a legjobb energia, amit nem használunk el. A pazarlás megszüntetése a számlát is csökkenti. Ez jó a háztartásoknak, jó a vállalkozásoknak, jó a környezetnek, jót tesz az energiatudatlanságnak, és jó a bolygónak. A szükséges beruházások és fejlesztések munkahelyeket teremtenek. Ha a hatékonyság javítását szolgáló beruházások előnyeiből mindenki részesül, az energiaszegénység is érdemben enyhül. Ebben kiemelt jelentősége van az épületek korszerűsítésének, különösen Magyarországon, ahol szélsőségesen előregedett, elhanyagolt az épületállomány, amelynek a felét 2050-ig meg lehetne újítani. Az uniós energiatudatlansági szabályozás további fejlesztésére, és a célra biztosított uniós fejlesztési források jobb felhasználására van szükség.

Bővebben:

Az energiatudatlanságot az Unió szabályozási és finanszírozási eszközökkel is igyekszik javítani. Képviselőnk, Jávor Benedek, a Parlament egyik tárgyalójaként a most záruló ciklus során kulcsszereplője volt a több megtakarítást célul kitűző uniós szabályozásért való küzdelemnek a vonakodó kormányok, többek között a magyar kormány ellenében, és a Magyarország számára rendelkezésre bocsátott energiatudatlansági célú uniós fejlesztési források eltérítése ellen is határozottan fellépett.

Az energiatudatlansági irányelv 2018-as felülvizsgálata során az előző pontban már említett kompromisszumos megtakarítási cél született, amit sokan kudarcként értékelték, azonban így is ambiciózusabb, mint ami a Bizottság eredeti tervezetében szerepelt. Emellett a Zöldeknek sikerült elérniük, hogy a direktívába bekerüljön, hogy a megtakarítási célokat 2023-ban újra kell értékelni, hogy kell-e felfelé módosítani őket a párizsi klímacélok elérése érdekében. Szerintünk ekkor lényegesen ambiciózusabb megtakarítási célokat kell majd kitűzni, ezt próbáljuk elérni a következő ciklusban.

Uniós szinten az épületek energiaszükséglete teszi ki a teljes energiatudatlanság 40%-át, és felelős a széndioxid-kibocsátás 36%-áért, nagyon nagy jelentősége van tehát, hogy milyen energetikai szabványokat állapítunk meg az új épületekre nézve, és

mennyire sikerül a meglévő épületállomány fűtésének és hűtésének hatékonyságán javítani. Az utóbbihoz Magyarországon az uniós fejlesztési forrásokat biztosít. A forrásfelhasználás kereteit meghatározó operatív programok egyikében, a Környezeti és Energetikai Operatív Programban (KEOP), a magyar kormány azt vállalta, hogy 2023-ig ötvenezer magántulajdonú lakás energiatudatlansági felújítását fogja támogatni, összesen 37,7 millió euróból. A kormány azonban később úgy döntött, hogy ebből a forrásból vissza nem térítendő támogatást csak kormányzati épületek energetikai korszerűsítésére ad, a lakosság számára csak hitelalapú források lesznek elérhetők, ellentétesen azzal, amit az Európai Bizottsággal korábban egyeztetett operatív program tartalmazott. A nyilvánosság felé ezt úgy próbálták indokolni, hogy az uniós eljárási szabályok nem teszik lehetővé, "Brüsszel nem engedi", hogy a lakosságnak ilyen támogatást adjanak. Jávor volt az, aki kiderítette, és a felelős uniós biztosnak feltett írásbeli kérdésre kapott válasszal bizonyította, hogy ebből semmi nem igaz, az uniós fejlesztési pénzt lakossági energiatudatlansági programra szánták. Nemcsak, hogy lehetséges az ilyen támogatás, hanem kimondottan uniós prioritás, az erre szánt pénz eltérítése a kormány döntése, amit nem egyeztetett a Bizottsággal. Jávor utóbb azt is kiderítette,

hogy a kormány később kezdeményezte a KEOP módosítását azzal az indoklással, hogy túlságosan nagy adminisztrációs feladat lenne a lakossági támogatási program lebonyolítása. Nyilvánvalóan nem mindegy, hogy az épületek energiahatékonysági korszerűsítésére szánt vissza nem térítendő uniós támogatást a kormányzat a saját infrastruktúrájára költi, vagy odaadja a háztartásoknak. Ha az utóbbiaknak csak olcsó hitelek formájában jut uniós támogatás, ebből biztosan kiszorulnak azok a családok, amelyek nem engedhetik meg maguknak a hitelfelvételt.

Ugyancsak a KEOP finanszírozta volna azokat az energiahatékonysági célú önkormányzati közvilágítási beruházásokat, amelyek egy része Elios-ügy néven vált ismertté. Ennek során a kérdéses időszakban a miniszterelnök vejének tulajdonában álló cég sorra nyerte az erre a célra kiírt közbeszerzéseket, amelyek nyomán a lakosok rendre arra panaszkodtak, hogy utcáik sötétségbe borulnak estére. Az Unió csalás elleni hivatala, az OLAF vizsgálati jelentése szerint egy, az önkormányzatoknak dolgozó, baráti tanácsadócégnak döntő szerepe volt abban, hogy olyan közbeszerzési kiírások születtek, hogy csak az Elios nyerhessen, és emellett a pályázatokban az energiahatékonysági be-

ruházások megtérüléséről is valótlan adatokat közöltek. Az OLAF egyrészt javaslatot tett az Európai Bizottságnak a projektszámlák kifizetésének megtagadására, másrészt átadta a vizsgálati jelentését a magyar ügyészségnek, hiszen a bűncselekmények üldözésére Magyarországon nincs másnak felhatalmazása. Az ügyészség "bűncselekmény hiányában" rövid úton lezárta a nyomozást. Jávor a hatóságok bűnpártolásnak tűnő magatartása miatt feljelentést tett a magyar ügyészségen is, amit az érdemi vizsgálat nélkül elutasított. A hazai és az uniós szervek közti véleménykülönbséget az ügyben azzal oldotta meg a kormány, hogy az elszámoláskor egyszerűen nem nyújtotta be az Elios-számlákat, alkalmat sem adva az Európai Bizottságnak, hogy megtagadja a kifizetésüket, így ezeket teljes egészében a magyar adófizetők állták. Jávor megpróbálta még közérdekű adatigényléssel elérni, hogy nyilvánosságra kerüljön az OLAF-jelentés, a magyar kormányzati szervek azonban ezt megtagadták.

Képviselőnk a jövőben is mindent meg fog tenni mind az uniós energiahatékonysági szabályozás javításért, mind az ilyen célú uniós fejlesztési források eltérítésének feltárásiért és lehetőség szerint megakadályozásáért.

2.3. Néhány évtized alatt megvalósítható a 100%-ban megújuló energiaforrásokra épülő egységes és decentralizált, biztonságos és független európai energiarendszer. Nincs ok ennél szerényebb célt kitűzni, a közforrásokat a múlt technológiáira költeni.

Bővebben:

Mi azt szeretnénk, ha az évszázad közepére az Európai Unió energiarendszere teljesen átalakulna. Az átalakulás sarokpontjai a fogyasztás csökkentése takarékosan és az energiahatékonyság növelésével, a szennyező fosszilis és a veszélyes nukleáris energiahordozók kivezetése, helyette a megújuló forrásokra alapozott európai energiaellátás kiépítése, és a teljesen integrált belső energiapiac megteremtésével az Unió

energiaellátásának a külső forrásoktól való függetlenítése.

Úgy tűnhet, hogy ettől nagyon messze vagyunk. 2016-ban az Unió teljes energiafelhasználásának mindössze 17%-a származott megújuló forrásokból, és 2020-ra is mindössze a 20%-os részarány elérése a kitűzött cél. Az importenergia részaránya pedig még valamivel növekedett is az utóbbi másfél évtizedben. Az Unió energiaigényének kicsivel több, mint felét fedezi importból, amiben

döntő szerepet játszik az orosz olaj, gáz és nukleáris fűtőanyag. A gyökeres átalakulás azonban egyáltalán nem olyan irreális, mint ahogy ezek alapján tűnhet. A szükséges technológiák rendelkezésre állnak, már most is versenyképesek árban a régi technológiákkal, és gyors ütemben válnak még olcsóbbakká. A szélenergia ára durván harmadával csökkent a kétezres évek közepe óta, miközben a termelése megnégyszereződött, a napenergia ára pedig 2010 óta 80%-kal csökkent. Mindezt úgy, hogy még mindig rengeteg közpénzt költünk a fosszilis energiák termelésének és fogyasztásának támogatására, az Unió egészében összesen több mint 100 milliárd eurót évente. Természetesen a hagyományos energiahordozók használatához emberek megélhetése is kötődik, csak a szénsetorhoz összesen mintegy 240 ezer uniós munkahely. Az új technológiák terjedése viszont új munkahelyeket teremt. Már most is közel másfélmillió embernek ad munkát az Unióban a megújuló energia. A megújuló energiaforrások használata emellett a decentralizált energiatermelésre is lehetőséget ad. Már most is körülbelül háromezer olyan energiaközösség van Európában, amely nemcsak vásárolja, hanem termeli is az energiát.

Az Európai Unióban 2009 óta külön jogszabály állapítja meg a megújuló energia részarányára vonatkozó uniós célkitűzést, amelyhez tagállami célszámok és tagállamonként elkészítendő cselekvési tervek tartoznak. 2018 decemberében ez a direktíva megújult, a megújuló 32%-os részarányának elérését célul kitűzve 2030-ra. Az energiaügyi kormányzás új mechanizmusa integrált nemzeti energia- és klímatervek elkészítését követeli meg minden tagország kormányától ugyancsak a 2030-ig terjedő időszakra, és egy hosszú távú, az évszázad közepéig szóló vízió elkészítését. Jávor Benedek frakciója ennél ambiciózusabb célkitűzést szeretett volna elérni, de ez is túlmegegy a Bizottság tervezetében eredetileg szereplőnél, amit a Zöldek eredménynek könyvelhetnek el. Emellett sikerült elérni, hogy a érdemi

szabályok vonatkozzanak a nemzeti cselekvési tervek elkészítése során a társadalmi részvétel és az átláthatóság biztosítására.

A megújuló részarányára vonatkozó tagállami kötelezettségek teljesítésével kapcsolatban kulcskérdés, hogy milyen szerepet játszik ebben a nem fenntartható forrásból származó biomassa és bioüzemanyagok égetése. A probléma súlyát jelzi, hogy jelenleg az Unióba importált és az élelmiszeripar által is kiterjedten használt palmaolaj több mint fele járművek üzemanyagtankjaiba kerül. Ez a gyakorlat hozzájárul az erdőirtásokhoz, emellett az energianövények termesztése az élelmi és takarmánynövények termesztésével verseng a megművelhető földterületekért, így felhajtja az élelmiszerárakat. A zöldeknek sikerül elérniük a fenntarthatatlan bioüzemanyagok használatának a 2019-es szinten való befagyasztását és 2023-tól kezdődő fokozatos kivezetését, de ezen a téren még sok teendő lesz a következő ciklusban.

A tagállami kormányok egy része jelentős állami támogatásban részesíti a fosszilis energiaszektort, általában az ellátásbiztonságra hivatkozva. Ezzel életben tartanak olyan fosszilis erőműveket, amelyeket egyébként az energiapiac már nem tartana el. Az externáliákat is figyelembe véve az Európai Unióban összességében több mint háromszor annyi állami támogatást kap a fosszilis energiaszektort, mint a megújulókat. A támogatások eltorzítják a piacot, a szennyező, elavult technológiákat versenyelőnyhöz juttatva a megújuló technológiákhoz képest, és olyan forrást kötnek le, amit a megújulókra való átállásra lehetne fordítani. Mi ezeknek a támogatásoknak a visszaszorítását szeretnénk elérni, hogy a szennyező és a klímát terhelő fosszilis erőművek ne állhassanak adóízetői pénzből a megújuló elterjedésének útjába, egyidejűleg azoknak a régióknak a támogatásával, amelyekben sokan élnek az energiaszektort fosszilis ágazataiból, hogy ezeken a helyeken alternatív munkalehetőségek létesüljenek.

2.4. Magyarország energiaellátásának biztosítására nem Paks 2 a jó megoldás. Ez a beruházás rengeteg forrásunkat fogja elhasználni, amivel hosszú időre elkötelez minket egy kedvetlen útra. Nem várható, hogy valaha megtérül, hiszen már a mostani megújulóenergia-árakkal sem lenne versenyképes az új atomerőműben termelt áram, és mire elkészül, ezek még alacsonyabbak lesznek. Energiarendszerünk orosz függését nem csökkenti, és eladósít Oroszország felé. Az erősen radioaktív kiegészített fűtőelemek itt maradnak nálunk, a környezeti terheket és a veszélyt értelmetlenül vállaljuk. Minél előbb ki kellene szállni ebből a projektből, ami csak a további orosz befolyásszerzést és a korrupt hazai oligarchia érdekeit szolgálja. Jávor Benedek eddigi munkájának az egyik lehangsúlyosabb területe volt a paksi beruházással kapcsolatos tények, várható következmények és szabálytalanságok feltárása. Aki kritizál, attól elvárható, hogy alternatívát is mutasson. Jávor kezdeményezésére, a legjobb európai szakértők bevonásával, részletesen kidolgozott alternatív energiaforgatókönyv készült Magyarország számára, ami arra tesz javaslatot, hogy végre kezdjünk hozzá a tiszta, megújuló forrásokra építő energiarendszer kialakításának. A továbbiakban is azon fogunk dolgozni, hogy Magyarország energiaellátását a méregdárgra zsákutcából a fenntartható útra tereljük.

Bővebben:

Magyarország az Európai Unió egyetlen országa, ahol hosszú ideje stabilan csökken a megújuló energiák részaránya. Ezzel ugyan még mindig az egyébként szerény magyar uniós célkitűzés fölött vagyunk, de ez csak azért van így, mert ennek a teljesítésébe statisztikailag beleszámít a kályhákban és kazánokban eltűzelt fa. Ez ma Magyarországon a megújulókat használatának háromnegyedét teszi ki, és többet árt, mint használ. Igaz ugyan, hogy a fák széndioxidot kötnek meg, és az elégetésükkor ez kerül vissza légkörbe, de a klímaváltozás miatt olyan kritikus időszakban vagyunk, amikor halaszthatatlan szükség van az erdők maximális széndioxid-megkötő képességére, és egy most fűtési célra kitermelt és újratelepített erdő széndioxid-megkötő képessége évtizedek alatt épül csak újjá. Emellett óriási probléma, hogy az eltűzelt fa jelentős részét illegálisan termelik ki, így ebben az esetben szó sincs arról, hogy a tüzelőanyag fenntartható erdőművelésből származna. Mióta nem a legális kereskedelmi adatok, hanem a lakosság körében végzett kérdőíves felmérés a hazai statisztika alapja, két és félszeresére nőtt a szilárd biomassa kimutatott részaránya a fűtésre használt energiából. A helyzet tehát az, hogy a világ tüdőrákstatisztikáit hosszú ideje magasan vezető Magyarország a telente

szmogban fuldoló falvak és városszélek révén oldja meg, hogy teljesítse a megújuló energiáról szóló irányelvben előírt célszámot. Az áramfogyasztásban 2009 óta nem nőtt, mindössze 7% a megújuló források részesedése, ami egyharmadrészt szintén szilárd biomassa égetéséből származik. Ezzel a térségbeli országoktól is messze el vagyunk maradva. A nemzeti energiastratégia 2050-re is csupán az áramtermelés 24%-át, a teljes energiaellátás 15%-át tervezi megújulókból fedezni. Nem túlzás tehát azt mondani, hogy Magyarország érdemben meg sem kezdte a megújuló és tiszta energiákra való átállást, és a kormány következő évtizedekben sem tervez ezen érdemben változtatni.

Ehelyett ezermilliárdokat tervezünk elkölteni a Paks 2 beruházásra. Ezzel nem csak az a baj, hogy az atomerőmű kockázatos üzem, és hogy a keletkező radioaktív hulladék elhelyezése globálisan megoldatlan a technológia létezése óta, hanem az is, hogy esély sincs a beruházás megtérülésére. Az elmúlt években a 2011-ben átadott gönyői gáz-erőmű is többet állt, mint amennyit működött, mert olcsóbb volt importálni az áramot, mint Gönyűn termelni. Az áramárakat döntően a versengő technológiák termelési költsége határozza meg, ami függ a beruházási költ-

ségektől, az üzemanyagok és a hálózatfenntartás árától, és szabályozási körülményektől. A hivatalos prognózis szerint megawattonként majd 55 euróba kerülő paksi áramnál a 2012 óta eltelt időszak legnagyobb részében olcsóbb volt a kelet-közép-európai nagykereskedelmi áramár, és a hivatalos becslés nem is veszi figyelembe az orosz hitel törlesztésének költségeit, amivel együtt inkább 100 euró/megawattért fog termelni Paks 2, mint 55-ért. Ha figyelembe vesszük, hogy mikorra várható a beruházás elkészülése, és a technológiai fejlődés miatt milyen ütemben csökken a megújuló forrásokból származó áram ára, még valószínűtlenebb, hogy a beruházás valaha megtérüljön. A döntés meghozatalakor még az volt a terv, hogy 40%-os magyar beszállítói részaránnyal fog a beruházás hozzájárulni a magyar gazdaság felpozícionálásához. Ma már világosan látszik, hogy ennek a töredéke fog csak teljesülni, és a már megkötött szerződések alapján egyértelmű, hogy a beruházás nyomán gyarapodó magyar cégek döntően a fideszes oligarchiából kerülnek ki.

Mindezek miatt mi kezdettől fogva ellemeztük a beruházást. Európai parlamenti képviselőnk, Jávor Benedek minden lehetőt megtett a beruházással kapcsolatos alapvető tények nyilvánosságra kerüléséért, és azért, hogy rábírja az európai hatóságokat a projektet övező szabálytalanságokkal szembeni fellépésre. Az uniós közbeszerzési joggal ellentétben a kivitelező nemzetközi tender nélkül nyerte el a megbízást, ami miatt Jávor panaszára indított kötelezettségszegési eljárást az Európai Bizottság. Miután nyilvánvaló, hogy Paks 2 képtelen lesz állami támogatás nélkül működni, Jávor az állami támogatás tilalmának megsértése miatt is a Bizottsághoz fordult. Ezek az eljárások sajnos a Bizottság és a magyar kormány közti alkuban végződtek, amelynek nyertesei azok az európai cégek lesznek, amelyek a kormány eredeti terveivel ellentétben így majd nyernek egy-egy szeletet a beruházásból, de a magyar adófizető számára legfeljebb annyit hasznosít, hogy a Bizottság által támogatott feltételek miatt nehezebb lesz majd az

erőmű által termelt veszteséget elrejtteni. Jávor később az erőmű telephelyengedélyének a szeizmológiai vizsgálati eredmények eltusolásával történt kiadása miatt is a Bizottsághoz fordult. Gyenge lábakon áll az erőmű környezetvédelmi engedélyezése is. 2015 novemberében Jávor és az általa alapított Zöld Műhely Alapítvány szakmai véleményét készítette az új atomerőműblokkok környezeti hatástanulmányáról, amely számos hiányosságot tárt fel. Ezek közül a legfontosabb, hogy a friss vizes hűtés olyan mértékű hőterhelést fog okozni a Dunában, ami csak az erőmű rendszeres visszaterhelése és leállítása esetén teszi lehetővé a vízi élővilág túlélését biztosító határértékek betartását. 2018 nyarán aztán ezek az aggályok beigazolódtak, a Dunának olyan alacsony volt a vízhozama és olyan magas a hőmérséklete, amilyenre a hatástanulmány szerint egyáltalán nem kell számítani. Emellett az engedélyezési dokumentációban nem szerepelt az új erőmű ideiglenes hulladéktárolója, így a reaktorok úgy kapták meg a környezetvédelmi engedélyt, hogy a hatóság nem vizsgálta, milyen hatással lesz a környezetre és a biztonságra, ha a reaktorok között építik fel a kiégett fűtőelemeket több évtizedre befogadó létesítményt. A zöldhatóságként eljáró területi kormányhivatal természetesen ennek ellenére kiadta az engedélyt.

Mindezek mellett Jávor 2015 óta folyamatosan perelt azért, hogy a beruházásról szóló szerződések tartalmát a kormány ne rejttesse el a nyilvánosság elől. Képviselőnk 2019 februárjában másodfokon is megnyerte a Roszatommal kötött 2014-es szerződés nyilvánosságáért indított perét - a döntés ellen a kormány még a Kúriához fog fellebbezni. Jávor emellett közérdekű adatigényléssel elérte a beruházáshoz kapcsolódóan megkötött szolgáltatási és beszerzési szerződések nyilvánosságát, amelyeket a Jávor és Juhász Péter által közösen alapított Közérdekvédelmi Központ publikált. A dokumentumok szerint ezek legnagyobb hazai nyertesei a Gnapig a Simicska-érdekeltségek, utána más fideszes érdekeltségek voltak.

Paks 2 elvileg egy megoldási javaslat Magyarország energiaellátására és ellátásbiztonságára. Aki kritizál egy megoldást, helyesen teszi, ha alternatívát is javasol. Jávor ezt is megtette. Az Energiaklub szakértői és a német Wuppertal Institute közreműködésével több, részletes számításokon alapuló alternatív energia-forgatókönyv készült Magyarország számára, amelyek az új paksi atomerőmű helyett a megújulóakra helyezik a hangsúlyt. A különböző forgatókönyvek abban különböznek egymástól, hogy a kérdéses időszakban milyen javulást feltételeznek az energiahatékonyságban. Az ebből a szempontból legambiciózusabb forgatókönyv szerint 2050-re elérhető, hogy az áramtermelésünk 80%-a megújulókból származzon. A szerzők arra is a külön gondot for-

dítottak, hogy pontos modellezéssel teszteljék, hogy a szél- és naperőművek időjárásfüggését is figyelembe véve, ami a kormánypárti politikusok kedvenc vesszőparipája, a javasolt alternatív scenáriók megfeleljenek az ellátásbiztonság követelményének.

Az eddig négy év alatt három év késést felhalmozó paksi projektnek talán még mindig nem dőlt el véglegesen a sorsa. A következő ciklusban is a legnagyobb felelősséggel és odaadással fogunk küzdeni azért, hogy a lehető legkisebb veszteséggel kijöjjünk ebből a zsákutcából, és helyette a tiszta és megújuló energiákra alapozzuk Magyarország energetikai jövőjét – vagy ha ezt nem sikerül elérnünk, legalább a lehető legkevesebb biztonsági kockázattal és jogsértéssel, és az elérhető legnagyobb átláthatósággal haladjon előre a beruházás.

2.5. Egyre több embert érint az energiaszegénység, Magyarországon is, és az Európai Unió legnagyobb részében. Az Unió polgárainak körülbelül tizede van kitéve annak, hogy vagy egyáltalán nem jut hálózati energiaszolgáltatáshoz, vagy csak olyan áron, ami a háztartás összjövedelméhez képest elbírhatatlan teher. Magyarországon a szegénységi küszöb alatt élők negyede nem tudja rendesen fűteni a lakását, évről évre többen halnak meg emiatt, a legtöbben a saját lakásukban kihűlő, egyedülálló, idős emberek. Ebből a szempontból is óriási probléma, hogy a magyar kormány nem akar részt venni a megújulóalapú energiaforradalomban. Ehelyett egyre több háztartás szorul arra, hogy a “rezsicsökkentésből” ki maradt, egyre dráguló szilárd tüzelőanyagokkal fűtsön. Az Európai Unió szabályozással, az energetikai irányelvekben az energiaszegénység kezelésére alkalmas intézkedések megkövetelésével, illetve a fejlesztési források jobb célzásával tud elsősorban segíteni. Ezen a téren sikerült szerény előrelépéseket elérni, de a feladatok nagy része a következő ciklusra marad. Jávor Benedek egy úttörő hazai program elindításában is részt vett, ami egyszerű, olcsó, megújulóenergia-alapú megoldásokat juttat el az energiaszegénységgel leginkább sújtott háztartásokba.

Bővebben:

Különböző becslések szerint az Európai Unió 50–125 millió polgára él energiaszegénységben, attól is függően, hogy pontosan hogyan definiáljuk az energiaszegénységet. Az energiaszegénység jelentheti azt, hogy egyáltalán nincs hálózati energiaszolgáltatás a lakásban, vagy mert soha nem is volt, vagy mert a szolgáltató kikapcsolta. Azt is, hogy

van, de a lakók egyáltalán nem tudják kifizetni a használatát, vagy használják, de nem tudják megfelelően kifűteni vele a lakásukat, mert az a jövedelmük aránytalanul nagy részét emésztene fel. Sokszor azért is reménytelen kifűteni a lakásokat, mert leromlott állapotú, nagyon rossz hőszigetelésű épületekben vannak. Az energiaszegénységben élő

emberek gyakran az egészségükre súlyosan ártalmas megoldásokat találnak csak arra, hogy télen a legszükségesebb mértékig fűteni tudják az otthonaikat, szeméttel, rongyokkal fűtenek, és a hideg önmagában is betegségek, sőt, életveszély forrása. A fűtés hiánya sokszor a hálózati áramszolgáltatás hiányával párosul. Az ezredforduló óta lényegében folyamatosan nő az átlagos európai háztartás kiadásain belül az energiaszámla súlya, de ebben a tekintetben hatalmas a különbség a tagállamok között. Míg Svédországban a költségvetése kevesebb, mint 3%-át költi egy átlagos háztartás energiára, Magyarországon ez az arány 12%.

Magyarország azok közé az uniós országok közé tartozik, ahol az energiaszegénység és a lakásminőség szempontjából is a legsúlyosabb a helyzet. A lakásállomány 80%-a nem felel meg a korszerű hőtechnikai követelményeknek, másfélmillió háztartásban az energiaszámla meghaladja a háztartás költségvetésének 20%-át, és a jövedelmi szegénységben élők negyede nem tudja rendszeresen fűteni a lakását. Az évtized közepe óta évről évre többen halnak meg kihűlés miatt. A közhiedelemmel ellentétben mindössze körülbelül tíz százalékuk hajléktalan, a nagy többségük a saját lakásában kihűlő, kistelephelyen magányosan élő idős ember. Egyre nő azoknak a lakásoknak a száma, amelyeket szilárd tüzelővel, a legtöbb esetben fával, vagy olajjal fűtenek, míg a gázfűtés ugyanilyen arányban szorul vissza. Az évtized elején még csak a háztartások körülbelül egyharmada fűtött szilárd tüzelővel vagy olajjal, mára már kisebbségben vannak azok a háztartások, ahol csak gázzal fűtenek. Természetesen a szegényebb háztartások fűtenek fával, az alapvető közművek közül a vezetékes gázzal való ellátottságban vannak a legnagyobb egyenlőtlenségek. Őket így a kormány "rezsicsökkentési" politikája is elkerülte. Míg a gáz ára 2012 óta több lépcsőben csökkent, a tűzifa folyamatosan, az évtized eleje óta összesen harmadával drágult. A szociális tűzifa-program sokaknak fontos segítség, de az elosztási módja ellentmondásos. A legszegényebb településeken jellem-

zően kevesebb támogatást kapnak a rászorulóknak, mint a jobb helyzetű településeken, és az 5000 főnél nagyobb településeken élő, fával fűtő, alacsony jövedelmű családok a támogatásra egyáltalán nem jogosultak. Az energiaár-támogatás, a központi lakásfenntartási támogatás és az adósságkezelési szolgáltatás megszűnése után ma már ez az egyetlen központi lakásfenntartási célú támogatás. Körülbelül negyedakkora költségvetésből működik, és kevesebb, mint feleannyi háztartáshoz jut el, mint a korábbi normatív támogatási forma az utolsó évében.

Az energiaszegénység elleni küzdelemben a legtöbbet a tagállami kormányok tehetik, fontos szerepe van azonban az uniós energiapolitikai szabályozásnak és az uniós források allokációjának is. A Zöldek, akiknek ebben az ügyben Jávor Benedek volt a szószólója az Európai Parlamentben, az energiahatékonysági irányelv 2018-as revíziója során ambiciózus és kötelező megtakarítási célok kijelöléséért küzdöttek (lásd feljebb), és sikerült elérni, hogy kötelező követelményként belekerüljön az irányelvbe, hogy a tagállamok energiahatékonysági intézkedéseinek egy részét az energiaszegénység enyhítésére kell célozni, valamint hogy az energiaszegénység enyhítését szolgáló intézkedésekről és ezek eredményeiről a nemzeti energia- és éghajlatpolitikai eredményekről szóló jelentésekben a tagállamoknak be kell számolniuk. Az épületek energiahatékonyságáról szóló irányelv 2018-as revíziója pedig előírta, minden tagállam készítsen hosszú távú épületfelújítási stratégiát, amelynek része kell, hogy legyen az épületállomány legrosszabb állapotban levő részének felújítását, és ennek révén az energiaszegénység enyhítését célzó stratégia is.

Erre a célra ma is rendelkezésre állnak uniós források, amelyeket szerintünk az eddigieknél sokkal jobban kellene célozni az energiaszegénységben élőkre. Ez a jelentősége annak a 2.2-es pontban említett esetnek, amikor a magyar kormány a háztartások energiahatékonyságának javítására vissza nem térítendő támogatásként szánt uniós forrást térítette el kormányzati épületek fel-

újítására. Maradt ugyan uniós forrás kedvezményes hitelrendszer keretében megvalósuló energiahatékonysági támogatásra a lakosság számára, ez azonban az alacsony jövedelmű, így az energiaszegénység kockázatának kitett háztartások számára nem elérhető, mert ezek a háztartások nem hitelképesek. Ezért azt javasoljuk, hogy az energiahatékonysági célú uniós támogatásoknak nagyobb része legyen vissza nem térítendő, előfinanszírozásos rendszerben működő (hiszen az utófinanszírozás sem megoldás a szegények számára, ahogy az az Otthon Meléget nevező hazai programban is nyilvánvaló) támogatás a szegény háztartásokra célozva. A Zöldek emellett az egész Unióra kiterjedő szolgáltatás-kikapcsolási moratórium, és a szén-dioxidra kivetendő adóból finanszírozott, a szegényebb háztartásokra célzott európai energiatámogatási rendszer bevezetését is szorgalmazzák.

Speciális a helyzete azoknak az energiaszegénység veszélyének kitett embereknek, akik magánbérleményekben élnek. Itt a bérletet kiadó tulajdonosoknak lenne lehetőségük az energiaszámlát csökkentő beruházást végrehajtani, ez azonban nem közvetlen érdekük, mert a számlát nem ők fizetik, hanem a bérlők. Erre megoldást jelentene, ha az uniós irányelv előírná a tagországoknak, hogy vezessenek be felső korlátot azoknak a

bérleményeknek a bérleti díjára, amelyek a kötelező energiatanúsítás során rossz besorolást szereznek. Szintén nagy jelentősége lenne az energiaszegénység enyhítése szempontjából, ha az energiahatékonysági intézkedések célzásánál a szociális bérlakásrendszer is elsőbbséget élvezne. Ahhoz azonban, hogy ennek Magyarországon is legyen hatása, előbb el kellene érni, hogy legyen érdemi szociális bérlakásrendszer, illetve fel kellene számolni az átláthatatlan, féligális viszonyokat a magánbérleti szektorban, többek között érvényt szerezve a bérbeadásra vonatkozóan 2012 óta érvényben levő energiatanúsítási kötelezettségnek.

Azt reméljük, hogy a decentralizált energiatermelésnek és az erre szolgáló technológiák egyre olcsóbbá válásának is lehet szerepe az energiaszegénység enyhítésében. Ennek jelzésére indítottuk el a Fényhozók nevű programot, a Jávor által alapított Zöld Műhely Alapítvány és a Romaversitas Alapítvány együttműködésével, amelynek keretében olyan eszközöket, és mindenekelőtt tudást adtuk át hátrányos helyzetű családoknak, aminek birtokában egyszerű, olcsó, megújulóenergia-alapú eszközökkel maguk enyhíthetnek az energiaszegénység szélsőséges esetein, és növelhetik az ellátási autonómiájukat.

3. A SZOCIÁLIS UNIÓ FELÉ

Az Európai Unió a világ egyik leggazdagabb régiója (például az egy főre jutó GDP-t mint indikátort tekintve). Ennek ellenére az uniós állampolgárok majdnem negyede (2016-ban 22,5%-a) él szegénységben vagy a társadalmi kirekesztés veszélyének kitéve. Az Unió gazdasági teljesítménye bőséggel elegendő lenne ahhoz, hogy senkinek ne kelljen méltatlan körülmények között, a társadalom peremén tengődni. Ellentmondás van abban, hogy az unió piaca a tőke, az áruk és a szolgáltatások számára

tökéletesen átjárható, miközben nincsenek hatékony eszközök a tagállamok közti lefelé tartó adóverseny korlátozására, és nincsenek közös szociális minimumok. Itt lenne az ideje határozott lépéseket tenni a szociális unió megvalósítása felé. Ez egyszerűbb lenne, ha az Unió politikai integrációja szorosabb lenne. Az alapszerződések tartalmazznak rendelkezéseket szociális, az egyenlő bánásmód követelményeivel kapcsolatos, és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést

érintő kérdésekre vonatkozóan, és van kézzelfogható uniós kompetencia és számottevő uniós joganyag a munkaügyi területen, a legtöbb szociálpolitikai hatáskör azonban egyértelműen a tagállamoknál van. A limitált jogalkotási lehetőségek mellett az Unió a fejlesztési források allokálásával (erről a következő fejezetben lesz szó) és a tagállamok részvételével zajló önkéntes politikai koordináció "puha" eszközeivel tud elsősorban szociális célokat előmozdítani. Az utóbbi kategóriába tartozó fontos lépés a szociális unió irányába a 2017 őszén elfogadott nyilatkozat a szociális jogok európai pilléréről. Ez nem egy jogszabály, hanem egy politikai nyilatkozat, amit közösen tett az Európai Bizottság, az Európai Parlament, és a tagállami kormányokat

képviselő Tanács. A nyilatkozatot a magyar kormány is aláírta, ennek ellenére a pénzügyminiszter problémásnak nevezte a kezdeményezést, a magyar gazdaság versenyképességét féltve attól, hogy akár csak jogi kötelezettséget nem jelentő eszközökkel az Unió lépéseket próbál tenni egy közös európai szociális minimum megvalósítása felé. Aligha számíthatunk tehát arra, hogy a nyilatkozatban szereplő húsz alapvető a kormány a gyakorlatban is tervezné megvalósítani. Ezt a kormány 2010 óta követett értékválasztásai is világosan mutatják. Sok más probléma mellett a romák társadalmi befogadásával kapcsolatban is sok teendő van az uniós jog érvényesítése és az integrációra szánt források eltérítésének megakadályozása területén is.

3.1. Az Uniónak célul kell kitűznie a periféria országainak bérfelzárkóztatását, többet kell tennie a méltányos munkakörülmények garantálásáért, és létre kell hozni a közös munkanélküliségi biztosítási rendszert.

Bővebben:

Az Unióban a jövedelmi egyenlőtlenségek az 1980-as évek óta nőnek. A felső tized jövedelme már 9,5-szerese az alsó tizedének. A leggazdagabb 20% tulajdonában van a nettó vagyon mintegy kétharmada, a legszegényebb 40% pedig mindössze 2,5%-ot birtokol. A legtöbb tagországban nemcsak a munkanélküliek élnek szegénységben, hanem a munkával rendelkezők jelentős része is a szegénység felé sodródik. Minden tizedik munkavállalót fenyegeti a dolgozói szegénység. Számos uniós országban a reálkeresetek a 2008-as válság előtti szint alatt vannak. A periféria országainak társadalmi felzárkózása elképzelhetetlen bérfelzárkózás nélkül. Az egyenlőtlenségek mérséklésének, a dolgozói szegénység felszámolásának és a

bérfelzárkóztatásnak is alkalmas eszköze lehet az uniós minimálbér bevezetése, ami, figyelembe véve a tagországok közti különbségeket, garantálja a megélhetést.

Az Európai Unióban a 16-64 év közötti munkanélküliek közel fele (2016-ban 48,7%-a) a szociális támogatások ellenére is a szegénységi küszöb környékén vagy az alatt élt. Az elmúlt tíz évben a szegénység kockázatának kitett munkanélküliek aránya folyamatosan nőtt, a 2006-os 41,5%-ról 2016-ra 48,7%-ra. Az összes dél-európai, és majdnem minden közép- és kelet-európai országban a munkanélkülieknek jutó különböző szociális támogatások együttes összege a mediánjövedelem 60%-a alatt marad. Mindezek miatt szükségesnek tartjuk egy európai munkanélküliségi biztosítási

rendszer bevezetését, ami egy olyan stabilitási rendszer része lenne, amelynek célja, hogy a gazdasági, munkaerőpiaci és szociális krízishelyzeteken átmenő tagállamok ezeket a helyzeteket az alapvető szociális szolgáltatásokra fordított kiadások csökkentése nélkül tudják kezelni.

A létező uniós munkajognak a munkaidő, a munkahelyi egészségvédelem és a biztonság területén érvényt kell szerezni Magyarországon is. A munka törvénykönyvének a "rabszolga-törvény"

néven közismertté vált módosítása szerintünk több ponton is sérti az uniós jogot. Emiatt Jávor Benedek panasszal fordult az Európai Bizottsághoz, amitől azt reméljük, hogy a kormánynak hamarosan felül kell vizsgálnia ezeket a rendelkezéseket.

Üdvözljük az európai munkaügyi küszöbön álló felállítását, amelynek jelenlegi mandátuma szerint a munkaerő Unión belüli mobilitása kapcsán örökös majd a foglalkoztatási feltételek méltányossága fölött.

3.2. Az Európai Unió polgárainak tizede él szegénységben, negyede bizonytalanságban. Ezek az Unió gazdasági erejéhez mérten elfogadhatatlan arányok. A világ egyik leggazdagabb régiójában ebbe nem törődhetünk bele. Ezért a mediánjövedelem 60%-áig terjedő garantált minimumjövedelmi rendszert tartunk szükségesnek bevezetni az Unióban.

Bővebben:

A garantált minimumjövedelem azt jelenti, hogy egyetlen polgár jövedelme sem lehet annyira alacsony, ami már a legszerényebb szintű megélhetését sem biztosítja. A garantált jövedelem nem egyszerűen csak a szegények, hanem mindenki érdekét szolgálja, mert biztonságot és méltóságot ad mindenkinek. Az intézkedés sikeréhez természetesen szükséges azt minőségi közszolgáltatásokkal párosítani.

Olyan minimumjövedelmi rendszert javasolunk kialakítani az Európai Unióban, amely az adott tagállamban érvényes mediánjövedelem 60%-áig egészíti ki a legkevesebb jövedelemmel rendelkezők jövedelmét. Ez ma Magyarországon

körülbelül havi 84000 forintot jelentene. A mediánjövedelem 60 százalékához igazodó garantált jövedelem bevezetése megvalósítható a szegényebb uniós országokban is a tagállamok közötti megfelelő szintű szolidaritással.

Ennek korlátozottabb formájára itthon is találni példát. A zuglói önkormányzat saját szociális modelljében, az adott jogi keretek között, egy alacsonyabb szinten valósította meg ezt a fajta ellátást. A garantált minimumjövedelem után a következő lépcsőfokot a feltétel nélkül, mindenkinek járó alapjövedelem bevezetése jelentené, amire az európai integráció elmélyülése nyithat majd lehetőséget.

3.3. A gyermekszegénység továbbra is égető probléma, különösen az unió déli és keleti részeiben, aminek a felszámolásához komplex uniós megközelítésre van szükség. Ebben nem csak a jövedelmi szinttel, hanem a közszolgáltatásokhoz való hozzáféréssel, és a gyerekek érdekképviseletével és jogvédelmével kapcsolatos garanciákat is ki kell alakítani. Ezen kívül nagyon fontos a munka és a magánélet egyensúlyának támogatása, hogy a szülők több időt tölthessenek a gyerekeikkel. Ugyan az utóbbival kapcsolatban történtek előrelépések ebben a ciklusban, maradt bőven feladat a következő ciklusra is.

Bővebben:

Bár az elmúlt években a szegénység és a társadalmi kirekesztettség kockázatának kitett 18 év alattiak száma enyhén csökkent, még ma is mintegy 25 millió gyerek él szegénységben az Európai Unióban. A szegénységben és társadalmi kirekesztésben felnövő gyerekek nagyon sok tekintetben veszélyeztetettek: egészségi állapotuk átlagosan rosszabb, nagyobb részük esik ki az oktatásból, és kisebb eséllyel találnak munkát - ez mind hozzájárul ahhoz, hogy később kevesebb esélyük van a boldog és teljes életre.

A gyermekszegénység csökkentésére, az európai zöldekkel együtt, közös, uniós szintű megközelítést javasolunk. Ennek garantálnia kell a megfelelő családi jövedelmet, egyrészt a szülők munkaerőpiaci részvételének támogatásával, másrészt a szociális ellátások szintjének emelésével, biztosítva a háztartások minimális jövedelmét. Ezen kívül kiemelkedően fontos a gyermekgondozásához szükséges minőségi ellátás és idő biztosítása a szülők számára. Emellett biztosítani kell a jó minőségű, megfizethető szolgáltatásokhoz való hozzáférést, így az oktatáshoz (beleértve az óvodai és bölcsődei ellátást is), a gyermekgondozáshoz, egészségügyi ellátáshoz, a család- és szülői támogatáshoz való hozzáférést. Biztosítani kell a biztonságos, fűtött és egészséges lakhatáshoz való hozzáférést, és a gyerekjogok maradéktalan érvényesítését, beleértve a játékhoz való jogot is.

A munka és a magánélet egyensúlya a legtöbbünket érintő kérdés. A személyes és

munkahelyi feladatokat minden nap összeegyeztetni az egyedülálló szülők számára még nehezebb. A munka, a család és a személyes élet összeegyeztetését minden ember számára alapvető jogként kell garantálni. Elengedhetetlennek tartjuk, hogy a munka és magánélet közötti egyensúly megteremtésének politikája a nemek közötti egyenlőséget is előremozdítsa. Az európai dolgozó nők ma átlagosan két és félszer annyi időt töltenek házimunkával és gyermekellátási feladatokkal, mint a férfiak (heti 22 órát, szemben a férfiak átlagos heti 9 órájával). Ezért támogatjuk a szülők és a gondozók közötti koherens munkaidő-egyensúlyi rendszer kialakítását, egy olyan mechanizmussal, amely arra ösztönzi a férfiakat, hogy nagyobb részt vállaljanak a családi, háztartási és ellátási feladatokból.

A munka és a magánélet egyensúlyáról szóló új irányelv elfogadásával előrelépés történt ebben a ciklusban. Az irányelv többek között előírja a tagországokban a fizetett 10 napos apasági szabadság biztosítását. Ez Magyarországon megduplázza az eddigi biztosított szabadságot. Az irányelv 50%-ra növeli a négy hónapos szülői szabadság át nem ruházható részét (ami Magyarországon kéthónapos apai GYED-et jelent), és a juttatás mértékét is emeli. Nagyon örülünk ezeknek az új intézkedéseknek, de még további lépésekre van szükség a következő parlamenti ciklusban, különösen a gondozói munka elismerése és a gondozók munkajogi védelmének erősítése területén.

3.4. Az Uniónak fell kell lépnie a lakhatási- és energiaszegénység enyhítéséért. Az európai háztartások költségvetésében a lakhatás a legjelentősebb tétel, amit a legalacsonyabb jövedelműek már nagyon nehezen viselnek. Különösen ott nehéz megfizethető lakást találni, ahol van munka. Ezért uniós forrásból támogatni kell támogatni az átfogó szociális bérlakásépítést.

Bővebben:

A statisztikák szerint a lakhatással kapcsolatos költségek képviselik a legnagyobb részt az európai háztartások költségvetésében. Nincs ez másképp Magyarországon sem. Budapesten és néhány más városban egyes társadalmi csoportokban gyakorlatilag lakhatási válsághelyzet van. A legtöbb uniós országban a lakásárak gyorsabban nőnek, mint a jövedelmek. A munkaerő mobilitásának, így a foglalkoztatásnak is lényeges akadálya, ha nincs mód odaköltözni, ahol a munka van. Emiatt is súlyos probléma, hogy nincs megfizethető lakás ott, ahol a munkalehetőségek vannak. A lakhatás az egészség egyik meghatározó tényezője is. A lakhatási szegénység és a társadalmi kirekesztettség egymás kockázatát kölcsönösen erősítik. Mindezek miatt azt javasoljuk, hogy a következő, 2021-ben kezdődő költségvetési ciklusban induljanak uniós forrásból szociális bérlakásprogramok. A Zöldek elérték, hogy a kohéziós források felhasználásának szabályairól olyan parlamenti álláspont született, ami ezt lehetővé is teszi. A lakhatási szegénység egyik fontos dimenziója az energiaszegénység, aminek a problémáját az előző fejezetben tárgyaltuk.

3.5. A most záruló ciklusban európai parlamenti képviselőnk, Jávor Benedek, a leghatározottabban kiállt a roma emberek elkülönítése és hátrányos megkülönböztetése ellen, fellépett a roma gyerekek oktatási szegregációja ellen, az integráció és a társadalmi befogadás mellett. A jövőben is mindent megteszünk azért, hogy ez a kérdés az uniós intézmények figyelmének homlokterében legyen, és hogy az uniós fejlesztési források a legszegényebbekhez, köztük a szegregátumokban élőkhez is eljussanak.

Bővebben:

Az elmúlt öt évben számos esetben kellett kiállni a roma emberek elkülönítése és hátrányos megkülönböztetése, ezen belül a magyar és más uniós országokban élő roma gyerekek iskolai szegregációja ellen. Ez egy olyan gyakorlat, amit az uniós jog egyértelműen tilt. A magyar köznevelési törvény 2014-es módosítása azonban lehetőséget adott az oktatásért felelős miniszternek, hogy saját mérlegelése alapján egyes intézményeknek felmentést adjon a szegregáció tilalma alól. Jávor Benedek emiatt 2015 januárjában panasszal fordult az

Európai Bizottsághoz, amelynek nyomán 2016-ban kötelezettségszegési eljárás indult a kormánnyal szemben. Ennek nyomán a kormány 2016 őszén betervezte a köznevelési törvény és az egyenlő bánásmódról szóló törvény módosítását, ami mások mellett megtiltotta, hogy az egyházi oktatás megszervezésére hivatkozva elkülönítsék a roma gyerekeket, és hatályon kívül helyezte a szegregáció tilalma alóli kivételek egyedi engedélyezésének lehetőségét. Az azóta eltelt időben tapasztalt gyakorlat azonban azt mutatja,

hogy a jogszabályok módosítása nem hozta meg a valódi változást a roma gyerekek integrációja tekintetében, amit a Bizottság kívánatosnak tartott volna. A roma gyerekek iskolai szegregációja egész Közép-Kelet-Európában probléma, a Bizottságnak már Csehországgal és Szlovákiával szemben is hasonló eljárást kellett indítania. Mindhárom eljárás folyamatban van még.

Roma fiatalok segítségével képviselőnknek is szerepe volt abban, hogy az Európai Parlament hivatalosan is elismerte a roma holokausztot és annak augusztus 2-án tartott emléknapját. 2014-ben Jávor és a részben általa vezetett frakcióközi roma munkacsoport kezdeményezésére indult el az európai roma hét, amely egyedülálló módon az Európai Parlament, az Európai Bizottság, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság, az Európai Tanács és Brüsszel városának védnöksége alatt szerveződik, és fontos konferenciák mellett arra is lehetőséget ad, hogy Európa különböző pontjáról érkező romák egymással találkozási nemzetközi együttműködési programokat dolgozhassanak ki.

A jövőben is maximálisan elkötelezettek leszünk abban, hogy az Európai Unió intézményei az eddigieknél is többen, hatékonyabban, és átláthatóbban tegyenek a Magyarországon és más uniós országokban élő romák esélyegyenlőségéért, integrációjáért és politikai szerepvállalásáért. Ennek érdekében a folyamatban lévő kötelezettség-szegési eljárásokat figyelemmel kísérjük, és erről a magyar és nemzetközi sajtónak pontos és hiteles információkat adunk, szükség esetén aktívan részt veszünk az eljárásból adódó ügyek, feladatok megoldásában. A romákat érintő bármiféle hátrányos megkülönböztetést a jövőben is szóvá teszünk, nyomon követünk, különös tekintettel a roma gyerekek bármilyen módon megvalósított iskolai szegregációjára.

Mindent megteszünk azért, hogy az uniós roma hét, a Parlament összetételétől függetlenül, hagyományt és értéket teremtő, hosszú távon fenntartható eseménnyé váljon.

Tovább küzdünk azért, hogy az uniós fejlesztési források a szegregátumokban élők alapvető szükségleteinek biztosítását, lakhatási körülményeik, ivóvíz- és energiaellátásuk javítását is szolgálják (részletek a korábbi szakaszokban). Az olyan eseteket, amikor uniós forrásokat a romák nevében, vagy rájuk hivatkozva költenek el, de sem részvételük, sem tartalmi bevonásuk nem történik meg, szigorúan nyomon követjük, az ilyen esetekre mindig felhívjuk a megfelelő hatóságok figyelmét, kiemelve a partnerségi kötelezettség elmaradását. Erre voltak elképesztő példák a közelmúltban. Ezek egyike Hajdúhadház, ahol a szociálisan leszakadt városrészében 85,3 millió forint uniós támogatással épült játszótér és sportpálya „A sport, mely egyenlővé tesz” elnevezésű projekt keretében. Ennek a fejlesztésnek éppen az lett volna a célja, hogy azokat a gyerekeket, akik hétköznapjaik során – például iskolában, óvodában – nem találkoznak, kötetlen, játékos keretek között szervezett közös sportolás során összekapcsolja. A sportlétesítmény átadása után azonban a helyi önkormányzat adminisztratív eszközökkel, például ingyenes regisztrációs kártya kiváltásának előírásával, illetve a nem helyieknek csak pénzért biztosított belépéssel, nyilvánvalóan azt szeretné elérni, hogy a közelben élő, túlnyomórészt hátrányos helyzetű és egyben roma lakosság ne, vagy csak korlátozottan vehesse igénybe a játszótér nyújtotta lehetőségeket. Ennek a törekvésnek a Jávor Benedek beadványára közbeavatkozó Európai Bizottság vetett véget. Sajnos hasonló esetek máshol is voltak. A jövőben is a leghatározottabban fogunk fellépni ezekkel szemben.

4. AZ UNIÓ HOSSZÚ TÁVÚ KÖLTSÉGVETÉSE ÉS A KOHÉZIÓS POLITIKA JÖVŐJE

Az Európai Unió épp a saját pénzügyi jövőjét, és ezzel a jövőbeli cselekvési lehetőségeit tervezi. 2021-ben kezdődik egy új, 2027-ig tartó költségvetési tervezési időszak, amely-

nek kereteit a most zajló vita fogja meghatározni. Most, hogy az európai parlamenti választás épp kettészeli ezt a vitát, elengedhetetlen, hogy világossá tegyünk, hogy ebben mit képviselünk.

4.1. Az Unió jövője szempontjából kulcsfontosságúak a következő költségvetési tervezési időszakról szóló döntések. Ezekben a döntésekben múlik az is, hogy 2021-től Magyarország milyen feltételekkel és milyen forrásokhoz jut hozzá. Elengedhetetlennek tartjuk, hogy az Unió költségvetésében ne rendeljünk forrásokat egymásnak ellentmondó célokhoz, és a költségvetés minden eleme szolgálja a klímacélok megvalósítását. Ezért is tartjuk különösen aggasztónak a közös agrárpolitikára vonatkozó javaslatot.

Bővebben:

1988 óta az Unió költségvetését az úgynevezett többéves pénzügyi keretben határozzák meg. Jelenleg is folyik a 2021-2027 közötti pénzügyi keret vitája. Ez részben a keretszámokról, részben pedig a keretidőszakban működő alapok szabályozásáról szól. A Bizottság 2018 májusában és júniusában mutatta be erre vonatkozó előterjesztéseit. Jelenleg is folyik a Tanács álláspontjának kialakítása. A Bizottság, a Parlament és a Tanács közti háromoldalú egyeztetésekre a választásokat követő fél évben fog sor kerülni, és ezek fogják végül meghatározni a programok pontos szabályait, valamint a forráselosztást a programok, és bizonyos programok esetében tagállamok között. Kiemelkedően fontos, hogy ezek során a folyamatokat jól ismerő és kompetens képviselők védjék hazánk, Európa és a bolygónk érdekeit.

Ami a javaslat tartalmát illeti, egyetértünk a költségvetés volumenével, ami a javaslat szerint az tagországok bruttó nemzeti jövedelemének az 1,3%-a. Azt gondoljuk, hogy ez a minimális összeg, amire szükség van ahhoz, hogy közös céljainkat elérjük. Ami a költségvetési keret bevételi oldalát illeti, támogatjuk a Bizottság saját forrásreform-javaslatát, mert azt gondoljuk, hogy, amennyire lehet,

célszerű függetleníteni az uniós költségvetést a tagállami befizetésektől. Támogatjuk a pénzügyi tranzakciós adó alapján meghatározott saját forrás és a műanyagadó bevezetését, és úgy látjuk, a következő ciklusban szükség lesz a széndioxid-adó saját forrásként való bevezetésére is.

Üdvözöljük, hogy a fenntartható fejlődési célok, a klímacélok és a nemek közötti egyenlőség horizontális elemekként jelennek meg a javaslatban. A klímavédelemre azonban szerintünk nagyobb hangsúlyt kéne fektetni. A Parlament álláspontja szerint a költségvetés legalább 25%-át klímacélokra kell költeni, 2027-től pedig 30%-ot.

Számunkra kiemelkedően fontos a kohéziós politika jövője, amiről ennek a szakasznak a további pontjai fognak szólni. A költségvetési tervezetéről adott értékelésünk nem lehet teljes anélkül, hogy a következő időszakra tervezett közös agrárpolitikáról ne szólánánk néhány szót. Mind a bizottsági javaslat, mind az Európai Parlament szakbizottságának álláspontja elfogadhatatlan számunkra. A mezőgazdasági bizottság tagjainak többsége ragaszkodik a múlt környezetvédelmi szempontból romboló módszereihez, inkább intenzív, agrokémiai szempontból

függő mezőgazdaságot tartana fenn, a háztartások és a finom ökoszisztémák igényeihez alkalmazkodó mezőgazdaság helyett. A közös agrárpolitika gyökeres reformra szorul, különben nem fogjuk tudni megakadályozni a biológiai sokféleség további csökkenését, nem tudunk hatékonyan fellépni az éghajlatváltozás elviselhető korlátok között tartásáért, és nem tudjuk érvényesíteni a környezetvédelmi szempontokat, úgy, hogy közben a mezőgazdasági termelők tisztességes megélhetését, és a félmilliárd európai polgár minőségi élelmiszerrel való ellátását is biztosítsuk. Az

asztalon levő javaslat nem támogatja a kisebb gazdálkodókat, a közös agrárpolitika forrásaiból juttatott támogatások nagy részét a nagygazdaságok kapnák. Ma is ez a helyzet. A kifizetések 80%-a a kedvezményezett 20%-ához kerül. A javaslat közép- és kelet-európai termelők diszkriminációját is fenntartaná. A közös agrárpolitikának párizsi klímamegállapodással összhangban az ökológiai átmenet hajtóerejének kell lennie. A következő ciklusban azért fogunk küzdeni, hogy ez valósággá váljon.

4.2. Az Unió költségvetésében továbbra is hasonló súllyal kell szerepelnie a szegényebb országok és régiók felzárkózását szolgáló kohéziós politikának, mint eddig. A jelenlegi tervet némi visszafogással számol, de ennél sokkal fontosabb, hogy hogyan költjük el a pénzt. A kicsit kevesebb forrást lehet sokkal jobban használni mint eddig.

Bővebben:

Az Európai Unió jelenleg a teljes költségvetésének egyharmadát költi arra, hogy különböző támogatási programokkal segítse a felzárkózásban a gazdasági teljesítményüket tekintve a többiekhez képest lemaradt régiókat, és előmozdítsa a tagországokban a területi egyenlőtlenségek mérséklését, illetve a szegénység és a társadalmi kirekesztettség visszaszorítását. Ezeket a célokat több nagy pénzügyi alap szolgálja, amelyek felhasználásáról az Unió intézmények és a tagállami kormányok, elvileg az önkormányzatok, a szociális partnerek és a civil társadalom bevonásával, közösen döntenek. A források az Unió összes régiójához eljutnak, de a legnagyobb részük oda kerül, ahol az egy főre jutó GDP az Unió átlagának háromnegyede alatt van. A kohéziós politika nagyon sok különböző dolgot támogat, többek között hatalmas közlekedési infrastrukturális beruházásokat, települési közszolgáltatások fejlesztését, kis- és közepes vállalkozások beruházásait és klímavédelmi fejlesztéseket, ahogy oktatási programokat is, az óvodától a munkaerőpiaci változások által szükségessé tett felnőttkori átképzésekig. Szinte lehetetlen pontosan felmérni, hogy ez a nagyon szerte-

ágazó és hatalmas kiterjedésű európai fejlesztési program mennyiben éri el és mennyiben véti el a kitűzött céljait. Annyit biztosan lehet tudni, hogy a támogatott projektek között vannak, amelyek tényleg hatékony és nélkülözhetetlen segítséget jelentenek, és vannak olyanok is, amelyek döntően a korrumpált tagállami elitnek gazdagodását szolgálják.

Az Unió 2021-ben kezdődő új költségvetési ciklusát előkészítő tervezési folyamat során szóba került a kohéziós politika nagy arányú visszafejlesztésének lehetősége is. Az Európai Bizottság végül tavaly olyan tervet vezetett terjesztett elő, amely a kohéziós politika forrásait összesen mintegy 10%-kal fogná vissza a jelenlegi állapothoz képest. Tekintettel arra, hogy a kilépésre készülő Egyesült Királyság nettó befizetője volt eddig az uniós költségvetésnek, adótnak véve, hogy a tagországok nem mutatnak hajlandóságot arra, hogy az eddigieknél lényegesen nagyobb mértékben járuljanak hozzá a költségvetéshez, és figyelembe véve azt is, hogy vannak olyan, többek között védelmi és határőrizeti feladatok, amelyek a jelenleginél nagyobb ráfordítást igényelnek a következő

időszakban, ez azt jelenti, hogy a kohéziós politika lényegében megőrzi a jelentőségét. A visszavágás néhány országot, döntően azokat, amelyek eddig a saját gazdaságuk méretéhez képest a legnagyobb arányban részesültek a forrásokból, a tervezet szerint az átlagosnál erősebben érint. Négy másik országhoz hasonlóan, Magyarország támogatása a tervezet szerint 24%-kal csökkenne.

Ez kétségtelenül érzékelhető mértékű forrásvesztés a jelenlegi állapothoz képest. Ennél a veszteségnél azonban sokkal nagyobb jelentősége van annak, hogy a forrásokat jobban használjuk, mint eddig. A kohéziós politika megjavításának két kulcskérdése, hogy arra szánjuk-e ezeket a forrásokat, aminek valóban van értelme, és hogy sikerül-e érdemben visszaszorítani a kohéziós forrásokat övező elítveztelt korrupciót és járadékvadászatot.

4.3. Még több vasbeton és aszfalt, könnyen lenyúlható nagyberuházás és letétkövezett főtér helyett az emberekre, az emberi tudás, képességek, alkalmazkodókészség és egészségvédelem fejlesztésére, és a társadalmi integrációra kell fordítani elsősorban a kohéziós politika forrásait. Emellett kutatás és fejlesztés, a hosszú távú innovációs kapacitások fejlesztése, és a klímasemleges, körforgásos gazdaságra való áttérés támogatása segítheti a legjobban az európai periféria országait és régióit.

Bővebben:

Nem a fizikai infrastruktúra hiánya vagy fejletlensége a legnagyobb akadály, ami Magyarország és a többi, az Unió periferiáján levő ország és régió további fejlődésének útjában áll. A legnagyobb probléma az emberi tőkével van. A képzetlenség, a minőségi oktatáshoz való hozzáférés egyenlőtlenségei, sokak kirekesztettsége, az iskolából korán kihullók, vagy az iskolát végigjáró, de abból az alapvető készségek nagyon alacsony szintjével kilépők magas aránya, az élet későbbi szakaszában a munkaerőpiaci alkalmazkodást szolgáló képzésekben részt vevők és a felsőfokú végzettséget szerzők alacsony aránya, és az egészségük leromlása miatt az aktív életpályájukat hamar befejezők magas száma döntő kérdés, mind a társadalmi integráció, mind a hosszú távú, minőségi foglalkoztathatóság szempontjából. Szerintünk az uniós fejlesztési forrásokat a jelenleginél sokkal nagyobb arányban kell arra fordítani, hogy ezekben a dolgokban javulást érijünk el. Ez lehetőséget adna arra is,

hogy a források nagyobb része kerüljön felhasználásra általános normák alapján, sokak számára hozzáférhető szolgáltatások fejlesztésére, mintsem politikai kinevezettek által kiválasztott szereplőknek juttatott előnyök biztosítására, ami nagyban csökkentené a kohéziós források felhasználásának korrupciós kockázatát.

Arra, hogy az európai periféria tovább tudjon haladni a gazdasági és társadalmi felzárkózás terén, nem a munkaerő olcsósága révén megnyert, és alkalmasint fizikai infrastruktúrával jól megtámogatott, még több összeszerelőüzem a megoldás, hanem a gazdaság okosítása. Minél több munkahelynek kellene kapcsolódnia nemcsak a termékek közvetlen gyártásához, hanem a nagyobb tudást, kompetenciát igénylő, nagyobb hozzáadott értéket létrehozó tevékenységekhez. Ehhez az emberi tőke fejlesztése mellett a kutatás-fejlesztési és innovációs kapacitások fejlesztésére van szükség. Az innovációs teljesítményt jellemző mérőszámok alapján Magyarország lemaradása

az ebből a szempontból jól teljesítő európai országokhoz képest jottányit sem csökkent az utóbbi másfél évtizedben, és ezzel hasonlóan van a többi felzárkózó ország is. Ez is egy olyan terület, ahol az uniós fejlesztéspolitika nem ért el átütő eredményt az eddigi időszakban. Ezen változtatni kell, ha valóban cél ezeknek az országoknak a felzárkózása.

Végül, a korábbiakban mondtak miatt, megengedhetetlen, hogy Magyarország és más, hasonló helyzetű és gazdaság szerkezetű országok rendszeresen megvétózzák vagy elszabotálják az Unió kímavédelmi és a körforgásos gazdaság megteremtésére irányuló céljait, ahogy történt ez a közelmúltban. Ehhez arra is szükség van, hogy a kohéziós politikán keresztül az Unió érdemben megkönnyítse az ezzel kapcsolatos terheket. Mindezek miatt mi döntően erre a három területre fókuszálnánk az uniós fejlesztési forrásokat.

De mit tehet ezért az Európai Parlament? A rendelkezésre álló források konkrét programok és projektek közti felosztása a programozási folyamatban dől el, amiben a tagállami kormányok és az Európai Bizottság a főszereplők. Az Európai Parlamentnek elsősorban a nagy lépékű forrásallokációt meghatározó általános szabályozás megalkotásában van szerepe. Az emberi tőke fejlesztése és a társadalmi integráció céljait döntően az Európai Szociális Alapból (ESZA) finanszírozott projektek szolgálják. Az imént vázolt prioritások érvényesülése szempontjából lényeges kérdés, hogy a kohéziós források mekkora részét teszik ki a következő időszakban a jelenlegi ESZA működésének folytatása mellett 2021 után még négy kisebb, jelenleg külön működő alapot magába olvasztó ESZA+ alapból finanszírozott programok. A jelenlegi programozási időszakban ez az arány 23,1%, amit a Bizottság tervezete 27%-ra javasolt növelni a következő időszakra. Ennek megfelelően a Bizottság az alap forrásait a 2013-2020-as időszakra érvényes 89,6 milliárd euróról 101,2 milliárd euróra javasolta növelni a 2021-2027-es ciklusra. Képviselőnk, Jávor Benedek frakciója azt javasolta, hogy minden tagország a kohéziós költségeinek 40%-

át fordítsa ilyen projektekre, azok az országok pedig, amelyekben a munkanélküliség nagyobb, mint az uniós átlag, 45%-ot. A Parlament januárban a Bizottság tervezetében szereplőnél nagyobb mértékben javasolta emelni az Alap forrásait, összesen 106,8 milliárd euróra. A jogalkotási folyamat még tart.

A kohéziós forrásoknak a különböző alapok közti megoszlása mellett meghatározó, hogy a szabályozás a források felhasználásának milyen mértékű tematikus koncentrációját írja elő a kohéziós politika egyes fő célkitűzéseinek előmozdítására. Most 11 ilyen "tematikus célkitűzés" van, amelyek helyét 2021-től öt "szakpolitikai célkitűzés" veszi át. Ezek közül három, az intelligensebb és innovatívabb gazdaság felé való átmenetet célul kitűző első, a klímavédelemmel, a tiszta energiára való áttéréssel és a körforgásos gazdaság megteremtésével kapcsolatos célokat egybe foglaló második, valamint a szociális jogok európai pillérének megvalósítását támogató negyedik célkitűzés van közvetlen összefüggésben azzal, amit mi is a legfontosabbnak tartunk. A legutóbbit döntően az Európai Szociális Alap finanszírozza, az előbbi kettőt az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) és a Kohéziós Alap. Az ESZA-ról már volt szó. Az ERFA forrásait a Bizottság előterjesztése a legkevésbé fejlett régiókban minimum 35%-ban javasolja az első, minimum 30%-ban a második célkitűzésre összpontosítani, míg a fejlettebb régiókban ezek az előírt minimumarányok magasabbak, így összesen legkevesebb 65-80%-ban kell majd a tervezet szerint az ERDF forrásait erre a két célra fordítani. Ezen belül az összes ERDF-forrás 30%-ának kell klímacélokat szolgálnia. A Kohéziós Alap, ahogy eddig, továbbra is környezeti és közlekedési infrastruktúra-fejlesztési projektek finanszírozására szolgál, amit 37%-ban kell klímacélokra fordítani. Az Európai Parlament, most, március végén ezeket a minimumokat az ERDF esetében 35%-ra, a Kohéziós Alap esetében 40%-ra javasolta módosítani, és előírni javasolja, hogy a klímavédelmi célú költségek ezekből az alapokból a tagországok integrált energia- és klímatervének részét ké-

pezzék. A tervezet arra vonatkozóan is tartalmaz rendelkezéseket, hogy mire nem lehet költeni ezekből az alapokból. A Zöldek hosszabb ideje szorgalmazzák többek között a fosszilisenergia-termeléssel és -használattal kapcsolatos költségek, valamint a repülőtér- és autópálya-építések finanszírozásának beszüntetését. Ezek közül az előbbi kettőt tartalmazza a tervezetnek mind a Bizottság által előterjesztett, mind a Parlament által módosítani javasolt változata, az autópálya-építések támogatásának beszüntetését azonban egyelőre nem sikerült elfogadtatni. A szabályozás a Bizottság, a Parlament és a

Tanács közti egyeztetési folyamatban még változni fog.

További kulcsprobléma a kohéziós politika eredményességét illetően, hogy a pénzfelhasználás és az elvileg elérni kívánt célokban mutatkozó mérhető előrelépés között nagyon laza a kapcsolat. Ezen feltétlenül változtatni kell. Erre alkalmas eszköz lehet, ha a források egy részének hozzáférhetőségét függővé tesszük az elérni kívánt célok felé megtett haladást jelző mérhető indikátorok, köztük az Európa 2020 stratégiát leváltó átfogó közpolitikai stratégia indikátorok által jelzett haladástól, amit a programozási időszak félidejénél kellene értékelni.

4.5. Ki kell venni az uniós pénzt a korrupt tagországi elitek kezéből.

Bővebben:

Nemcsak nálunk van így, de nálunk nagyon látványosan megfigyelhető, hogy az uralkodó elit az uniós fejlesztési forrásokat részint saját gazdagodása, részint a hosszú távú politikai stratégiájának finanszírozása céljaira eltéríti, kisajátítja. A közelmúltban egyedi közbeszerzési eljárások és szerződések százezreinek adatain alapuló kutatások mutatták ki, hogy ez, különböző mértékben, az egész kelet-közép-európai régióra jellemző. Ennek nagyon súlyos következményei vannak. A sajtóban megjelentek alapján mindenki tucatszám tudná sorolni Magyarországról is a korrupt projekteket, amelyekben értelmetlenül locsolták szét az uniós pénzt, de az uralkodó elit köreiből tartozó cégek sokat profitáltak. Ez nemcsak azért káros, mert a lehetségesnél kevésbé hasznosulnak az uniós fejlesztési forrásai, hanem azért is, mert az érintett szektorokban eltorzítja a piaci versenyfeltételeket. Az uniós forrásokat a korrupt politikai elit eszközként használja arra, hogy kijelölje azokat a gazdasági szereplőket, akik ezekben a szektorokban sikeresek lesznek. Olyan forrásbőség esetén, amilyenben például Magyarországnak van része a jelenlegi tervezési időszakban, ennek nagyon erős magatartási hatásai vannak a

gazdasági szereplőkre, akiknek a számára így nem az innováció vagy a kiemelkedő piaci teljesítmény, hanem a rezsimhez való beköltetés, és ennek révén a járadékadászat válik a siker kulcsává.

A források eltérítésével megszerzett gazdasági hatalom a politikai versenyt is egyenlőtlené teszi. Magyarországon a rezsim oligarchái által jelentős részben az uniós fejlesztési források lecsapolásával megszerzett vagyonoknak a médiapluralizmus elfojtásában is fontos szerep jutott. Az elitvezérelt korrupciót a tagországi hatóságok, amelyek vezetőit ugyanaz az elit nevezi ki, nem üldözik, ettől azonban még mindenki látja. Mindez pusztítja a demokratikus intézményrendszer iránti maradék bizalmat, és általában morális közállapotokat. A helyzettel az uniós nettó befizető tagországainak állampolgárai is egyre inkább tisztában vannak, és egyre kevésbé lelkesednek az iránt, hogy finanszírozzák a fogadó országok oligarcháit.

Nyilvánvaló, hogy a jelenlegi intézményes megoldások alkalmatlanok ennek a problémának a megoldására. Az uniós fejlesztési programok rengeteg adminisztratív követelményt támasztanak azokkal szemben, akik a projekteken részt akarnak venni. A további

hasonló követelmények támasztása nem jelentene megoldást. Ezeknek már most is erős versenykorlátozó hatásuk van, miközben a projektek bejáratott résztvevői rutinból teljesítik őket, a korrupció egyik legfőbb eszköze pedig épp a versenykorlátozás. Így is rengeteg szabálytalanságot tárnak fel az uniós intézmények, ezeknek azonban a legtöbb esetben csupán annyi a következménye, hogy egyes kirívóan korrump projektet számlál az EU nem fizeti ki, így azokat az érintett tagország adófizetőinek a pénze bánja. Az Unió család elleni hivatala, az OLAF, pedig hibába tárja fel, hogy ki a felelős, a bűncselekmények üldözésére csak a tagállami ügyészségnek van felhatalmazása, amit az nyilván nem fog megtenni, ha az uralkodó elit köréhez tartozó személyek a főszereplők - ahogy történt ez Magyarországon is, például a miniszterelnök vejéhez kötődő, jól ismert Eljos-ügyben (amit korábban, a 2.2-es pontban röviden összefoglaltunk). Erre megoldást hozhatna az Európai Ügyészi Hivatal (EPPO) felállítása, amelynek a mandátuma épp ilyen területre szól majd. Azonban a tagországok maguk dönthetnek arról, hogy részt vesznek-e ennek az új uniós intézménynek a felállításában, és elfogadják-e az illetékességét az Unió költségvetését terhelő bűncselekmények üldözésére. 22 tagország úgy döntött, hogy igen, de Magyarország az öt kivétel között van. Kulcsfontosságúnak tartjuk, hogy Magyarország minél előbb csatlakozzon az EPPO-hoz.

A további lehetséges megoldások egy részéről már esett szó. Ezek egyike a források átcsoportosítása a kiemelkedő korrupciós kockázatot hordozó nagyberuházások támogatásától más, a kohéziós politika céljai szempontjából egyébként is hasznosabb célokra. A megmaradó építőipari közbeszerzések esetében az irányadó egységárak naprakész adatbázisa alapján már az ajánlattételi fázisban jelentős részben automatizált módon szűrni lehetne a túlárazásokat, ami nagyban csökkentené a kinyerhető korrupciós felárat. Erre a célra szolgáló számítógépes rendszer rövid ideig üzemelt Magyarországon a Bajnai-kormány idején, de a hasz-

nátát a Fidesz-kormány, 2010-es hatalomra kerülése után azonnal megszüntette. Szentén szóba került korábban, hogy tudná csökkenteni a korrupciónak való kitétséget, ha több forrás jutna sokak számára egységes normák alapján elérhető szolgáltatások fejlesztésére, és kevesebb olyan projektekre, amelyekben politikai vagy politikailag kinevezett döntéshozók juttatnak előnyökhöz gazdasági szereplőket. Ez az átcsoportosítás tartalmilag is előnyös volna. Ha a források egy részének lehívhatósága mérhető teljesítmény feltételekhez kötődik, annak is korrupciósökkentő hatása van, hiszen elkorruptált forrásból nem lesz teljesítmény.

Ezek mellett számos további lehetőség van a helyzet javítására. Ezek egyike egy olyan eszköz, amely épp most megy át az uniós jogalkotási folyamaton. Ez lehetőséget fog adni az európai intézmények számára, hogy ha egy tagországban rendszerszerű baj van a jogállami normák érvényesülésével, korlátozzák az adott ország hozzáférését az uniós forrásokhoz. Sajnos azonban a jelen állás szerint ez az eljárás több fontos hibával fog megszületni. Az egyik, hogy a szankciók nem objektív és átlátható kritériumok alapján, hanem az Európai Bizottság politika döntése alapján fognak életbe lépni - noha semmi akadálya nem lenne jól használható objektív kritériumokat meghatározásának, amire képviselőnk, Jávor Benedek, több javaslatot is készített a tervezet parlamenti vitája során. A másik probléma, hogy a tervezett szankció, a forrásokhoz való hozzáférés megvonása, nemcsak a korrump eliteket sújtja, hanem azokat is, akiknek a támogatását az uniós források elvileg szolgálják. A szankció jobb célzására van szükség, amit lehetővé tenne az, ha ilyen esetekben nem a programok végrehajtásának, csak a közös (azaz a gyakorlatban a tagállami hatóságok általi) irányításának felfüggesztése is lehetne a szankció, ami azt jelentené, hogy a Bizottság magához vonná a programok közvetlen irányítását. Így, a korrump elitek megkerülésével a források el tudnának jutni a jogos végfelhasználókhoz. A parlamenti által első olvasatban elfogadott álláspontban sajnos nem jelennek meg ezek a javaslatok. Eszerint az

Európai Bizottság feladata lesz, hogy megálapítsa, hogy a tagállamok betartják-e a jogállamiság alapelveit. A Bizottság ezt a feladatot egy alkotmányjogban és pénzügyekben járatos, független szakemberekből álló testület segítségével végezné. Ha hiányosságokat talál a jogállamiság működésében,

csökkentheti az előfinanszírozás mértékét, vagy felfüggesztheti az uniós támogatást. A végleges jogszabályról a következő ciklusban fog a Tanács, a Bizottság és a Parlament megállapodni.

5. KÜZDELEM AZ ÁTLÁTHATATLANSÁG, A KORRUPCIÓ ÉS A LOBBIK URALMA ELLEN

A demokrácia mostani válságának sok oka van. Ezek között valószínűleg van szerepe annak is, hogy a demokratikus intézmények működése sokszor csalódást keltő, gyakran messze elmarad azoktól az ideáloktól, amelyek vonzóvá teszik a demokráciát. A demokrácia alapeszméje az, hogy egymással egyenlő felekként, egyenlő lehetőségekkel veszünk részt a mindannyiunkat érintő közösségi döntések meghozásában, igazságos és átlátható intézmények és eljárások által

megszabott keretek között. Az átláthatatlanság, a korrupció, és a demokratikus folyamatok lobbierdekek általi foglyul ejtése olyan tényezők, amelyek közvetlenül rombolják a demokrácia erkölcsi alapjait. Ez egy olyan probléma, amit európai parlamenti képviselőnk, Jávor Benedek, munkájának egyik fókuszterületül választott a 2014–2019-es ciklusban, és így fog tenni a következő ciklusban is, ha ismét mandátumot szerez.

5.1. Átláthatóbbá kell tenni, hogy hogyan születnek az uniós jogszabályok. Fel kell számolni az átláthatatlan gyakorlatokat a Tanácsban, szabályozott és átlátható keretek közé kell szorítani a lobbitevékenységet, és biztosítani kell a szabályozási döntéseket megalapozó kutatások nyilvánosságát.

Bővebben:

A demokrácia alapfeltétele, hogy az állampolgárok, ha akarnak, tisztában lehessenek azzal, hogy milyen lépéseken keresztül születik egy jogszabály, ami aztán érinteni fogja őket, hogy még azelőtt közbe tudjanak avatkozni, vagy a nyilvánosságon, vagy a választott képviselőiken keresztül, mielőtt minden eldőlt, vagy legalább arról pontos képet tudjanak alkotni, hogy a meghozandó szabályokról folytatott vitában ki milyen álláspontot képvisel.

Az Európai Unióban összességében szigorúbb átláthatósági szabályok vonatkoznak a jogszabály-előkészítés folyamatára, mint a legtöbb tagországban, de vannak tarthatatlan hiányosságok. Ezek egyik döntő forrása a Tanács. A jogszabálytervezetek átlátható utat járnak be, amíg eljutnak odáig, hogy az Európai Bizottság előterjesztése nyomán az Európai Parlament kialakítja róluk az álláspontját. Ezután azonban lényegében elvesznek a nyilvánosság szeme elől, amikor a Tanácshoz kerülnek, ahol a tagországok kormányainak képviselői tárgyalnak róluk. A

Tanács rutinszerűen kívülről hozzáférhetlenné teszi azokat a dokumentumokat, amelyekből kiderülhetne, hogy a vita során az egyes tagországok kormányainak küldöttéi milyen álláspontokat képviseltek, vagy nem is rögzíti, hogy melyik álláspontot melyik tagország képviselte. Ezzel a gyakorlattal szemben az európai ombudsman is fellépett, majd amikor ajánlásait a Tanács válasz nélkül hagyta, a Parlamenthez fordult politikai támogatásért. Idén januárban a Parlament nagy többséggel egyetértését fejezte ki az ombudsman ajánlásaival, de a következő ciklusra marad a feladat, hogy a Parlament további nyomást gyakoroljon a Tanácsra a jogalkotási folyamat teljes átláthatóságának megteremtése érdekében.

Egy másik kulcskérdés a szabályozások tartalmára hatást gyakorló lobbitevékenység szabályozása. Az üzleti élet szereplői becslések szerint évi másfél milliárd eurót költenek arra, hogy professzionális lobbisták révén, akikből körülbelül 25 ezer dolgozik Brüsszelben, közvetlenül befolyásolják azokat, akik a számukra érdekes jogszabályokról dönteni fognak. A minimum, amit a demokrácia elvei megkövetelnek, hogy jogalkotók és a lobbisták közti megbeszélésekről a nyilvánosság mindig tudomást szerezhessen. Létezik egy uniós "Átláthatósági nyilvántartás", amelyben egyes lobbicégek regisztrálják magukat, megnevezik a szakpolitikai területeket, amelyeken lobbitevékenységet fejtenek ki, és megadják, hogy nagyjából mennyit költenek lobbitevékenységre, és hány lobbistát alkalmaznak. A regisztráció és az adatközlés azonban önkéntes, és nincs szankciója annak, ha valaki valótlan vagy hiányos adatokat ad meg. A nyilvántartás hiányos, és a megadott adatok jelentős részéről nyilvánvaló, hogy téves.

A szabályozás másik oldala, hogy milyen szabályok kötik a politikai vezetőket, képviselőket és uniós köztisztviselőket. Erre vonatkozóan 2014-ben a Bizottság elfogadott egy belső szabályozást, ami a biztosoktól, a kabinetjeiktől és a szakpolitikai területeket irányító főigazgatóktól követeli meg, hogy mindig hozzák nyilvánosságra a lobbitalálkozóik helyét, időpontját és témáját, valamint

annak a szervezetnek a nevét, amelynek a képviselőjével találkoznak. Ez összesen mintegy 300 embert érint a körülbelül 30 ezer bizottsági tisztviselőből. A jogszabályterveket ténylegesen megfogalmazó, ennél alacsonyabb beosztású tisztviselők annyi lobbistával találkoznak, amennyivel akarnak, anélkül, hogy erről adatot kéne közölniük.

A Parlament 2019 januárjának végén fogadott el egy olyan szabályozást, amelyik a parlamenti előterjesztéseket készítő jelentéstevők és a bizottsági elnökök számára teszi kötelezővé, hogy hozzák nyilvánosságra a lobbitalálkozóikat. Ez a szerény lépés sem egykönnyen ment át. A rendelkezést ellenző Európai Néppárt elérte, hogy paradox és szokatlan módon az átláthatóságról titkosan szavazzon a Parlament, abban bízva, hogy könnyebb a szabályozást olyan képviselőkkel leszavaztatni, akiknek nem kell a személyes szavazatukkal elszámolni. A javaslat végül szoros eredménnyel átment. Leszavazta viszont a Parlament azt a módosító javaslatot, amely minden képviselő számára előírta volna, hogy csak olyan lobbistákkal találkozzanak, akik regisztrálták magukat az Átláthatósági nyilvántartásban.

A Juncker-bizottság mandátuma kezdetén célul tűzte ki a kötelező és mindhárom fő uniós politikai intézményre kiterjedő átláthatósági nyilvántartás létrehozását. Ezt a Bizottság, a Parlament és a Tanács által megkötött intézményközi megállapodás hozhatta volna létre, és a kötelező erejét az biztosíthatta volna, ha mindhárom intézmény elkötelezi magát arra, hogy csak regisztrált és a nyilvántartásban valós adatokat közlő lobbiszervezeteket hallgat meg. Az intézményközi egyeztetésen azonban kiderült, hogy a Bizottság nem tervezi a szabályt a korábban említett felsővezetői körön túl bővíteni, a Parlament csak a olyan megállapodásra nyitott, amely pusztán önkéntes alapon javasolná a képviselőknek, hogy ne találkozzanak nem regisztrált lobbistákkal, a Tanács pedig csak olyanra, ami hasonlóan a tagországok állandó képviselőire bízna, hogy önkéntesen tartózkodnak-e a nem regisztrált lobbistákkal való egyeztetésektől. Apró előrelépése-

ket sikerült csak tehát elérni, a lobbitevékenység átláthatóvá tételének nélkülözhetetlen feladata nagyjából a következő ciklusra marad. Ebben a Zöldek képviselőcsoportja eddig is teljesen elkötelezett volt, és önmagára nézve önkéntesen bevezette azokat a szabályokat, amelyeknek az általános elfogadását szorgalmazta. Többek között Jávor Benedek javaslatára, a képviselőcsoport már 2015-től biztosítja a lobbitalálkozók átláthatóságát. A következő ciklusban is mindent meg fogunk tenni a lobbitevékenység szabályozott és átlátható keretek közé szorítása érdekében.

A lobbitevékenység egy speciális szelete a "forgóajtó-jelenség", amelynek a szabályozása szintén elégtelen. Ez azt jelenti, hogy egy iparágat érintő szabályozási terület döntéshozói később, politikai vagy köztisztviselői megbízatásuk lejártá után, ugyanebben az iparágban találnak alkalmazásra, sok esetben lobbistaként. Ez egyebek mellett fölveti azt a problémát, hogy már a hivatal viselése során, a szabályozási döntések alakításával igyekezhetnek olyan érdemeket szerezni későbbi reménybeli alkalmazóiknál, amelyek biztosítják a későbbi megélhetésüket. Jelenleg is érvényben vannak erre vonatkozó korlátozások, a tapasztalatok alapján azonban ezek nem elégségesek. Jávor Benedek, több frakciótársával közösen több mint százezer aláírást gyűjtött a kötelező lobbitranszparenenciáért és a forgóajtó-szabályozás megerősítéséért.

Egyes szabályozási döntéseket időnként csak tudományos vizsgálatok eredményeivel lehet alátámasztani. A modern tudományosság egyik legfontosabb követelménye, hogy az eredményeket ki kell tenni a tudományos közösség szigorú kritikájának, és csak akkor lehet őket elfogadni, ha ezt a kritikát kiállták. Az Európai Unió szabályozási döntéseinek alátámasztásában azonban olykor szerepet kapnak olyan vizsgálatok is, amelyeket az üzleti titok védelmére hivatkozva elzárnak a nyilvánosságtól. Ez nemcsak tudományos szempontból nonszensz, hanem demokratikus alapelveket is sért. Az 1.4-es pontban írtunk arról az esetről, amikor az Európai Bizottság egy üzleti érdekekre hivatkozva titkosított tanulmány alapján hosszabbította meg egy növényvédőszer használatának engedélyezését. Ahogy írtuk, Jávor nemrégiben megnyerte a pert, amit három frakciótársával közösen indított a döntést megalapozó tanulmányok nyilvánosságáért. Mivel az Európai Bíróság esetjoga irányadó más hasonló ügyekre nézve is, joggal remélhető, hogy ez áttörést jelent az átláthatóságnak ebben az aspektusában. Képviselőnk a következő ciklusban is küzdeni fog a szabályozási döntéseket megalapozó tudományos hivatkozások nyilvánosságáért, ahogy a döntéselőkészítő szakértői bizottságokban ülő, iparági érdekeket képviselő szakértőkre vonatkozó összeférhetetlenségi és átláthatósági szabályok szigorításáért is, ami egy ezzel szorosan összefüggő kérdés.

5.2. A közérdekű bejelentőket meg kell védeni. Ehhez uniós és tagországi jogalkotási lépésekre is szükség van, és az uniós intézmények közérdekű bejelentői számára is sokkal hatékonyabb védelmet kell biztosítani, mint eddig.

Bővebben:

Ma azoknak, akik korrupciót, csalást, vagy éppen az egészségünket, biztonságunkat veszélyeztető közérdeksérelmet tárnak fel a hatóságok vagy a nyilvánosság előtt, gyakran súlyos meghurcoltatással kell számolniuk, amitől a jog nem védi meg őket, és sok-

szor súlyos egzisztenciális válságba kerülnek, amiben a közösség nem ad hathatós támogatást. Ez nemcsak Magyarországon, más európai országokban, sőt az Európai Unió intézményeiben is így van.

Az unió tagországainak nemzeti joga jelenleg nagyon különböző mértékben ad védelmet a közérdekű bejelentőknek. Vannak jó példák is, de vannak olyan országok is, ahol a bejelentőknek szinte semmilyen védelmet nem ad a nemzeti jog. Emellett egy ideje már az uniós jog is tartalmazott bejelentővédelmi rendelkezéseket, de csak néhány speciális szektorra és esetre vonatkozóan. Ez a helyzet nem volt tartható. Egyrészt vannak olyan közérdeksérelmek, amelyek nem állnak meg az országhatároknál, és amelyek megelőzésében nélkülözhetetlen a közérdekű bejelentők kiállása. Tipikusan ilyenek a környezetkárosítással és népegészségügyi kockázattal járó esetek. Hasonlóan, vannak esetek, amikor a bejelentők olyan, például élelmiszeripari termékek biztonságát érintő kérdésben lépnek fel, amelyek az Unió egész egységes piacán forgalomba kerülnek. A közelmúltban láttunk példát arra, hogy egy közérdekű bejelentőt, a nemzeti jog alapján elítélt az egyik tagország bírósága, amiért feltárt egy olyan, nagy jelentőségű és kiterjedt adóelkerülési gyakorlatot, ami a többi uniós ország költségvetését károsította meg. Végül jogbiztonsági szempontból is tarthatatlan, hogy az unió egységes piacán, ahol sok vállalat több tagországban is tevékenykedik, a munkavállalóknak országonként és szektoronként nagyon különböző bejelentővédelmi szabályozásokkal kelljen tisztában lenniük ahhoz, hogy fel tudják mérni, mit kockáztatnak és milyen védelemre számíthatnak, ha szót emelnek a közérdek sérelme ellen. Az Európai Parlament az elmúlt évtizedben számos alkalommal határozatban kezdeményezte, hogy szülessen átfogó uniós direktíva a bejelentők védelméről. Ilyen jogszabály megalkotását azonban az Unióban az Európai Bizottságnak van joga kezdeményezni, és a szándék a Bizottságon rendre alakadt. A most záruló ciklusban azonban ebben sikerült áttörést elérni, és ebben Jávor Benedeknek döntő szerepe volt. Jávor és a zöld frakció részben általa vezetett átláthatóság és demokrácia munkacsoportja készített egy komplett irányelv-tervezetet, azt bizonyítandó, hogy az alapszerződésekben adott felhatalmazások elégséges alapot

adnak az uniós intézményeknek egy ilyen jogszabály megalkotására, és a felhatalmazás keretei között maradván lehetséges olyan direktívát alkotni, ami érdemi előrelépés a jelenlegi helyzethez képest. A kezdeményezéshez Jávor és társai többpárti koalíciót építettek, és a tervezetet bemutatták a nyilvánosságnak és a Bizottságnak. A Bizottság ezután, szakítva évtizedes hozzáállásával, előállt egy direktíva-tervezettel, ami a napokban elnyerte végleges formáját az uniós jogalkotási folyamatban, és megvalósult.

Az irányelv a tagállami jogba átültetve fog a gyakorlatban érvényesülni. Magyarországon korábban, egy 2009-es törvény rendelkezései alapján, elvileg viszonylag széles körű munkajogi védelem illette meg a közérdekű bejelentőket. Ha a bejelentőt hátrány érte, jogvita esetén a munkáltatójának kellett bizonyítania, hogy ez nincs összefüggésben a bejelentéssel. A bejelentő számára a törvény jogi tanácsadást, védelmet, a képviselő költségeinek megelőlegezését, és szükség esetén anyagi támogatást biztosított, mindezt a bejelentő közeli hozzátartozóira is kiterjesztve. Ezt a jogszabályt a közérdekű bejelentésekről szóló 2013-as újabb törvény, amelyben alig van nyoma mindennek, hatályon kívül helyezte. A bejelentés és a bejelentő által elszenvedett hátrány közti okozati összefüggés bizonyításának terhe immár a bejelentőn van, nincs hatóság, aminek kifejezetten feladata lenne a bejelentők megvédése, és a védelemnek a közeli hozzátartozókra való kiterjesztését is visszavonta az új törvény. Az uniós direktíva-tervezet elkészítésének tapasztalatait felhasználva, Jávor Magyarország számára is készítettett egy bejelentővédelmi törvénytervezetet, amely megfelel azoknak az elvárásoknak, amelyeket a készülő direktíva is érvényesít, és átveszi a legjobb létező nemzetközi gyakorlatokat. A törvénytervezetet Szabó Tímea, a Párbeszéd országgyűlési képviselője számos alkalommal beterjesztette a magyar parlamentben, azonban a kormánytöbbség a napirendre vételét is elutasította.

A bejelentők védelme az Unió saját intézményeiben is súlyos probléma. A tisztviselők alkalmazási feltételeit rögzítő személyzeti

szabályzat egyenesen kötelezővé teszi számukra, hogy bejelentést tegyenek, ha munkájuk során szabálytalanságot, közérdeksérelmet tapasztalnak. Bejelentést tenni azonban csak az intézményi hierarchián belül, és a Bizottság szervezeti egységeként működő OLAF-nál lehet. A bejelentők csak az általánosságok szintjén megfogalmazott védelemre számíthatnak. Ennek konkrét tartalommal való megtöltésére az egyes intézmények belső szabályzata lenne hivatott, az európai ombudsman azonban ezzel kapcsolatban súlyos hiányosságokat állapított meg. Számos példa van arra, hogy a korrupcióról be-

jelentést tevő uniós tisztviselő panaszát érdemben nem vizsgálják ki, őt viszont addig zaklatják, amíg kénytelen elmenni vagy nyugdíjba vonulni. Jávor a költségvetési ellenőrző bizottság tagjaként ilyen ügyekben is fellépett a ciklus során. Ez a bizottság ilyenkor annyit tehet, hogy az adott uniós intézmény zárszámadási eljárásának részeként felszólítja az intézményt, hogy adjon elégtételt a jogtalanul meghurcolt bejelentőnek. Ez önmagában nem megoldás. A helyzet rendezéséhez a személyzeti szabályzat módosítására van szükség. Ez a feladat a következő ciklusra marad.

5.3. Az Unió költségvetése terhére elkövetett csalás és korrupció visszaszorítására intézményi reformokra is szükség van. Az Unió csalás elleni hivatala, az OLAF által készült vizsgálati jelentéseket, azoknak az eljárásoknak a lezárulta után, amelyek használják ezeket a jelentéseket, nyilvánossá tennék. Megerősítenék az OLAF függetlenségét, hosszú távon nem az Európai Bizottság, hanem a hamarosan felálló Európai Ügyészség (EPPO) szervezetében látjuk a helyét. Mindent megteszünk azért, hogy az EPPO-hoz Magyarország is mielőbb csatlakozzon.

Bővebben:

Az uniós és a hazai költségvetést is kiemelkedően károsítja az uniós forrásfelhasználást övező korrupció. A 2014–2020-as költségvetési ciklusban Magyarországra 34 milliárd eurónyi fejlesztési forrás áramlik az Unióból, amelynek szisztematikus lenyúlására a kormányzat és a hozzá közel álló elit már rendkívül bejáratott és professzionális gyakorlatokkal rendelkezik. Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) éves jelentései és az Európai Bizottság országjelentései szerint Magyarországon a korrupció és a korrupciót támogató jogalkotás egyre növekvő probléma. Hasonló következtetésre jutott az Európai Parlament költségvetési ellenőrzési bizottsága is, amely helyszíni vizsgálata után kialakított véleményében kritizálta a magyarországi korrupciót, az elszámoltathatóság és az átláthatóság hiányát. A probléma egyik dimenziója az, hogy ha a korrupcióban a hatalom legfelső körei érintettek, és ugyanezek a körök kontrollálják azokat a hatóságokat,

amelyeknek a feladata lenne a korrupciós bűncselekmények üldözése, akkor a hatóságok ezt a feladatot nem látják el. Erre nyilvánvaló például szolgálnak olyan ügyek, amelyekben az OLAF vizsgálata feltárja a korrupciót, a vizsgálati dokumentációt megküldik a magyar ügyészségnek, majd nem történik semmi. Az Európai Parlament költségvetési ellenőrzési bizottsága ilyen ügyek megbeszélésére hívta meg a magyar legfőbb ügyészt a közelmúltban, Polt Péter azonban ezt visszautasította.

A Fidesz képviselői rendszeresen akadályozták az Európai Parlamentnek azokat a törekvéseit, amelyekkel útját próbálja állni az uniós források ellopásának. Ezért nem szavazták meg az uniós pénzügyi érdekeit a büntetőjog eszközeivel védő irányelvet, ahogyan annak a mechanizmusnak a létrehozását sem, amellyel jogállamisági feltételekhez is kötnék a tagállamoknak megítélt közösségi források kifizetését a 2021 és 2027 közötti

költségvetési időszakban. Ezért nem kívánunk csatlakozni az Európai Ügyészséghez sem, amelynek mandátuma épp az unió költségvetésének terhére elkövetett bűncselekmények üldözésére fog szólni – de csak azokban a tagországokban, amelyek részt vesznek az intézmény felállításában. A korrupció visszaszorítását nem csupán az Európai Parlamentben, hanem az Országgyűlésben és az Európa Tanácsban is akadályozzák. Ezért is söpörték le több alkalommal a Párbeszéd kezdeményezését a teljes alkotmányos függetlenséget élvező korrupcióellenes ügyészség felállítására, amelynek tervezetét, a bejelentővédelmi törvényjavaslat-hoz hasonlóan, a legjobb nemzetközi példák felhasználásával szintén Jávor Benedek készítette el, és ezért nem engedte a magyar kormány az Európa Tanácson belül működő korrupcióellenes államok csoportja (a GRECO) számára, hogy közzétegye a Magyarországról készített országértékelését.

Az uniós szintéren azonban nem lehet minden előrelépést blokkolni. Büszkék vagyunk rá, hogy az elmúlt években az Európai Parlamentben előremutató szabályozási lépések születtek a korrupció visszaszorítása érdekében, amelyek megvalósításában, a költségvetési ellenőrzési bizottság tagjaként, képviselők is részt vett. Megszületett

az unió pénzügyi érdekeit a büntetőjog eszközeivel védő irányelv, amely fellép az áfacsalások ellen – többek között az olyan áfacsalások ellen is, amelyekről Horváth András, Magyarország legismertebb közérdekű bejelentője tett bejelentést, és aminek, Magyarországon Horváth meghurcolásán kívül semmilyen következménye nem lett. Hamarosan feláll az Európai Ügyészség is, épp a vezetőjének kiválasztása zajlik. Ahhoz, hogy Magyarországon garantált legyen az európai közpénzek tisztességes felhasználása, elengedhetetlenül szükséges, hogy a lehető legrövidebb időn belül Magyarország is csatlakozzon ehhez az intézményhez.

Jelenleg zajlik az OLAF-szabályozás felülvizsgálata. Szerintünk minden uniós állampolgárt, így a magyar állampolgárokat is megilleti az a jog, hogy megismerjék azokat az ügyeket, amelyekben kétség merült fel az uniós források felhasználásának tisztaságát illetően. Javasoljuk, hogy az OLAF-jelentések a tagállami büntetőeljárásokban kötelezően minősüljenek bizonyítéknak, és a nemzeti eljárások lezárását követően pedig legyenek nyilvánosak. Álláspontunk szerint hosszú távon szükség van az OLAF intézményi függetlenségének megerősítésére is. Megnyugtató helyen szerintünk nem a Bizottság, hanem a létrehozandó Európai Ügyészség szervezetében lenne az unió csalás elleni hivatala.

5.4. Tisztában lenni a valósággal. A korrupcióellenes szakpolitika csak akkor lehet eredményes, ha rendszeres és egységes módszertan szerint készülő értékelések állnak rendelkezésre a korrupciós helyzet és a korrupcióellenes szakpolitikák sikerének vagy kudarcának monitorozására.

Bővebben:

Mint minden szakpolitikai területen, a korrupcióellenes szakpolitikában is kulcskérdés, hogy mindig lássuk, hol állunk és milyen eredményeket hoznak az intézkedések, amiket

alkalmaztunk. Az Európai Tanács még a 2010-es Stockholmi Programban kérte fel az Európai Bizottságot arra, hogy alakítson ki olyan, mérhető indikátorokat is tartalmazó

rendszert, amivel nyomon követhetővé válnak a korrupcióellenes küzdelem eredményei vagy eredménytelensége. A Bizottság 2014-ben publikált egy antikorrupciós-jelentést, amellyel ennek a felkérésnek tett eleget. A jelentés átfogó helyzetképet adott a korrupció súlyáról és jelentőségéről az Unióban, majd 28 tagállami fejezet következett, viszonylag esetleges módszertannal, a megosztható jó gyakorlatok bemutatását előtérbe helyezve. Nem volt szó az uniós intézményekhez kötődő korrupcióról, és a határon átnyúló korrupciós ügyekre is kevés figyelem jutott, de mindenki bízott benne, hogy az első jelentésről elindult vita során letisztulnak a tartalmi és módszertani elvárások, amelyeknek a további jelentések már meg fognak felelni. Azt ígérte ugyanis a Bizottság, hogy a 2014-es jelentés az első lesz a két-évente megjelenő, rendszeres antikorrupciós értékelések sorában.

Miután 2016-ben nem jelent meg az ígért második jelentés, Jávor Benedek, más, különböző frakciókhoz tartozó képviselőkkel közösen, 2017-ben írásbeli kérdést intézett az Európai Bizottsághoz, hogy tisztázza a jelentés sorsát. A kérdésre adott válaszában a Bizottság bejelentette, hogy nem lesz több antikorrupciós jelentés. Helyette az európai szemeszter keretei között, tehát a Bizottság és a tagországok kormányai között alapvetően a gazdasági kormányzásról folyó, bü-

rokratikus, a Parlamentet és a civilszférát kizáró dialógus részeként fogja a Bizottság monitorozni a tagországok korrupcióellenes szakpolitikáinak sikerességét. Ez nyilvánvalóan nem pótolja a korrupciós helyzet és a szakpolitikák eredményességének rendszeres és átlátható monitorozását, amiről, minden jel szerint politikai okokból, a Bizottság lemondott. Képviselőnk parlamenti bizottsági meghallgatás keretében is megpróbálta kiszedni a Bizottságból, hogy mivel indokolja a döntését, mindhiába, míg a korrupció elleni küzdelemmel foglalkozó civilszervezetek egy koalíciója megpróbálta kikérni a Bizottságtól a második jelentés belső információk szerint időközben elkészült országfejezeteit, szintén eredménytelenül.

Ez nem maradhat így. A korrupció elleni küzdelmet, amelynek egyik legfontosabb tétje a politika és a közigazgatás átláthatósága és elszámoltathatósága, nem lehet eldugni a tagországok és a Bizottság között makrogazdasági és államháztartási kérdésekről zajló technokratikus jegyzékváltás egy obskúrus bugyrába. Képviselőnk a következő ciklusban is azon fog dolgozni, hogy széles koalíciót építsen a parlament különböző pártállású szereplőiből, együttműködve a civiltársadalom képviselőivel, hogy elegendő nyomás nehezedjen a következő Bizottságra az antikorrupciós szakpolitika komolyan vétele, és ezen belül az érdemi monitorozás megteremtése érdekében.

6. MIT TEHET EURÓPA A SAJTÓSZABADSÁGÉRT?

Ma lényegesen kevesebben informálódnak magas szakmai-minőségi normák szerint működő, és működési feltételeiket a piaci bevételeiből önállóan kitermelni képes, független hírforrásokból, mint akár csak egy-két évtizeddel ezelőtt. A médiapiac megváltozott, a hagyományos hírszolgáltató médiavállalkozások bevételei visszaestek. A digitalizáció nyomán a fogyasztó ingyen jut tartalmakhoz, így minimálissá váltak az előfizetési és értékesítési bevételek, a digitális hirdetési piacot pedig lefölözik az olyan óriásvállalatok, mint a Google vagy a Facebook. A forráshiány egyenes következménye, hogy a munka- és költségigényes újságírói műfajok visszaszorulnak. Emellett egyre nagyobb rész jut a médiapiacból a politika által kontrollált forrásokból fenntartott médiumoknak, amelyek lojalitást nyújtanak cserébe a forrásokért. A politikának elterjedt eszköze lett a hirdetési piac keresleti oldalának manipulálása is, a lojális

médiavállalkozások javára. Emellett egyre nagyobb tömegek tájékozódnak a közösségi médián keresztül, megbízhatatlan minőségű vagy kimondottan a manipuláció szándékával előállított tartalmakból, amelyekkel szemben elégtelen a védelem. A dezinformáció és a propaganda könnyebben terjed, mint valaha. A demokrácia elképzelhetetlen a közös ügyeinkről való tárgyyszerű tájékozódás megbízható és minőségi csatornáit, a közügyek megbeszélésének elfogulatlanul működő nyilvános fórumai és a hatalom erős nyilvános ellenőrzése nélkül. A sajtószabadság bajban van Európában, amit jeleznek az újságírók elleni támadások, gyilkosságok és fenyegetések, a sajtóra nehezedő egyre nagyobb politikai nyomás, a médiaszabadságot korlátozó jogalkotási lépések, és a finanszírozási krízis. Ha nem teszünk semmit, ez a demokrácia egyik alappillérét kezdi ki.

6.1. Itt az ideje, hogy az Európai Unió fellépjen a dezinformáció ellen, cselekedjen a sajtószabadság és a médiapluralizmus megvédéséért, és a minőségi újságírás fennmaradásáért. Az Unió felismerte, hogy ebben dolga van, és megtett néhány kezdeti lépést. Ennél sokkal többre van azonban szükség.

Bővebben:

Az alapszerződések egyértelművé teszik, hogy az Európai Unió nemcsak egy közös piac, hanem értékközösség is. A sajtó szabadsága pedig demokratikus alapérték. Az Európai Unió az elmúlt években elismerte, hogy feladata a média támogatása az átalakuló politikai, technológiai és gazdasági környezetben, és változó médiafogyasztási szokások között.

Az utóbbi években a közvélemény érdeklődésének homlokterébe került a dezinformáció problémája, amire átfogó európai, sőt, amennyire ez lehetséges, globális válaszok nélkül nem tudunk megoldást találni. Az Európai Unió megtette az első lépéseket, hogy jogi szabályozással és a közösségi média fe-

lületeire vonatkozó önszabályozás ösztönzésével fellépjen a dezinformációs propaganda ellen. Az álprofilok elleni fellépés több platform esetében komoly eredményeket ért el. A Facebook hirdetési átláthatósága, például a hirdetési célcsoport visszamenőleges nyilvántartása, ami 2019 tavaszán lép életbe, szintén fontos lépés. A demokratikus folyamatokba külső országból fizetett hirdetésekkel történő beavatkozás megakadályozása kétségkívül hatékony egy korábban megszokott dezinformációs módszerrel szemben, azonban ez sok esetben csak tüneti kezelést jelent. Ugyanez érvényes a gyors riasztási rendszerre (Rapid Alert System) és a súlyosan alulfinanszírozott East StratCom szolgálá-

latra is. Az Uniónak azzal is szembe kell néznie, hogy a dezinformáció nemcsak kívülről származik, és egyes uniós kormányok is részt vesznek az álhírek terjesztésének finanszírozásában. Ahogy ezt Magyarországon különösen érezhetjük, ezzel szemben az állam hatósági válaszára hiába várunk, hiszen a hatóság ugyanannak a kormánypártnak a szigorú kontrollja alatt működik, mint az a média, amely a dezinformációt terjeszti. A bírósági fellépés a rágalmozási és helyreigazítási ügyekben még működik Magyarországon is, azonban egy éveig húzódó eljárásban kikényszerített helyreigazítás nem képes az okozott kárt helyrehozni.

A demokratikus nyilvánosság értékeinek megőrzése a minőségi újságírás pénzügyi támogatásán keresztül nemcsak lehetséges, de feladata is az Európai Uniónak. Pusztán piaci alapon a különösen idő- és erőforrás-igényes újságírói műfajok nehezen fenntarthatók, ezért az Európai Bizottság és egyes tagállamok is, a közszolgálati média fenntartásán túl számos programot indítottak az újságírói munka támogatására. Ebben a munkában Jávor Benedek volt az egyik kezdeményezője egy olyan kísérleti projekteknek, amelyben a független, határokon átívelő oknyomozó újságírás kap támogatást első alkalommal az uniós költségvetésből, Investigative Journalism for the EU (IJ4EU) néven. Az Európai Bizottság 2019-ben újabb programokat hirdetett meg a média támogatására, amelyekben az digitális innovációra, nemzetközi kapcsolatépítésre, kisebbségi és regionális médiára, illetve médiaműveltség fejlesztésére helyezi a legnagyobb hangsúlyt. A jelenlegi tervek szerint a 2020 utáni költségvetés Kreatív Európa programjában is ezek lennének a fő irányok a média támogatásában. Ezek önmagukban nem adnak választ azoknak a tagországoknak a helyzetére, amelyekben már a sajtószabadság alapjai vannak veszélyben. További lehetőség a nem kifejezetten a média és a kultúra támogatását célzó programok közül a sajtószabadság mint európai érték támogatására a Jogok és értékek (Rights and Values) program. Ez a program kifejezetten az Unió alap-

értékeinek védelmével foglalkozó szervezeteket célozza. Tevékenységének része a sajtószabadság védelme, de az erre fordítható forrásai biztosan nem lesznek elegendők, hogy rendszerszinten érzékelhető változást idézzenek elő azokban a tagországokban, ahol ebből a szempontból nehéz a helyzet. A sajtó támogatásában más uniós intézmények is vállalnak szerepet (például az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége), de ezek hatása is marginális. A Párbeszéd a Zöldekkel együtt a jövőben is küzdeni fog azért, hogy a média több és jól célzott támogatást kaphasson, kiszámítható és tervezhető módon, a következő hét éves uniós költségvetésben pedig külön kiemelt támogatást kapjon az oknyomozó újságírás, illetve az olyan programok, amelyek a túlélésért küzdő szabad sajtót kiemelten támogatják.

A sajtószabadság elleni támadások a legtöbb esetben az állam, vagy tágabban a hatalom birtokosai részéről jönnek. A sajtó dolgozói elleni fenyegetés, zaklatás, és sajnos az újságírógyilkosságok sem csak a régmúlt vagy távoli országok problémái. Ez az Európai Unió tagállamainak jelene. Az európai intézményeknek kötelességük ellenőrizni, hogy a tagállamok megtesznek-e mindent az igazságszolgáltatás érvényesüléséért akkor is, ha a támadások elszenvedői a hatalom embereinek ügyeivel foglalkoznak, ahogy ez történt a Szlovákiában meggyilkolt Ján Kuciak esetében. Az újságírók védelmében szükség van a mainál erősebb jogi garanciákra, ezek közül néhány könnyen kialakítható a következő években. Ebben fontos előrelépést jelent a korábban is említett új európai jogszabály a közérdekű bejelentők védelméről, amelynek uniós szintű szabályozását néhány évvel ezelőtt még sem a tagállamok, sem a Bizottság nem támogatta, most azonban már a megvalósulás küszöbén áll. Szintén szükség volna megvizsgálni annak a lehetőségét, hogy uniós szabályozás védje azokat, akiket a véleményük és kritikájuk miatt perekkel és jogi eljárásokkal megvalósított zaklatási stratégiával akarnak ellehetetleníteni.

A média helyzete Magyarországon az egyik legsúlyosabb az uniós országok közül, de a sajtószabadság elleni támadás nem

csak az Orbán-rezsimre jellemző. Európai Bizottság felkérésére 2016 óta évente készülő Media Pluralism Monitor objektív indikátorok segítségével, összehasonlításra alkalmas módon mutatja meg, melyik tagállamban milyen területen romlik vagy javul a média helyzete, és hol lenne szükség beavatkozásra, akár a szólásszabadság jogi védelmében, akár a médiapluralizmus megóvása érdekében. A helyzet ismeretében azonban cselekedni is kell, amihez politikai akaratra és pénzügyi forrásokra is szükség van.

Ezeket a problémákat uniós szinten lehet, és kell is kezelni. A strukturális nehézségek és a politikai nyomás következtében újra és újra

előkerülnek hasonló problémák. Az uniós intézmények mára elismerték, hogy van feladatuk a szabad sajtó megvédésében és támogatásában, de jelenleg az Európai Bizottság számos biztosa és főigazgatósága között szétszóródva a média ügye nem kap megfelelő hangsúlyt. A problémát hosszú távon kezelni képes uniós intézményi és hatásköri rendet a következő években kell kialakítani. Szükség lenne arra, hogy a Bizottság átfogó médiaügyi szakpolitikát alakítson ki, ami akkor tudna a legjobban érvényesülni, ha az következő Bizottságban a média ügye egyértelműen egy biztos portfóliójához tartozna.

6.2. Az elmúlt években a szabad média elleni támadások a demokrácia egyik alappilléreit gyengítették meg Magyarországon. Mára a kevés még független médium is a túlélésért küzd. Az elmúlt években a Fidesz sorra lehetetlenítette el a kritikus hangokat, miközben közpénzből kitömött propagandamédiumok és a közérdek helyett a pártérdek szolgálatába állított közmédia tovább erősíti az egyensúlytalan helyzetet. A megoldás ugyan a magyar demokratikus közállapotok helyreállítása nélkül nem lehetséges, de a meglévő magyar és uniós jogszabályok betartatásának kikényszerítésével fontos eredményeket érhetünk el.

Bővebben:

A magyar kormány 2010 óta folyamatos ostrom alatt tartja a médiát. Egyes termékeket megvásárolt, másokat egyenesen bezárított. Az újságírók független munkáját a hatalom adminisztratív akadályokkal, jogi támadásokkal és a közérdekű adatok eltitkolásával nehezíti. Ma Magyarországon évi 90 milliárd adóforintból működik a Fidesz szócsöveként a közmédia, teljesen átláthatatlanul. Jávor Benedek versenyjogi panaszt adott be az Európai Bizottsághoz, hogy vizsgálja meg, szabályszerű-e a magyar közmédia jelenlegi támogatása. A vizsgálat folyamatban van. Ezt a küzdelmet tovább fogjuk folytatni Brüsszelben és Budapesten is.

Minden uniós tagállamban megszokott, hogy a kormányzat, illetve az állami cégek reklámoznak a médiumokban. Nem mindegy azonban, hogy ez a hirdetési piacnak mekkora része, mi a hirdetések tartalma, és mi a cserében elvárt műsorszolgáltatói magatartás.

Magyarországon a Fidesz sajátos rendszert alakított ki, amelyben a kormány és az állami cégek átláthatatlan reklámköltségeken keresztül finanszírozzák a nekik kedves sajtótermékeket, amelyek olyan hirdetésekkel vannak tele, amelyek a kormánypárt propagandacéljait szolgálják, de mindannyiunk nevében az állam fizeti őket. Az ellenszolgáltatás cserébe nem maga a hirdetés, hanem a politikai lojalitás. Ez a rendszer súlyosan torzítja a piacot, és tiltott állami támogatást valószínűleg meg. Az Európai Bizottságnak egyértelmű hatásköre van fellépni ezzel a gyakorlattal szemben, hiszen versenyjogi kérdésről van szó. A fideszes médiakonglomerátum nemzetközi terjeszkedése miatt ráadásul ez már több tagállami piacot is érint. Jávor, a Klubrádióval és a Mérték Médiaelemző Műhellyel közösen, az állami reklámköltségekkel megvalósított piactorzítás miatt is beadott egy versenyjogi panaszt a Bizottsághoz, amelynek a kivizsgálása szintén folyamatban

van. Az állami reklámköltések a Media Pluralism Monitor éves jelentése szerint tizen-nyolc tagállamban átláthatatlanok, a kiskapuk és a politikai nyomásgyakorlás eszközei ott is veszélyt jelentenek a média szabadságára, ahol a probléma nem olyan súlyos, mint Magyarországon.

Messze vagyunk attól, hogy elmondhasuk, az Európai Unióban a médiában a szak-

mai teljesítmény, nem a politikai lojalitás számít, az újságíróknak nem kell az egzisztenciájukat vagy az életüket félteniük, ha végzik a munkájukat, a közmédia pedig a társadalom egészét szolgálja, politikai elfogultság nélkül. Nem mondhatunk le azonban arról, hogy az Uniót ilyen helyé tegyük, mert a hatalom nyilvános ellenőrzése és a közügyekről való, hiteles forrásból történő tájékozódás lehetősége nélkül nincs demokrácia.